

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту

Кафедра аудиту, ревізії та аналізу

Жорняк Марія Іванівна

**Контроль за наявністю та рухом грошових коштів підприємства/Monitoring
the availability and movement of cash flow of the enterprise**

спеціальність 8.03050901 – Облік і аудит

магістерська програма – Контроль економічної діяльності

Магістерська робота

Виконала студентка групи

КЕДм-21

М. І. Жорняк

Науковий керівник:

к.е.н., доцент, Л. А. Будник

Магістерську роботу допущено до захисту

“ ___ ” _____ 2017 р.

Завідувач кафедри

д.е.н., професор, В. А. Дерій

ТЕРНОПІЛЬ - 2017
РЕЗЮМЕ

Дипломна робота містить 121 сторінку, 11 таблиць, 18 рисунків, список використаних джерел із 117 найменування, 5 додатків.

Метою дипломної роботи є дослідження діючої практики, організації і методики контролю за наявністю та рухом грошових коштів підприємства і розроблення пропозицій щодо вдосконалення контролю.

Об'єктом дослідження є господарсько-фінансова діяльність підприємства ТОВ “Білий берег”

Предметом дослідження є система інформаційного забезпечення, організації і методики контролю за грошовими коштами підприємства.

Одержані результати та їх новизна: полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці рекомендацій щодо вдосконалення методів, організації контролю грошових коштів підприємств, зокрема: розкрита економічна сутність поняття “грошові кошти”, яка враховує категорію електронних грошей; розглянута класифікація грошових коштів, яка забезпечує структурування та оцінку окремих видів цих активів; досліджено значення, місце, зміст окремих етапів і процесів у формуванні облікової інформаційної системи грошових коштів; обґрунтовано інформацію щодо контролю за наявністю та рухом грошових коштів; доведено залежність між використанням комп'ютерних інформаційних технологій в обліку грошових коштів та якістю управління ними; визначено напрями вдосконалення обліку грошових коштів підприємства з метою підвищення корисності облікової інформації для управління та контролю ліквідністю підприємства; проведено аналіз грошових коштів підприємства ТОВ “Білий берег” і зроблені обґрунтовані висновки щодо оптимізації позитивних і негативних грошових потоків підприємства.

Ключові слова: грошові кошти, грошові потоки, організація обліку, контроль, готівка, рахунки в банках.

RESUME

Thesis contains 121 pages, 11 tables, 18 figures, a list of sources with 117 titles, 5 additions .

The aim of the thesis is to research the current practice, organization and methods of control over availability and movement of funds of enterprises and elaboration of proposals on improving control over.

The object of research is economic-financial activity of the company “Bilyi bereh”.

The subject of research is the information management system, the organization and methods of control over business funds.

The results and their novelty: is the theoretical substantiation and development of recommendations for improving methods of monitoring funds of enterprises, in particular: revealed the economic essence of the concept “cash”, which takes into account the category of electronic money; the classification of funds, which provides structuring and assessing the individual types of these assets; investigated the value place the contents of the individual steps and processes in the formation

of accounting information system cash; substantiated information relative to the control over availability and movement of funds; proven relationship between the use of computer information technologies in the accounting of funds and quality management; the directions of improvement of accounting of funds of the enterprise with the aim of improving the usefulness of accounting information for management and control of liquidity of the enterprise; the analysis of the funds of the company “Bilyi bereh” and made reasonable conclusions regarding the optimization of positive and negative cash flows of the company.

Keywords: cash, cash flows, organization of accounting, control, cash, accounts in banks.

Жорняк М. І. Контроль за наявністю та рухом грошових коштів підприємства. – Рукопис.

Дослідження на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 8.03050901 “Облік і аудит”. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2017.

У дипломній роботі вивчено сутність економічного змісту грошових коштів; організацію обліку, контролю і аналізу за рухом та наявністю грошових коштів на підприємстві. Охарактеризовано методи контролю грошових коштів та проведено аналіз їх ефективності.

ANNOTATION

Zhorniak M. I. Monitoring the availability and movement of cash flow of the enterprise. – Manuscript.

The thesis on gaining degree of master for speciality 8.03050901 “Accounting and auditing”. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2017.

The thesis studied the nature of the economic content of funds; organization of accounting, control and analysis of the movement and availability of cash in the enterprise. Described methods of control of funds and the analysis of their effectiveness.

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ГРОШОВІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК ОБ'ЄКТ КОНТРОЛЮ.....	8
1.1. Економічний зміст та функції грошових коштів.....	8
1.2. Загальна характеристика та класифікація грошових коштів підприємства.....	15
1.3. Мета і завдання контролю за грошовими коштами підприємства.....	25
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА КОНТРОЛЮ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ З ГРОШОВИМИ КОШТАМИ.....	35
2.1. Формування облікової інформації про наявність готівки у національній та іноземній валютах.....	35
2.2. Облік грошових коштів на рахунках в банках.....	44
2.3. Облік еквівалентів грошових коштів.....	53
2.4. Організація обліку грошових коштів в умовах використання комп'ютерних інформаційних технологій.....	60
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ ЗА НАЯВНІСТЮ ТА РУХОМ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	69
3.1. Застосування методів фактичного контролю при дослідженні операцій з грошовими коштами.....	69
3.2. Методика документального контролю за рухом грошових коштів.....	76
3.3. Економічний аналіз ефективності грошових коштів підприємства.....	85
Висновки до розділу 3.....	101
ВИСНОВКИ.....	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110
ДОДАТКИ.....	122

Актуальність теми дослідження. Формування ринкової економіки в Україні, розвиток фінансово-економічних відносин між суб'єктами господарювання, поява нових форм платіжних засобів, впровадження інформаційних технологій, призвели до необхідності вдосконалення обліку. Його реформа спрямована на адаптацію національної практики з міжнародними стандартами та для створення якісної інформаційної основи для прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення ліквідності підприємства в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Саме грошові кошти та їх еквіваленти, як найбільш важлива ланка системи кругообігу ресурсів, формують основу для поліпшення платоспроможності підприємства.

Грошові кошти охоплюють всі аспекти життя людей, всі етапи суспільного виробництва, обслуговують порядок кругообігу доходів та продуктів суспільства. Більшість операцій, які проводяться на підприємстві, пов'язані з рухом грошових коштів, тому грошові кошти є індикатором, який встановлює ліквідність та платоспроможність, що в свою чергу визначають фінансову здатність підприємства до ведення господарської діяльності.

Актуальністю теми дослідження є також загальна глобалізація фінансових ринків, інфляційні процеси, впровадження нових інформаційних систем і технологій, зміни в чинному законодавстві, посилення конкуренції, мінливість цін на фінансових і товарних ринках, що істотно впливають на трансформацію економіки країни та викликають значні зміни у фінансових ресурсів як на рівні усієї країни, так і на рівні підприємств. За таких обставин, у підприємства постає необхідність в аналітичному забезпеченні контролю структурних змін грошових коштів. Актуальність вивчення особливостей контролю грошових коштів ускладнюється необхідністю для автоматизації контролю над фінансовими потоками підприємств в умовах розширення видів діяльності, ускладненням структури фінансування, збільшенням обсягів кредитування і депозитів.

В умовах дефіциту оборотних коштів, грошовий потік стає одним з визначальних чинників розвитку підприємств. Грошові розрахунки сприяють

збільшенню оборотності активів і капіталу, забезпеченню фінансової стійкості, наданні прогнозної інформації для розвитку, стимулюванню своєчасних виплат з контрагентами.

Прийняття ефективних рішень щодо контролю за рухом грошових коштів на підприємстві можливе за рахунок вирішення цілого ряду проблем, пов'язаних з методологією та організацією їхнього обліку та контролю і розглянуті в роботах таких вчених-економістів, як І. Т. Балабанова, О. В. Гончарука, В. В. Сопка, А. Г. Загороднього, Г. Л. Вознюка, Г. О. Партина, П. Я. Папковської, Ю. О. Єрешка, Р. М. Цигана, Ф. Ф. Бутинця, С. М. Семенова, Є. М. Заремби, Л. В. Гуцаленко, Н. І. Дороша, В. Г. Савицької та інших.

Досягнення цих науковців охоплюють широке коло питань, що стосуються теорії, методології, організації контролю та обліку грошових коштів. Проте, завершений комплекс робіт з питань контролю грошових коштів потребують подальшого вивчення, що призвело до вибору теми, визначило її актуальність, основні напрямки та завдання дипломного дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою є дослідження діючої практики, організації і методики контролю за наявністю та рухом грошових коштів підприємства і розроблення пропозицій щодо вдосконалення контролю.

Для досягнення даної мети в роботі встановлено такі завдання:

- в'яснити економічну сутність, функції та визначення грошових коштів у ринковій економіці;
- розглянути класифікацію грошових коштів з метою проведення оцінки, здійснення інвентаризації та правильне відображення у звітності;
- встановити мету та завдання контролю за наявністю грошових коштів підприємства;
- обґрунтувати розкриття облікової інформації про наявність і рух грошових коштів у національній та іноземній валютах;
- визначити напрямки вдосконалення обліку еквівалентів грошових коштів підприємства;

- розглянути технологію використання комп'ютерних інформаційних технологій в обліку і контролі грошових коштів;
- дослідити методи проведення фактичного і документального контролю за рухом грошових коштів підприємства;
- визначити значення і провести економічний аналіз ефективності грошових коштів на підприємстві;
- запропонувати заходи вдосконалення організації і методики контролю за грошовими коштами підприємства.

Об'єктом дослідження є господарсько-фінансова діяльність підприємства ТОВ “Білий берег” .

Предметом дослідження є система інформаційного забезпечення, організації і методики контролю за грошовими коштами підприємства.

Методи дослідження. У дипломній роботі використані загальнонаукові методи, засновані на системному підході до вирішення питань теорії, методології і організації контролю грошових коштів на підприємстві. Теоретичні аспекти а контролю грошових коштів розглянуті з використанням методів індукції і дедукції, за допомогою яких зазначено економічну сутність цих об'єктів. Історичний і логічний методи, а також метод порівняння використовувалися у вдосконаленні порядку обліку грошових коштів, відображенні їх у фінансовій звітності підприємства. Методи причинно-наслідкового зв'язку та абстрактно-логічний використані для дослідження класифікації грошових коштів для потреб контролю; метод спостереження – для визначення стану та структури грошових коштів на підприємстві ТОВ “Білий берег”. Методологічною основою роботи є також фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних економістів з питань контролю, обліку та економічного аналізу грошових коштів, закони України та інші нормативні акти. Інформаційною базою також стала фінансова звітність підприємства ТОВ “Білий берег”.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці рекомендацій

по вдосконаленню методів, організації контролю грошових коштів підприємств, зокрема:

- розкрита економічна сутність поняття “грошові кошти”, яка враховує категорію електронних грошей, а також можливість використання грошових коштів у будь-який момент;

- розглянута класифікація грошових коштів, яка забезпечує структурування та оцінку окремих видів цих активів;

- досліджено значення, місце, зміст окремих етапів і процесів у формуванні облікової інформаційної системи грошових коштів;

- обґрунтовано інформацію щодо контролю за наявністю та рухом грошових коштів;

- з метою посилення контролю за наявністю та рухом грошових коштів, уточнено методи проведення контролю;

- проведено аналіз грошових коштів підприємства ТОВ “Білий берег” і зроблені обґрунтовані висновки щодо оптимізації позитивних і негативних грошових потоків підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх використання дозволяє забезпечити адекватність, структурованість та логічність відображення в обліку грошових коштів; підвищити достовірність, оперативність та релевантність інформації, що міститься у формах звітності; підвищити якість інформації, що розробляється в рамках системи контролю для потреб управління.

Структура дипломної роботи Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі визначені актуальність теми дипломної роботи, її мета, завдання, предмет і об’єкт дослідження, методичні прийоми, наукова новизна, практичне значення, структура.

У першому розділі розглянуті зміст і функції грошей, їх роль у господарському обороті.

В другому розділі розглянута інформаційна база контролю грошових коштів у касі та на рахунках в банках, еквівалентів грошових коштів і розроблені пропозиції щодо вдосконалення обліку.

Третій розділ присвячений проблемам організації і методики контролю і аналізу грошових коштів.

За результатами роботи зроблені висновки і пропозиції щодо вдосконалення організації і методики контролю грошових коштів підприємства.

РОЗДІЛ 1

ГРОШОВІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК ОБ'ЄКТ КОНТРОЛЮ

1.1. Економічний зміст та функції грошових коштів

Реформування економіки України відзначається поліпшенням фінансово-господарських зв'язків між суб'єктами підприємницької діяльності, посиленням конкуренції, активним впровадженням інформаційних технологій, поліпшенням методів ринкового регулювання і контролю. Зростання темпів розвитку вказаних фактів вимагає від суб'єктів господарювання швидкого досягнення та утримання в довготерміновій перспективі максимального значення фінансової стійкості, ознакою якої є здатність підприємства формувати грошові потоки, які покривають його потреби в грошових коштах для здійснювання власної діяльності. Керування грошовими коштами залежить від особи, що їх приймає та її індивідуальних характеристик: рівня знань, досвіду і таланту. Важливе значення має правильне розуміння змісту грошових коштів як об'єкту управління, що дозволить забезпечити ефективний контроль за ними.

У процесі створення економічних зв'язків в Україні підвищується увага до питання оптимізації грошових потоків підприємства. Це відбувається тому, що вдосконалення ринкової економіки значно підвищує значення і місце руху грошових потоків в системі управління підприємством. Тому управління грошовими коштами підприємства є неодмінною функціональною стратегією, успіх якої виступає в якості гарантії високих результатів підприємницької діяльності, конкурентоспроможності та динамічного розвитку компанії [4, с. 108].

Особливості грошових коштів як об'єкта контролю можуть бути виявлені лише виходячи з їх економічної суті та з врахуванням понять, вироблених економічною наукою.

Гроші це специфічний продукт, тому що вони не можуть безпосередньо задовольнити будь-які матеріальні чи душевні потреби людей, а тільки опосередковано – через їх витрати на придбання різних товарів і послуг.

Удосконалення організації бухгалтерського обліку, використання більш ефективних методів з обліку грошових коштів залишається однією з найбільш

гострих проблем, адже від наявності у підприємства грошових коштів залежить його платоспроможність, конкурентоспроможність, а звідти продуктивна діяльність підприємства та його подальший розвиток [1, с. 139].

Грошові кошти – це готівка в касі підприємства, депозити до запитання, кошти на банківських рахунках, які відзначаються абсолютною ліквідністю, тобто можуть у будь-який момент бути використані для виконання розрахунків, або обміняні на законні платіжні засоби [62, с. 218].

Альфред Маршалл писав: “... гроші ... є центром, навколо якого концентрувала свою увагу економічна наука ”. Дж. Сломан формулює аналогічну думку: “Економіка багато в чому пов’язана з грошима: скільки грошей ми отримуємо на руки; які наші витрати; в яку суму обходиться придбання того чи іншого товару; який дохід фірми; скільки грошей обертається в економіці в цілому” [84, с. 55]. І. Т. Балабанов, О. В. Гончарук та Н. А. Савинська стверджують, що визначальною властивістю грошей є їх ліквідність. Ліквідність грошей означає здатність грошей брати участь в придбанні товару або інших благ [3, с. 8].

Так, у словнику термінів А. Г. Загороднього, Г. Л. Вознюка та Г. О. Партина наведено наступне: “в господарській практиці грошима називають факти, які ззовні відрізняються одне від одного: одиниці рахунку, в яких виділяються ціни на товари, національні грошові знаки, іноземна валюта, записи на банківських рахунках, кошти, використані для придбання цінних паперів, боргові зобов’язання, що використовуються для платежів, тощо” [36, с. 164].

Поняття “грошові кошти” включає в себе не тільки готівкові гроші, але й цінні папери, фінансові активи, грошові зобов’язання, а кошти розглядаються як капітал. Наприклад, В. Г. Белоліпецький грошовими коштами визначає фінансові ресурси, а останні висвітлює як частку капіталів [25, с. 55].

Так, з погляду П. Я. Папковської грошові кошти обліковують як на рахунках грошей, грошових документів та переказів в дорозі, так і на

рахунках довготермінових та короткотермінових фінансових вкладень [64, с. 76].

Грошові кошти відображаються в Балансі у складі оборотних активів у статті “Грошові кошти та їх еквіваленти”.

Але цей термін не треба застосовувати в усіх випадках. Так, Д. С. Моляков формулює оборотні кошти як “авансовану у грошовій формі вартість для планового створення і використання обігових виробничих фондів та фондів обороту мінімально необхідного розміру, що забезпечують здійснення підприємством виробничої програми і своєчасного проведення розрахунків” [97, с. 132], що є, по суті, оборотним капіталом. Кошти, наявні в розпорядженні господарюючого суб’єкта і як він використовує для розвитку виробництва, невиробничої сфери, споживання, а також можуть утримуватися в резерві називають фінансовими ресурсами. Фінансові ресурси, що використовуються для розвитку функціонування підприємства – це капітал у грошовій формі. Таким чином, здійснюється обіг капіталу, тобто капітал, спочатку включений в сферу підприємницької діяльності у вигляді грошей, в процесі виробництва чи бізнесу матеріалізується в продукт, який пройшов стадію реалізації і повернувся власнику в грошовій формі. В бухгалтерському обліку капітал у вигляді грошей відображається не тільки в активі, але й в пасиві балансу.

Грошові кошти – найбільш ліквідні активи. Вони присутні в початковому і кінцевому етапах облікового циклу, який включає в себе придбання товарів, виготовлення продукції, виконання робіт, надання послуг, а також їх продаж і отримання доходу.

Розглянувши зміст поняття “гроші”, який наводять вітчизняні та закордонні економісти, можна стверджувати, що переважно вони характеризують гроші як “товар” або як “засіб”.

Поняття грошових коштів неодноразово використовується в обліку як доходи і надходження, проте, ми вважаємо, що грошові кошти повинні розглядатися не тільки у формі доходів та надходжень, але й у формі витрат.

Оскільки при виконанні розрахунків одні й ті ж кошти для дебіторів (продавців) розглядаються як доходи, а для кредиторів (покупців) – як втрати. В кінцевому рахунку ці грошові кошти забезпечують фінансовий результат. Тому логічно було б розглядати термін “грошові кошти” в такому вигляді (рис. 1.1.).

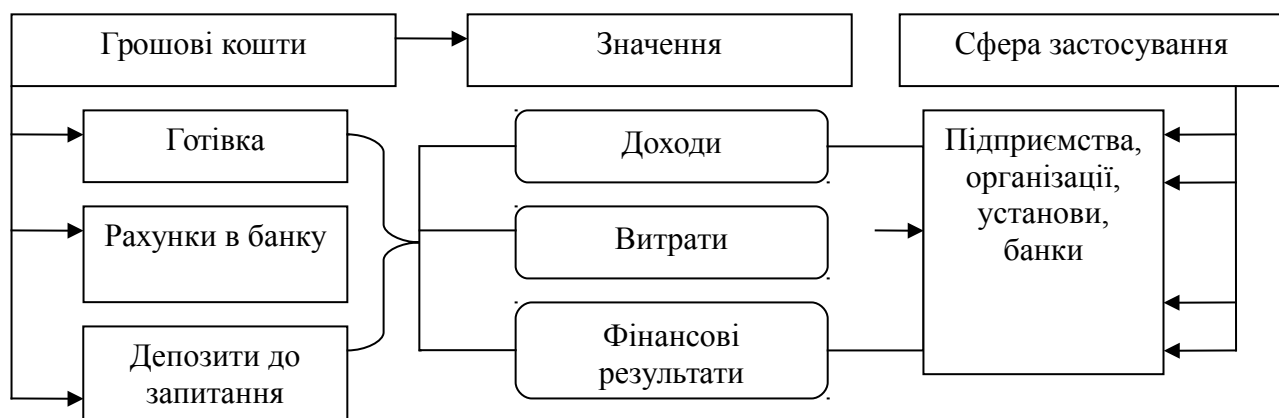

Рис. 1.1. Тракткування поняття “грошові кошти” і сфера їх застосування [29, с. 60-64]

Розглянувши зображене вище, можна вважати, що грошові кошти – це ключові сегменти для виконання готівкових і безготівкових розрахунків між державними органами та бюджетними установами та підприємствами; доходи і надходження з однієї сторони (дебіторів чи кредиторів) та витрати – з іншої (дебіторів чи кредиторів), що забезпечує оперативну, злагоджену діяльність грошово-кредитної системи, забезпечуючи рух та обмін грошей і їх документальне підтвердження.

Різноманітність підходів до розуміння змісту грошових потоків зумовлене тим, що вони утворюють основу усієї фінансової системи підприємства і мають тісний зв'язок з усіма його економічними процесами.

Одним з першочергових питань вітчизняної економіки на сучасній стадії її розвитку є незначна ефективність використання грошових коштів та їх еквівалентів суб'єктами господарювання, що в підсумку відображається на їх інвестиційній привабливості, конкурентоспроможності на світових ринках, прибутковості тощо. Якраз проблема неефективного управління грошовими коштами, що виражається у відсутності належного контролю за

надходженням і використанням фінансових ресурсів, не відпрацьованості механізму формування фінансової звітності щодо руху грошових коштів, дефектах в побудові стабільно функціонуючої системи бюджетування на підприємстві спонукає до необхідності детального контролю з ціллю поліпшення існуючої політики в сфері управління грошових активів багатьох суб'єктів господарської діяльності України.

Грошові кошти, які отримує підприємство в підсумку своєї діяльності, називаються грошовим потоком. Грошові надходження мають постійний, динамічний характер. Це означає, що грошовий потік повинен бути систематичним.

В системі управління грошовими коштами можна виокремити такі компоненти: облік і контроль руху грошових коштів; аналіз грошових потоків; прогнозування потоку грошових коштів, визначення оптимального рівня капіталу. Грошовий потік підприємства розглядається за трьома видами діяльності: операційній, інвестиційній і фінансовій. Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційними чи фінансовими видами діяльності. Інвестиційна діяльність – купівля та продаж необоротних активів, а також тих фінансових вкладень, які не є частиною грошового еквівалента. Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін в розмірі та складі власного і позикового капіталу підприємства [2, с. 86-90].

Управління грошовими коштами підприємства з'ясовується за такими ознаками: грошові потоки обслуговують виконання господарської діяльності підприємства у всіх її аспектах, що дозволяє систематично вивчити потенційні загрози; забезпечує фінансову рівновагу підприємства в процесі його розвитку, що сприяє стабільності джерел фінансування; формування раціонального грошового потоку покращує ритмічність здійснення операційної діяльності, що знижує ризик простоїв у зв'язку з нестачею оборотних активів; дозволяє зменшити потреби підприємства в позиковому капіталі, знижуючи фінансовий ризик як головний елемент небезпеки; є важливим фінансовим важелем для забезпечення прискорення обороту

капіталу підприємства, збільшуючи віддачу від використаних ресурсів; забезпечує зниження ризику неплатоспроможності підприємства.

Потоки грошових коштів – це надходження та вибуття грошових коштів в процесі здійснювання господарської діяльності підприємства [38, с. 87-92].

Грошовий потік враховує рух грошових коштів, які не включені в розрахунок прибутку (амортизація, капітальні затрати, податки, штрафи, боргові виплати і чиста сума боргу, позикові і авансовані кошти), тому в системі управління підприємства регулювання грошового потоку зменшує ймовірні загрози та дозволяє створити певні резервні фонди. Управління грошовими потоками допомагає підприємствам управляти оборотним капіталом (оцінка короткострокової потреби в готівкових коштах і управління запасами); планувати часові параметри капітальних витрат; управляти капітальними потребами (фінансування за рахунок власних коштів або кредитів банків); управляти затратами і їх оптимізацією з точки зору більш раціонального розподілу ресурсів підприємства у виробничому процесі; управляти економічним зростанням.

Отже, грошовий потік підприємства є одним з основних об'єктів контролю, представлений у вигляді грошей і безпосередньо пов'язаний із функціонуванням грошей та грошової системи. Виконуючи роль інструменту взаєморозрахунків із суб'єктами економічних взаємовідносин усіх видів його діяльності, грошовий потік, пов'язаний із чинниками ліквідності та ризику, впливає на рух активів та капіталу підприємства, характеризується певним розміром, напрямком і часом [32, с. 247-249].

Для того, щоб зрозуміти значення грошових коштів, необхідно пояснити їхню роль. У зв'язку з цим, прийнято вважати, що найкраще роль грошей проявляється в їх функціях (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Функції грошових коштів [84, с. 35-50]

Функція грошей як міри вартості виявляється через вимір грошової вартості (ціни) товарів. Без кількісного визначення собівартості товару неможливе ринкове господарство й еквівалентний товарний зв'язок між виробниками.

Гроші як засіб обігу. У даній функції гроші виступають тимчасовим посередником при обміні товарів. В області товарного обігу при реалізації товарів, гроші (готівкові або банківський рахунок) обов'язково повинні бути наявності.

Гроші як засіб платежу. Це функція, у котрій гроші виконують погашення різних боргових зобов'язань між суб'єктами економічних взаємовідносин, що утворюються в процесі розширеного відтворення.

Гроші як засіб нагромадження. Особливостями даної функції є здатність грошових коштів бути засобом економії вартості, виходячи з галузі обороту, втіленням соціальної форми багатства. Гроші дають право зберегти частину одержаних доходів на майбутнє, до тих пір, доки вони будуть необхідні. Як засіб накопичення гроші повинні мати можливість зберігати ціну протягом певного періоду часу, і обов'язково бути реальними.

Світові гроші. Виконуючи значення оцінки в міжнародному економічному просторі (обороті) і забезпечуючи здійснення взаємозв'язків між державами, гроші виконують роль світових грошей.

Сьогодні гроші є однією з найбільш важливих змінних в економіці і одним із пріоритетних напрямів економічної діяльності держави та її грошово-кредитної політики. Гроші потрібні для функціонування економіки, так як вони можуть привести в рух фінансовий механізм, здатний забезпечити розвиток продуктивних сил. Гроші виступають в якості рушійної сили економічного розвитку. Уже сама безконтрольна поява грошей як наслідок еволюції товару і їх подальший розвиток призвело до того, що сучасний світ важко уявити без грошей. Значення грошей полягає у тих результатах для суспільства, які на макро- і мікроекономічному рівні виникають в результаті їх роботи. Так, починаючи з базової мотивації трудової діяльності, яка генерує дохід особистостей у новітньому суспільстві, гроші дають поштовх для запускання процесу виробництва.

Гроші також виконують значення загального засобу організації економічних взаємозв'язків суспільства за детальними напрямами економіки.

Таким чином, зміст сучасних грошей виявляється в тому, що вони є поширеним засобом соціально-економічних відносин, включаючи товарні, кредитні, фінансові та фондові відносини, а, значить, виходять за межі загального еквівалента товарного світу. Використання грошей в економіці конкретного виробника або країни в цілому може визначати і аналізувати ефективність господарської діяльності, що дозволяє розробляти конкретні стратегії і виправляти неточності для подальшого економічного розвитку, що має важливе значення для ефективного ведення справ і досягнення кращих результатів.

1.2. Загальна характеристика та класифікація грошових коштів підприємства

Будь-які підприємства та інші господарюючі суб'єкти вступають в договірні відносини щодо використання грошових коштів, що зумовлює збільшення ролі організації обліку даного об'єкту як необхідної умови отримання достовірної інформації для прийняття обґрунтованих рішень, вибору надійних економічних партнерів і для запобігання підвищеного ризику

діяльності. Роль і значення обліку грошових коштів поліпшилися зокрема, із розширенням міжнародних економічних зв'язків України та прийняття відповідних законів і положень. Більшість підприємств приділяє мало уваги за правильністю та ефективністю організації обліку грошових коштів.

В якості найбільш ліквідних активів, грошові кошти є важливими елементом ринкової економіки. Вони призводять до активізації господарюючих суб'єктів для самофінансування. Грошові кошти присутні у процесі придбання товарно-матеріальних цінностей, виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, їх продажу і отримання виручки.

Перш за все, розглянемо трактування поняття “грошові кошти” в нормативних документах. Так, зокрема, Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 “Звіт про рух грошових коштів” визначає грошові кошти як готівку в касі та депозити до запитання [55]. Відповідно до Методичних рекомендацій з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств грошові кошти – готівка, кошти на рахунках у банку та депозити до запитання [53]. У Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 “Подання фінансової звітності” грошові кошти визначено, як готівку, кошти на рахунках в органах Державного казначейства України, у банках та депозити до запитання [58].

Складність і постійний розвиток економічних відносин викликає потребу в нових підходах до їх класифікації.

Класифікація являє собою процес розподілу об'єктів (процесів, явищ) на класи (групи, види тощо) за певними ознаками. Тобто, класифікація – це закономірний процес дослідження сутності об'єктів (явищ, процесів). Чим більше виокремлено ознак класифікації, тим вищий ступінь пізнання досліджуваних об'єктів.

Проф. В. В. Сопко висловлює твердження, що класифікація грошових коштів є вихідною частиною для організації їх обліку, тому що дає змогу їх структурувати відповідно до інформаційних потреб користувачів бухгалтерської інформації [95, с. 214]. Проте, більшість вчених звертають увагу лише на класифікацію грошових потоків, а не грошових коштів. У той

же час, грошові потоки є похідними від грошових коштів, що характеризують рух коштів в процесі здійснення господарської діяльності підприємства. Професор В. В. Сопко наводить наступну класифікацію грошових коштів [95, с. 215]:

1. За видами валют: національна валюта, іноземна валюта;
2. За місцем зберігання: аванси видані, підзвітні кошти, еквіваленти грошових коштів, рахунок у банку, каса;
3. За призначенням: необоротні, оборотні;
4. За джерелами надходження: власні, позикові, залучені.

На наш погляд, не можуть бути включені в класифікацію грошових коштів за місцем зберігання, видані аванси, підзвітні кошти, еквіваленти грошових коштів. Видані аванси і підзвітні кошти належать до дебіторської заборгованості. Еквіваленти грошових коштів є незалежними від грошових коштів окремою економічною категорією – частиною фінансових інвестицій, яка використовується не для розрахунків, а для підтримання платоспроможності підприємства, погашення своїх короткострокових зобов'язань, і при необхідності можуть бути вільно конвертовані у певні суми грошових коштів з незначним ризиком зміни вартості. Також, ми не поділяємо позицію професора В. В. Сопка щодо розподілу грошових коштів залежно від їх призначення на оборотні та необоротні, оскільки грошові кошти за своїм змістом є оборотними активами, які повинні бути використані в економічній діяльності протягом 12 місяців з дати балансу або протягом операційного циклу, якщо він перевищує 12 місяців. Крім того, поділ грошових коштів в залежності від джерел надходження на власні, позикові та залучені не приносить ніякої користі для користувачів бухгалтерської інформації, тому що в результаті господарської діяльності підприємства грошові кошти постійно знаходяться в процесі обігу, їх частка в балансі більшості підприємств є незначною і їх залишок в короткотерміновому періоді може змінюватися. У результаті, щоб виділити яка частка грошових коштів є власними, позиковими і залученими на практиці немає, по-перше, необхідності, а по-друге, – реальної можливості.

Тому, ми пропонуємо виокремити наступні ознаки класифікації грошових коштів, які б повністю відповідали конкретним потребам користувачів бухгалтерської інформації.

За формою існування відрізнити готівкові та безготівкові грошові кошти. До готівкових грошових коштів включати грошові кошти в касі, до безготівкових – грошові кошти на рахунках у банках та електронні гроші.

За видом валюти: грошові кошти у національній валюті та грошові кошти в іноземній валюті. Класифікація грошових коштів за видами валют має винятково важливе значення для управління залишком грошових коштів, оскільки вона дозволяє керівництву підприємства швидко реагувати на зміну курсу іноземної валюти відносно національної.

За місцем зберігання: грошові кошти в касі; грошові кошти на рахунках банку; електронні гроші (залишки на депозитних платіжних картках та кошти на рахунках платіжних систем в Інтернеті). Дана класифікаційна ознака є важливою інвентаризації грошових коштів.

Облік грошових коштів має важливе значення, оскільки без наявності та обороту грошових коштів не обійтися ні одному господарюючому суб'єкту. Тому, для добробуту підприємства важливим є своєчасність грошових розрахунків, правильно поставлений їх облік.

В таблиці 1.1. здійснено аналіз підходів до класифікації грошових коштів різними авторами.

Таблиця 1.1.

Підходи до класифікації грошових коштів

№ з/п	Автор	Власний коментар
1	2	3
1	Ковалев В. В. [44, с. 336]	Автор відзначає зростання ролі грошових еквівалентів як одного з основних моментів, що супроводжують зміни сутності методів управління фінансами при переході до ринкової економіки.

Продовження табл. 1.1

1	2	3
2	Кундря-Висоцька О. П. [51]	Автором розглянуто лише загальноприйнятий набір класифікаційних ознак грошових коштів, що не в повній мірі

		дозволяє розкрити сутність.
3	Сопко В. В. [95]	Автор надає досить широку класифікацію терміну «грошові кошти», проте доповнює її ще двома класифікаційними ознаками: за видами валют, за джерелами надходження.
4	Чорна С. І. [110]	Автор відзначає класифікацію еквівалентів грошових коштів не позбавленої певних недоліків.

Для того, щоб усунути недоліки в існуючих класифікаціях, необхідно уточнити назви окремих видів грошових коштів, керуючись при цьому такими вимогами, як чіткість, індивідуальність і стислість.

Проаналізувавши та узагальнивши підходи до класифікацій грошових коштів різними авторами, можна запропонувати нову класифікацію (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Класифікація грошових коштів

№ з/п	Класифікаційна ознака	Склад грошових коштів
1	2	3
1	Залежно від рахунку, на якому вони відображені:	грошові кошти: - в касі; - на поточних рахунках; - на валютному ринку; - у підзвітних осіб
2	За призначенням:	- грошові для обороту, - для спеціального призначення
3	За місцем зберігання:	грошові кошти: - в банку; - в касі; - у підзвітних осіб
4	Залежно від підходу до визначення обсягу грошових коштів виділяють:	- в широкому сенсі - як грошові кошти авансовані у майно підприємства; - у вузькому сенсі - як частина оборотних активів, яка безпосередньо знаходиться в грошовій формі

Продовження табл. 1.2

1	2	3
5	Залежно від джерела утворення:	- власні грошові кошти; - позикові грошові кошти
6	Залежно від натурально-речової форми грошові кошти:	- готівкою; - безготівковими грошима
7	Залежно від ступеня ділової активності:	- активні;

		- пасивні.
8	Залежно від функціонального призначення:	як запас коштів, створений з певною метою.

Таким чином, наведена класифікація являє собою узагальнення та систематизацію зазначених підходів до класифікації грошових коштів. На відміну від існуючих, вона відрізняється такими факторами:

1) повнотою побудови – дозволяє охопити головні чинники, які впливають на грошові кошти;

2) чіткістю назви ознак – припускає можливість швидко установити його джерело, який значно полегшує управління конкретним видом грошових коштів;

3) стислістю назви ознак – потрібна для спрощення його практичного використання;

4) логічністю – дозволяє простежити взаємозв'язок між різними факторами;

5) зрозумілістю – необхідна для засвоєння наявної інформації.

Все це дає можливість використовувати класифікацію грошових коштів на практиці в економічній і фінансовій сферах діяльності.

Поєднання термінів “грошові кошти” і “грошові потоки” реалізуються у “Звіті про рух грошових коштів”. Саме визначення руху грошових коштів, фактично можна розглядати, як “грошові потоки”, іншими словами “Звіт про рух грошових потоків”.

Грошові кошти насправді виступають в якості об'єкта або, точніше, інструментом для управління грошовими потоками.

Лише тісна взаємодія грошових коштів і грошових потоків призводить до ефективного функціонування грошово-кредитної системи і налагодженого обліку в цілому.

Рух грошових коштів — це залишок грошових ресурсів на визначений момент часу. Обсяг грошових потоків може відзначатися такими показниками як обсяг коштів, які надійшли, та обсяг витрачених коштів. На думку фахівців З. М. Васильченка, Д. В. Пірога грошовий потік визначається як сукупність

послідовно розподілених у часі явищ, пов'язаних з відокремленим та логічно завершеною подією зміни власника грошових ресурсів за допомогою здійснення зобов'язань між економічними факторами (суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями). Грошові потоки безпосередньо пов'язані з рухом коштів на підприємстві, який відображає надходження у розпорядження суб'єкта господарювання грошових ресурсів та їх використання [19, с. 45].

Ю. О. Єрешко визначає грошовий потік як обсяг грошових коштів, що одержує або виплачує підприємство продовж звітного або планованого періоду [33, с. 39-43].

Під класифікацією грошових потоків, розуміється їх групування за відповідними класами.

У процесі класифікації потоків грошових коштів слід враховувати їх спільну мету, яка передбачає надання необхідної інформації про стан руху грошових коштів в економіці, іншими словами, користувачам. Користувачами такої інформації є юридичні та фізичні особи і державні органи, які мають потребу в інформації для прийняття рішень, що стосуються управління грошовими коштами.

Проблема поліпшення класифікації грошових потоків підприємства обумовлена низкою причин, серед яких обмеженість інформаційного забезпечення аналізу та управління, яке ґрунтується на даних бухгалтерського обліку і не враховує економічні характеристики окремих видів грошових потоків. Потрібно виділити основні класифікаційні групи і ознаки потоків грошових коштів з метою забезпечення їх ефективного управління.

Класифікація полегшує вивчення об'єкта дослідження і дозволяє виявити фактори та оцінити їх вплив.

Основна класифікація грошових потоків залежить від способу угруповання і відображення інформації про рух грошових коштів в обліку та звітності, при цьому пропонується виділити п'ять головних ознак (рис. 1.3.).

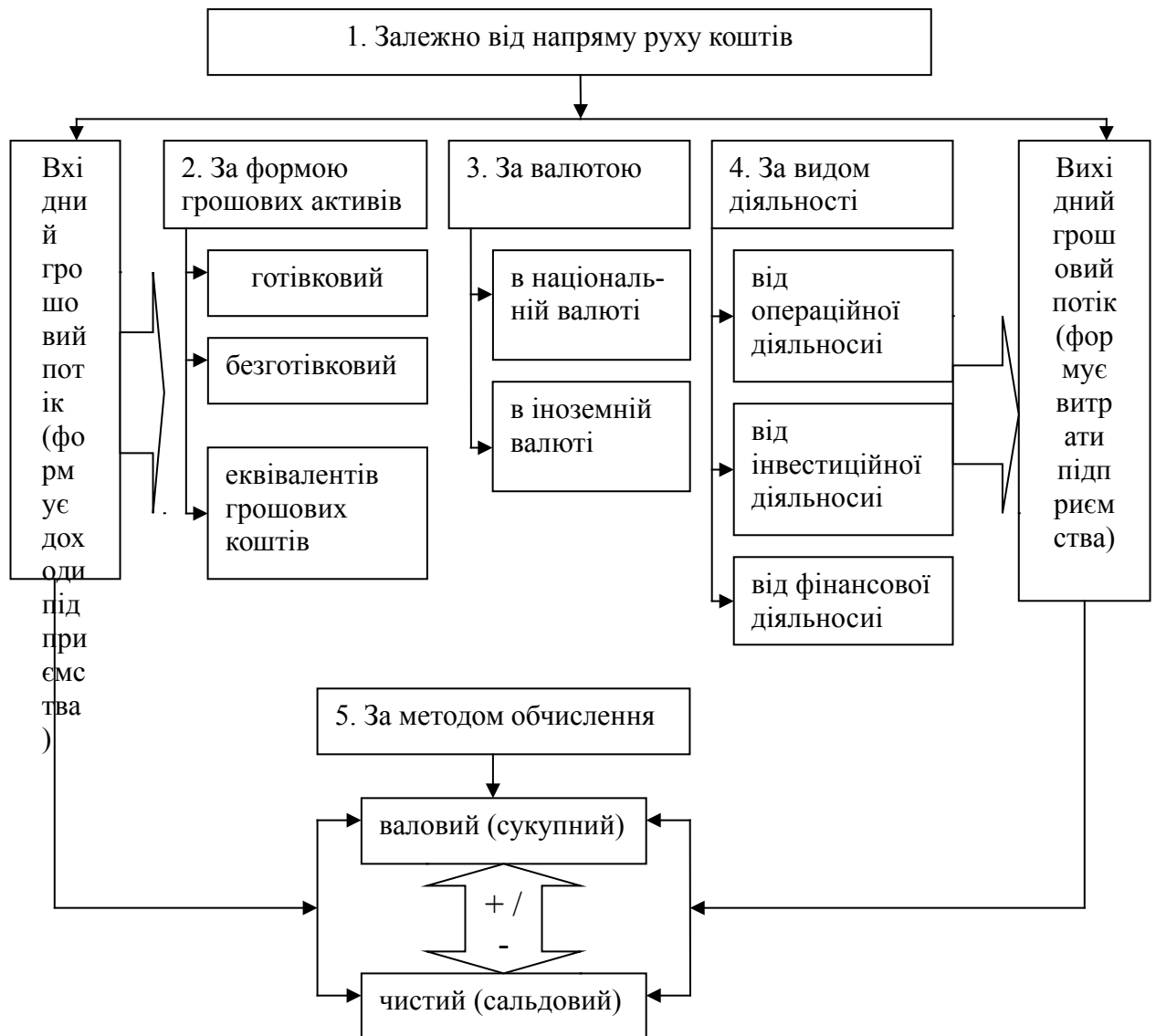

Рис. 1.3. Основна класифікація грошових потоків на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності [108, с. 151]

Відповідно до методів бухгалтерського обліку і значення з точки зору управління, першою відправною класифікаційною ознакою прийнято напрямок руху грошових потоків, за яким виділяють вхідний (позитивний) грошовий потік – обсяг надходження коштів, які формують доходи підприємства; та вихідний (негативний) – обсяги їх витрачання, які прямо або опосередковано відображають витрати підприємства.

За формою грошових коштів, що використовуються, виділяють:

- Готівковий грошовий потік – це частина сукупного грошового потоку, яка обслуговується готівковими коштами;
- Безготівковий потік – обслуговується безготівковими розрахунками;

- Еквівалентів грошових коштів – відображають використання короткотермінових високоліквідних замінників грошових коштів.

За видом валюти, що використовується:

- Грошовий потік в національній валюті – в гривні;
- Грошовий потік в іноземній валюті – в іншій, ніж національна валюта.

Залежно від виду господарської діяльності виділяють:

- Грошовий потік від операційної (комерційної) діяльності;
- Грошовий потік від інвестиційної діяльності;
- Грошовий потік від фінансової діяльності.

Операційна діяльність визначена статутом підприємства при її створенні. Потік грошових коштів відображає операції з формування балансового і чистого прибутку. Оскільки операційна діяльність є головним джерелом прибутку підприємства, вона формує основний рух грошових коштів. Якщо підприємство здійснює декілька видів діяльності (наприклад, виробничу і посередницьку або торгівельну і посередницьку), то потік грошових коштів також повинен розділятися в обліку, аналізі та управлінні.

Групування грошових потоків основної, інвестиційної та фінансової діяльності дозволяє здійснити аналіз поточних грошових потоків, визначити, які види діяльності генерують основний позитивний грошовий потік, оцінити потребу в зовнішньому фінансуванні і визначити його способи, контролювати платоспроможність та ліквідність підприємства.

За методом обчислення грошові потоки поділяють на:

- Валовий грошовий потік – загальний обсяг руху коштів;
- Чистий грошовий потік – зміна наявних грошових коштів за період, яка визначається як різниця між залишком коштів на кінець та початок періоду або надходженням та витрачанням коштів за аналізований період.

Серед вчених не сформований єдиний підхід до формування класифікації грошових потоків, за якими здійснюється їх розподіл. Класифікаційні ознаки грошових потоків в наукових дослідженнях різних авторів за певними якостями є подібними, проте в наявності є і деякі

відмінності, і різна оцінка необхідності класифікації руху грошових коштів за тією чи іншою ознакою.

Р. М. Циган підсумував наявні класифікаційні ознаки грошових потоків на основі проведених досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених в 11 ознак [108, с. 151] та запропонував додати до класифікації грошових потоків таку ознаку, як організаційно-правова форма підприємства, виокремлюючи консолідований грошовий потік і традиційний. У структурі консолідованого автор виділяє:

- зовнішній потік, який відображає рух грошових коштів, що спрямовані на взаємодію з контрагентами;
- внутрішній потік, який відображає грошові потоки від продажу товарів або послуг для бізнес-підрозділів одного підприємства або взаємопов'язаним підприємствам за внутрішньо фірмовими цінами, що різняться від ринкових [108, с. 154].

Вважаємо, така класифікаційна ознака сприймається тільки для великих та частини середніх підприємств, що обмежує її використання та загальну доцільність. М. П. Федішин доповняє існуючі класифікації ознакою їх цільового спрямування, відповідно до якого пропонує виділити грошовий потік, що спрямований:

- для досягнення тактичних завдань (покликаний збільшити рівень оборотності коштів, зниження ризикованості діяльності, забезпечення поточної ліквідності та платоспроможності);
- на досягнення стратегічних цілей (спрямований на підвищення ступеня фінансової рівноваги та отримання додаткового прибутку, пов'язаного із формуванням додаткових ресурсів для здійснювання фінансових вкладень) [105, с. 6].

С. М. Семенова пропонує класифікувати грошові потоки із точки зору специфіки функціонування підприємства на прикладі водного транспорту і розподіляє грошові потоки за двома властивостями: в залежності від виду перевезень – грошові потоки від вантажного та пасажирського перевезення транспортним флотом; та в залежності від виду діяльності – грошові потоки

від експорту, імпорту, транзиту і каботажу [89, с. 150]. Безсумнівно, класифікація потоків грошових коштів з урахуванням властивостей сфери діяльності підприємства є доцільною та може забезпечити більш раціональне управління грошовими коштами.

Є. М. Заремба, розглядаючи класифікацію грошових потоків за діапазоном обслуговування фінансово-економічного процесу, доповнює її такими типами грошових потоків:

– система грошового потоку, який зобов'язаний своєю появою особливим формам об'єднання економічних суб'єктів, які набули поширення в зв'язку з переходом України до ринкової економіки;

– рух грошових коштів за напрямками діяльності (торгівля, виробництво, закупівлі і т.д.) характеризується надходженнями і виплатами грошових коштів, що здійснюються в межах певних видів діяльності, які орієнтовані на потреби ринку і споживача [38, с. 91].

Таким чином, використання певних принципів класифікації грошових потоків в економіці допомагає формувати загальну уяву про сутність грошових потоків та забезпечувати впровадження комплексного підходу до управління грошовими коштами в національній економіці.

Представлена загальна класифікація грошових коштів дозволяє зробити детальний аналіз стану діяльності підприємства з урахуванням особливостей господарської діяльності підприємств для ефективного управління, виявляє можливі недоліки та можливості грошового потоку, оцінює перспективи діяльності підприємства.

1.3. Мета і завдання контролю за грошовими коштами підприємства

Грошові потоки, які формуються на підприємстві в ході його господарської діяльності, є важливим самостійним об'єктом контролю [108, с. 150].

Контроль за грошовими потоками – один з найбільш важливих сегментів фінансової роботи на підприємстві, від ефективності організації

якого залежать як поточний результат діяльності, так і майбутній темп розвитку господарюючого суб'єкта.

Основною метою контролю за грошовими коштами є забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку шляхом збалансування обсягів доходів і витрат грошових коштів та синхронізація їх у часі.

Значення та роль грошових потоків для діяльності підприємства зумовлює необхідність підвищення ефективності процесу контролю за ними.

Виконання контролю є потрібним для підприємств, оскільки дозволяє досліджувати економічну доцільність і точність господарських операцій, дотримання законності їх здійснювання. Завдяки результатам контролю керівництво має можливість своєчасно і швидко з'ясувати шляхи вирішення проблем і запобігти їх появі в майбутньому.

Гуцаленко Л. В. вказує, що контроль є головним джерелом інформаційного забезпечення для управління підприємством, який розробляється керівником підприємства і спрямований на: забезпечення дотримання законності та економічної доцільності виконання операцій; збереження майна; запобігання, виявлення і виправлення значних помилок та відхилень інформації; правильне формування даних обліку та фінансової звітності [27, с. 16].

На думку Коцупатрого М. М., внутрішньогосподарський контроль являє собою систему постійного спостереження ефективності застосування майна суб'єкта, законності і доцільності господарських операцій і процесів, збереження грошових коштів і матеріальних цінностей [47, с. 433].

Дорош Н. І. підкреслює, що контроль – це процес, спрямований на досягнення поставлених цілей підприємства; починається з верхньої частини підприємства – ради директорів і менеджерів, які утворюють та зміцнюють структуру і характер контролю, що здійснюється в організації; прямо або опосередковано включає в себе усіх робітників підприємства; стосується усіх видів діяльності підприємства, починаючи від функціональних підрозділів,

таких як маркетинг та операційні підрозділи, до взаємозв'язків з іншими підприємствами [30, с. 149].

Для того, щоб зрозуміти сутність контролю за грошовими коштами, в першу чергу необхідно розглянути яким чином функціонує система контролю.

Система контролю – це діяльність і процедури внутрішнього контролю, прийняті керівництвом суб'єкта господарювання для забезпечення правдивого та ефективного ведення господарської діяльності, збереження активів, запобігання махінаціям та неточностям, та виявляти їх, забезпечення точності і повноти облікових записів, своєчасної підготовки правдивої фінансової інформації.

Система внутрішнього контролю є на кожному підприємстві. Проте, існують різні підходи до його організації. У деяких підприємствах керівник налагоджує процес свідомо, на інших – така система відсутня взагалі. Їх значення, на думку О. А. Подолянчука, виділяється як сукупність взаємопов'язаних частин, які спрямовані на досягнення запланованої мети [47, с. 110]. Контроль як система виявляється через такі особливості: комплексність, функціональність і послідовність, при цьому кожне підприємство буде мати свою організаційну структуру, незалежно від конкретних цілей та мети його діяльності [74, с. 112].

Контроль виступає як для підтвердження достовірності фінансової звітності, так і для підвищення ефективності господарської діяльності. Виконання внутрішньогосподарського контролю є перевагою керівника підприємства.

Такий важіль керування, як контроль на підприємстві, добре відомий протягом довгого часу, але керівництво фірм зазвичай не застосовує його можливості й не приділяє відповідної уваги його якості та використанню для прийняття управлінських рішень.

Для організації контролю на підприємстві внутрішній системі важливо встановити постійні організаційні та інформаційні контакти з виробничими і функціональними підрозділами підприємства, в першу чергу від планування, виробничого відділу та відділу збуту. Створення системи контролю на

підприємстві – це складний процес, а сама система – цільовий механізм, який є невід’ємною частиною всіх підрозділів і напрямів діяльності підприємства.

Відповідно контроль необхідно розглядати на основі послідовності, оскільки він повинен забезпечувати фінансову та економічну мікросистему підприємства з індивідуалізованими характеристиками і властивостями. Інакше кажучи контроль виконує певну цільову функцію. Поєднання отаких мікроекономічних систем і визначає його місце в ринковому середовищі [5, с. 86-90].

У процесі контролю операцій з грошовими коштами необхідно вирішити такі основні завдання, зображені на рис. 1.4.

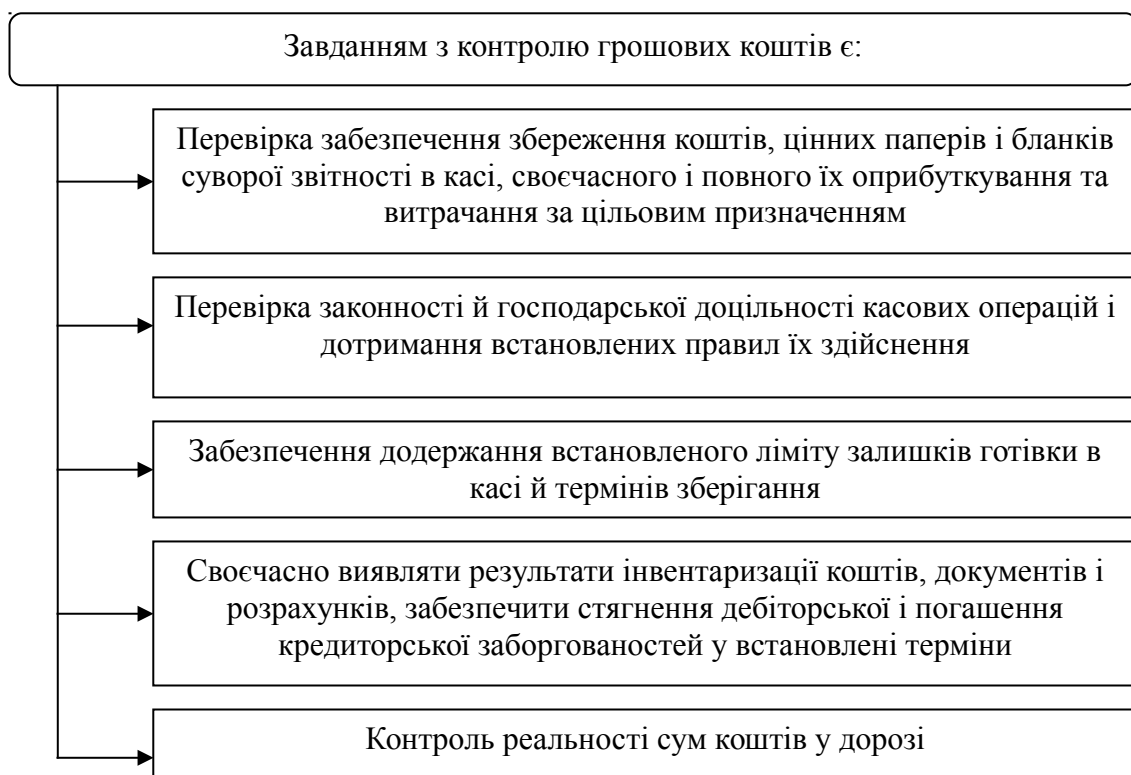

Рис. 1.4. Основні завдання з контролю грошових коштів [34, с. 114]

Джерелами інформації для проведення контролю є: прибуткові та видаткові касові ордери, додані до них документи; звіти касира; касові чеки й контрольні касові стрічки; повідомлення банку про затверджений ліміт готівки в касі; чекові книжки; корінці використаних чеків, анульовані чеки тощо. Щодо коштів у дорозі: журнал-ордер № 3, відомість № 3 і прикладені до них документи та машинограми. Залишок грошей, установлений під час інвентаризації, порівнюється із записами в касовій книзі і з даними бухгалтерського обліку в журналі-ордері № 1 і відомості № 1.

Об'єктами контролю є операції з грошовими коштами.

Суб'єктами контролю виступають окремі посадові особи і робітники структурних і функціональних підрозділів підприємства.

Деякі контрольні заходи проводяться відповідно до виникнення такої необхідності. Керівництво підприємства самостійно визначає склад, терміни і періодичність процедур щодо контролю.

Контроль визначає необхідність функціонування грошових коштів і їх економічну доцільність для даного підприємства. У сучасних умовах контроль стає все більш важливим. І питання це не тільки теоретичне, адже за ним стоїть практична діяльність із розроблення законодавства у галузі контролю. Контроль зафіксує та відслідковує дотримання суб'єктами контролю вимог чинних законодавчих та нормативних актів, що стосуються ефективності та цільового використання власних коштів, збереження майна; законності та ефективності застосування фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, достовірності бухгалтерського обліку та звітності; виявляє факти розкрадання активів підприємства.

Мета контролю також проявляється у такому його аспекті – як забезпеченні зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом управління для оцінки ефективності прийнятих управлінських рішень. Найбільш значним результатом зворотного зв'язку є надання суб'єкту управління об'єктивної, неупередженої, логічної інформації про здійснення управлінських рішень та їх ефективності на рівні відокремлених структурних підрозділів системи.

Зворотній зв'язок за допомогою роботи підрозділів контролю дозволяє уявити стан всієї системи в цілому, а не окремих її частин, адже функціонально контроль одночасно контролює елементи системи з різноманітних кутів зору і розглядає кожний елемент не як відокремлену, а як частину цілого. І це вже зовсім інший рівень якості оцінки діяльності системи.

Забезпечення та постійне удосконалення якості контролю за умови щорічного збільшення інформаційної маси неможливе без визначення конкретних завдань контролю відповідно до умов діяльності підприємства.

З метою перевірки захисту і збереження грошових коштів підприємств, розглянемо основні завдання, які треба ставити перед перевіркою. Доповнений та згрупований перелік завдань перевірки захисту і збереження грошових коштів спрямований на поглиблення та вдосконалення даної перевірки (табл. 1.3.).

Таблиця 1.3.

Завдання контролю грошових коштів

№ з/п	Вид перевірки	Завдання контролю	Питання, які слід перевірити
1	2	3	4
1	Перевірка забезпечення захисту і збереження грошових коштів	<ul style="list-style-type: none"> – перевірка забезпечення умов для захисту і збереження грошових коштів; – перевірка забезпечення контролю за збереженням та наявністю грошових коштів 	<ul style="list-style-type: none"> – чи прийняті заходи для забезпечення збереження грошових коштів (для цього потрібно встановити, чи призначені наказом керівника підприємства матеріально відповідальні особи, які відповідають за збереження грошових коштів і чи є письмові договори про повну індивідуальну матеріальну відповідальність); – чи відповідають посади матеріально відповідальних осіб переліку посад і робіт підприємства; – чи створені матеріально відповідальним особам умови для забезпеченості збереженості грошових коштів (чи є приміщення що закриваються і охороняються, для зберігання, шафи, сейфи і т.п.); – чи обладнані приміщення пожежно-охоронною сигналізацією; – чи оформлений документально порядок транспортування грошових коштів (чи передбачені запобіжні заходи); – чи організований порядок оформлення документів у разі вибуття грошових коштів

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
2	Перевірка	– перевірка збереження	– чи правильно оформлені і

	здійснення захисту і збереження грошових коштів	грошових коштів; – перевірка правильності документального оформлення і своєчасності відображення в обліку операцій з грошовими коштами з їх надходження, внутрішнього переміщення (руху) і вибуття; – підтвердження законності і достовірності відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з грошовими коштами	відображенні в обліку операції надходження і вибуття грошових коштів; – чи правильно і доцільно використовуються грошові кошти
3	Відображення результатів контролю (перевірка своєчасності, достовірності)	– перевірка своєчасності і правильності проведення інвентаризації і відображення результатів на рахунках бухгалтерського обліку	– чи проводилися інвентаризації в термін і на протязі часу, який зазначений в обліковій політиці підприємства

Таке систематизування завдань дозволяє ефективно застосовувати заходи контролю у відповідному напрямку, щоб забезпечити збереження і раціональне використання грошових коштів підприємства.

Сучасні умови існування підприємств, а також процеси, що здійснюються в економіці України, знову-таки підтверджують важність і необхідність грошових коштів для забезпечення фінансово-господарського функціонування суб'єктів господарювання. Тому, кожне підприємство повинне створювати всі умови для детального контролю по оприбуткуванню, видачі та руху грошових коштів.

Контроль касових операцій включає в себе перевірку операцій, пов'язаних з обігом готівки при здійсненні фінансово-господарської діяльності, їх точності відповідно до чинного законодавства. Для того, щоб усунути порушення в обліку грошових коштів, потрібно проводити регулярні позапланові інвентаризації. Інвентаризація є одним з найбільш ефективних, а отже й актуальних прийомів контролю за збереженням готівки в касі та станом активів підприємства, що дає право виявити всі існуючі невідповідності, встановити осіб, відповідальних за їх виникнення та покрити їхнім коштом заподіяну підприємству шкоду. Особлива увага має бути зосереджена на правильності

оформлення касових документів: справжність підпису одержувача, можливі виправлення, правильне віднесення операцій на кореспондуючі рахунки, наявність підпису керівника. Також в ході проведення контролю грошових коштів, потрібно застосовувати експертне дослідження відносно повноти оприбуткування грошових коштів і цільового їх використання.

Дослідження показало, що процес контролю спрямований на досягнення підприємством своєї мети.

Впровадження конкретного порядку організації процесу здійснення контролю для вирішення поставлених завдань і дотримання визначених принципів, дозволить системі контролю підійнятися на якісно новий рівень, знижуючи і попереджаючи непродуктивні витрати, нестачі та розкрадання грошових коштів.

Опрацювання методів контролю грошових коштів та їх еквівалентів сприяло встановленню того факту, що належний контроль є невід'ємною частиною управління діяльністю підприємства. В даний час існує ряд невирішених питань в області бухгалтерського обліку та не сформовано єдиної точки зору щодо методики перевірки грошових коштів на підприємстві. Найбільш гострий дефіцит виникає на основі систематичних незначних нестач, тому перевіряти в першу чергу, потрібно оцінку та стан контролю захисту грошових коштів, систему бухгалтерського обліку, виявляти фактичну наявність грошових коштів і порядок їх документального закріплення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Побудова відповідної системи обліку грошових коштів передбачає правильність виконання і відображення всіх етапів їх руху, починаючи з нормативно-правових вимог, заповнення первинних документів, узагальнення та систематизації інформації у регістрах, і закінчуючи складанням звітності. Результат діяльності будь-якого підприємства залежить від продуктивної роботи підприємства, а насамперед від вирішення проблем, пов'язаних із обліком грошових коштів, що являються частиною діяльності підприємства.

Ефективність організації обліку грошових коштів дозволить забезпечити раціональний розподіл та використання грошових коштів, і таким чином успішну фінансову діяльність підприємства.

Проведений аналіз літературних джерел показав, що на сьогоднішній день немає єдиного комплексного підходу до визначення сутності поняття “грошові кошти” та опрацювання різних видів класифікації грошових коштів.

Таким чином, роль сучасних грошей полягає в тому, що вони є поширеним засобом організації економічних відносин суспільства, зокрема торговельних, кредитних, фінансових і фондових зв'язків, а, отже, виходять за рамки загального еквівалента товарного світу. Використання грошей в економіці окремого виробника чи країни в цілому, дозволяє визначати і аналізувати ефективність економічної діяльності, що дає можливість у розробленні певних стратегій і виправленні помилок для подальшого розвитку економіки, що є важливим для раціонального ведення справ та досягнення кращих результатів.

Класифікація грошових коштів сприятиме розумінню їх змісту, проведенню оцінки, здійснюванню інвентаризації та правильному відображенню у звітності.

Контроль за грошовими коштами є важливою частиною фінансової політики, складовою фінансового управління, яка охоплює всю систему керування підприємством. Від якості контролю за грошовими потоками залежить дальший розвиток підприємства і кінцевий результат його фінансово-господарської діяльності.

Контроль повинен функціонувати для перевірки та оцінки роботи окремих відділів, служб, об'єктів обліку підприємства для виявлення недоліків в їх діяльності та невикористаних можливостей для підвищення його ефективності.

Таким чином, можна узагальнити, що використання контролю дасть власникові можливість приймати своєчасні управлінські рішення, аналізувати

і знаходити шляхи вдосконалення виробництва для забезпечення ефективного функціонування підприємств в майбутньому.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА КОНТРОЛЮ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ З ГРОШОВИМИ КОШТАМИ

2.1. Формування облікової інформації про наявність готівки у національній та іноземній валютах

Більшість операцій, що здійснюються на підприємстві, пов'язані з придбанням, виробництвом і продажем товарів та послуг і отже, оплатою та отриманням грошових коштів та їх еквівалентів. Так як вони мають здатність обертатись, ризик помилок в обліку та контролю в цій галузі є досить великий. Тому важливим завданням є підвищення якості облікової інформації як до окремих об'єктів обліку, так і усієї системи обліку і звітності на підприємстві, яка може бути забезпеченою на основі таких фундаментальних якісних характеристик, як правдивість, точність, повнота, нейтральність, що формуються на основних принципах надання та розкриття облікової інформації [26, с. 29].

Своєчасністю обліку є надання підприємствам своєчасної інформації, необхідної для ефективного прийняття рішень, розробки конкретних заходів оперативного управління. Основним джерелом одержання такої інформації є документування господарської діяльності. Операції з готівкою (надходження до каси готівки та видача на певні цілі) здійснюється відповідно до Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [78].

У процесі управління підприємством в цілому та управління коштами зокрема, вагоме значення має бухгалтерський облік. Мета бухгалтерського обліку – забезпечення зовнішніх і внутрішніх користувачів повною, достовірною та об'єктивною інформацією про наявність та рух грошових коштів з точки зору місць їх збереження.

Завданнями обліку грошових коштів є:

- раціональна організація, своєчасне і законне проведення безготівкових і готівкових розрахункових операцій;

- своєчасне, повне та правильне документування операцій з надходження і вибуття грошових коштів;
- забезпечення збереження грошових коштів та їх еквівалентів у касі підприємства;
- контроль за законністю і економічністю витрачання грошових коштів;
- обліково-інформаційне забезпечення управління грошовими коштами;
- періодичне проведення інвентаризацій грошових коштів [86, с. 196].

Грошовий оборот поділяється на дві частини: готівковий і безготівковий.

Під готівкою розуміється валюта України та іноземна валюта у вигляді грошових коштів.

Готівковий грошовий оборот – рух готівки в сфері обігу та здійснення ним двох функцій (засобу платежу і засобу обігу). Готівка використовується для розрахунків, які не пов'язані безпосередньо з рухом товарів і послуг, а саме: розрахунки по виплаті заробітної плати, премій, оплати цінних паперів і т.д. Готівковий оборот включає рух всієї грошової маси за певний період часу між населенням, юридичними та фізичними особами і державними органами. Обіг здійснюється з використанням різних видів грошей: банкнот, металевих монет, а також інших кредитних інструментів (векселів, чеків, кредитних карток) [17, с. 34].

Безготівкові розрахунки – розрахунки, які здійснюються без участі готівки, тобто у сфері безготівкового грошового обігу.

Основним документом, що регулює порядок здійснення операцій з готівкою (тобто касових операцій), є Положення “Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні” № 637 від 15.12.2004 р. [78].

Для організації готівкових виплат, будь-якому підприємству необхідно мати власну касу, а кожен касир повинен знати і дотримуватися вимог положення про касові операції. Перед тим як касир почне виконувати покладені на нього обов'язки, з ним потрібно укласти договір про повну матеріальну відповідальність, та ознайомити його під підпис із “Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні” № 637 від 15.12.2004 р. (далі Положення № 637). Та не варто забувати, що саме на керівництво підприємства довірено обов'язки про відповідне облаштування каси та надійне зберігання грошових коштів [78].

Немало важливим є контроль за збереженням готівки в касі, оскільки грошові кошти є найбільш ліквідними, та порушення касових операцій має масовий і розповсюджений характер. Стосовно властивостей касових операцій, то їх можна об'єднати у такі види, подані на рис. 2.1.

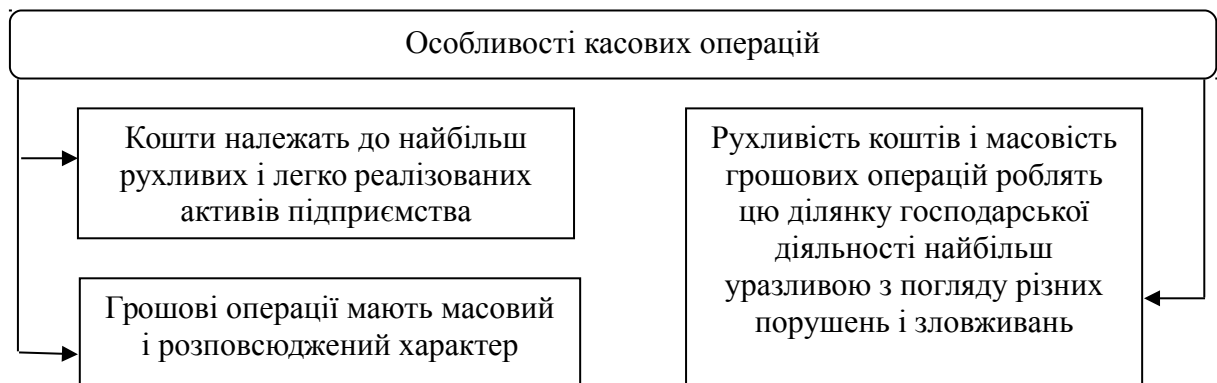

Рис. 2.1. Особливості касових операцій [34, с. 125]

Виходячи з розглянутих вище характерних ознак касових операцій, можна сформулювати основні їхні напрями, зображені на рис 2.2.

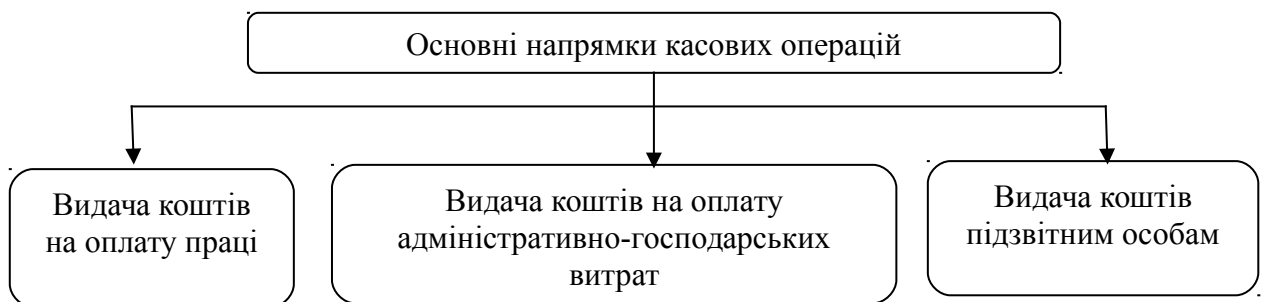

Рис. 2.2. Напрямки касових операцій [34, с. 129]

Зберігати в касі готівку допускається в межах ліміту залишку готівки. Основним нормативним документом, який регулює ліміт каси, є Положення

№ 637 [78]. Ліміт залишку готівки в касі є одним з основних показників контролю і регулювання.

Ліміт залишку готівки в касі – гранична сума готівки, яка може залишатися в касі підприємства на кінець робочого дня. Ліміт каси установлюють підприємства, які мають банківські рахунки і виконують операції з готівкою [66, с. 62-63]. Ліміт каси можна змінити з ініціативи підприємства або банку, він установлюється за рішенням керівника і визначається на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки в касу підприємства або її середньоденної видачі. Ліміт каси оформляється розрахунком [48, с. 28-29].

При розрахунку ліміту каси підприємства необхідно урахувати обмеження, передбачені Положенням № 637 (рис. 2.3.).

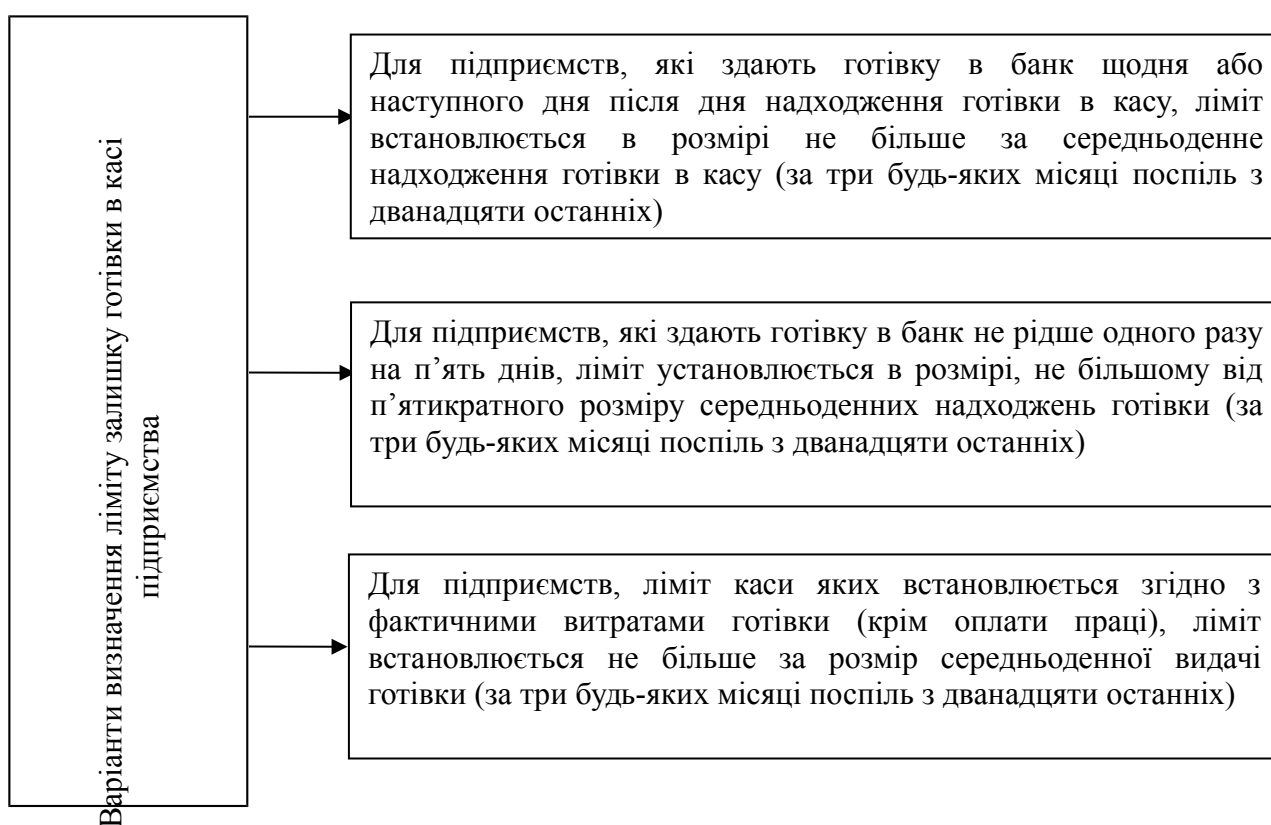

Рис. 2.3. Варіанти розрахунку ліміту залишку готівки в касі [78]

Досліджуване підприємство ТОВ “Білий берег” встановлює ліміт каси (Додаток А). Для розрахунку ліміту воно вирішило використовувати середньоденну суму надходження готівки за жовтень, листопад, грудень 2015 року. Загальна сума надходжень становить 1691417,20 грн. Кількість робочих днів за даний період касових надходжень — 65. Розраховуємо середньоденну

суму надходжень готівки до каси за ці три місяці: $169147,20 / 65 = 26021,80$ грн. Підприємство може встановити будь-який ліміт каси, що не перевищує суму 26021,80 грн. Так, на основі цього розрахунку підприємство ТОВ “Білий берег” встановлює ліміт каси в розмірі 2600 грн.

Ліміт каси підприємства встановлюють самостійно, узгоджувати ліміт з банком не потрібно. Для затвердження ліміту каси у ТОВ “Білий берег”, видається наказ керівника підприємства про затвердження ліміту каси (Додаток Б). Цей наказ ґрунтується на розрахунку встановлення ліміту залишку готівки в касі, що підписується керівником підприємства.

Якщо не затвердити ліміт каси наказом, то під час податкової перевірки буде засвідчено, що ліміт у підприємства не встановлено узагалі, тобто він рівняється 0. В подібному випадку вся готівка, що знаходиться в касі на кінець робочого дня і не здана до банку, вважається понадлімітною [78].

Приймають готівку в касу за прибутковим касовим ордером (ф. КО-1), який підписується головним бухгалтером або уповноваженою особою, касиром та звірюється печаткою підприємства. Відривний аркуш прибуткового касового ордеру є квитанцією до нього і видається особі, яка внесла грошові кошти в касу (або до виписки банку), а документи, що додаються погашаються штампом “Оплачено” із зазначенням дати.

Готівку з банку отримують на підставі грошового чеку, а на оприбуткування грошей у касу складають прибутковий касовий ордер.

Видача готівки виконується на підставі видаткового касового ордеру (ф. КО-2), який підписується керівником, головним бухгалтером і касиром. Особа, яка отримала кошти, особисто вказує дату, суму та підписує видатковий касовий ордер.

Оплата праці, премії, допомоги видається по відомості на видачу грошей, яку підписує керівник і головний бухгалтер і в якій на титульній сторінці вказують: термін видачі, загальну суму до видачі прописом, а на загальну виплачену суму оформляють видатковий касовий ордер.

Для здачі грошей до банку оформляється заява на переказ готівки, а на списання грошей з каси складається видатковий касовий ордер.

Касові ордери повинні бути заповнені бухгалтером чітко, зрозуміло і ніяких виправлень не допускаються. Крім того, вони реєструються бухгалтером у журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових ордерів (ф. КО-3).

Нумерація прибуткових і видаткових ордерів здійснюється окремо з початку року.

Облік касових операцій касир веде у касовій книзі (ф. КО-4). Вона повинна бути прошнурованою, пронумерованою та скріплена печаткою. Кількість аркушів у книзі підтверджується підписами керівника та головного бухгалтера.

Записи до касової книги виконують на основі прибуткових і видаткових касових ордерів у 2-х екземплярах через копіювальний папір. Перший екземпляр залишається у касовій книзі, а другий є звітом касира та разом з первинними документами здається до бухгалтерії.

Кожен день в кінці робочого дня, касир підраховує суму отриманих і виданих грошових за день і виводить залишок на кінець дня [71, с. 25-26].

Для обліку щодо наявності і руху грошових коштів, Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій в касі підприємства використовують рахунок 30 "Готівка". За дебетом рахунку 30 "Готівка" відображається надходження грошей в касу підприємства, за кредитом – виплата грошових коштів із каси підприємства. До нього ведеться два субрахунки: 301 "Готівка в національній валюті" та 302 "Готівка в іноземній валюті" [56].

Узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів в національній валюті в касі підприємства здійснюється в Журналі 1 і відомостях до цього Журналу 1.1, 1.3. Журнал 1 використовується для відображення оборотів за кредитом рахунків 30 "Готівка". У відомостях до Журналу 1 відображаються обороти за дебетом рахунків 30, 33. Записи у Журналі 1 та відомостях виконуються на підставі первинних та зведених

облікових документів (звітів касира і доданих до них прибуткових та видаткових касових ордерів) на відповідних кореспондуючих рахунках у хронологічному порядку підрахунками за 2 - 3 дні. Залишки на відповідних рахунках у відомостях на кінець місяця устанавлюються між сумою сальдо на початок місяця і дебетових оборотів по рахунку за поточний місяць і сумою кредитових оборотів за місяць. Сальдо рахунків перевіряється за відповідними документами – звітами касира.

Відомо, що одним з головних принципів бухгалтерського обліку є вимірювання та узагальнення усіх господарських операцій підприємства у національній валюті України єдиним грошовим вимірником, а саме в гривні. Проте, в разі реалізації зовнішньоекономічної діяльності та пов'язаної з нею розрахунків в іноземній валюті, підприємство (клієнт) відкриває у банках валютні рахунки для розрахунків з контрагентами – нерезидентами – іноземними партнерами, а також для використання готівки в іноземній валюті. Наприклад, для оплати витрат пов'язаних з відрядженням за кордон працівника – підзвітної особи у справах підприємства. Якщо на валютному рахунку підприємства немає (недостатньо) потрібної суми коштів, підприємство має право, на основі заяви про купівлю валюти та розрахунку витрат на відрядження за межі України, звернутися до уповноваженого банку (суб'єкта ринку) з питання придбання іноземної валюти за гривні на міжбанківському валютному ринку України.

Документальне оформлення касових операцій в іноземній валюті є обов'язковим, так як й для касових операцій у національній валюті. Тобто приймання та видача готівки під час проведення розрахунків через касу повинно бути відображено у відповідних регістрах бухгалтерського обліку – в касовій книзі, журналах синтетичного та аналітичного обліку.

Приймання готівки в касу здійснюється за прибутковими касовими ордерами, підписаними головним бухгалтером або особою, уповноваженою керівником підприємства. Видача готівки з каси здійснюється за видатковими касовими ордерами, з підписами керівника і головним бухгалтером або працівником підприємства, який на це уповноважений керівником. До

видаткового касового ордеру може бути додано заяву на видачу готівки, розрахунки тощо. Підзвітна особа розписується у видатковому касовому ордері про отримання готівки із зазначенням одержаної валюти (назва певної валюти – сума словами). Приймання отриманої з банку готівки в касу та видача готівки з каси відображається в касовій книзі.

Клієнт-резидент зобов'язаний використати куплену іноземну валюту (або обміняну згідно з Положення) у встановленому порядку через суб'єкта ринку, не пізніше ніж через десять робочих днів після дати її надходження на його поточний рахунок на потреби, вказані у заяві про купівлю іноземної валюти. Якщо клієнт залишається з невикористаною готівковою іноземною валютою, яка була раніше куплена (обміняна) для витрат на відрядження за межі України та/або для експлуатаційних витрат на транспортні засоби за межами України, то вона підлягає зарахуванню на його поточний рахунок протягом п'яти робочих днів з часу оприбуткування до каси суб'єкта господарювання, з якого вона за бажанням клієнта може бути продана. Така валюта може у подальшому використовуватися тільки для відрядження та/або для експлуатаційних витрат на транспортні засоби за межами України [22, с. 184-187].

Операції з готівки в іноземній валюті відображаються в обліку у валюті і гривні шляхом перерахунку суми іноземної валюти за обмінним курсом на дату здійснення операції. Курс обміну встановлює Національний банк України (НБУ) як курс грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни. Зміна валютного курсу призводить до необхідності скорегувати гривневий еквівалент через виникнення різниці між однією і тією ж іноземною валютою за різними курсами. Сума різниці називається курсовою різницею. Згідно з П(С)БО 21 “Вплив змін валютних курсів”, курсові різниці від перерахунку готівки в іноземній валюті та інших грошових одиниць по операційній діяльності відображаються у складі інших операційних доходів чи витрат [77]. Таким чином, у бухгалтерському обліку, щоб відобразити курсові різниці використовуються такі субрахунки:

– 714 “Дохід від операційної курсової різниці”, за яким узагальнюється інформація про доходи від курсових різниць за активами й зобов'язаннями підприємства, пов'язаними з операційною діяльністю підприємства;

– 945 “Втрати від операційної курсової різниці”, на якому ведеться облік втрат за активами й зобов'язаннями операційної діяльності підприємства від зміни курсу гривні до іноземної валюти [37, с. 13-24].

Крім того, на кожну дату балансу готівка в іноземній валюті відображаються за обмінним курсом на дату балансу. Інформація про зміну курсу, суму валюти в гривні та іноземній валюті, вказується у виписці банку. Визначення курсових різниць за готівкою в іноземній валюті проводиться на дату здійснення розрахунків та на дату балансу.

Узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів у іноземній валюті в касі, грошових документів (в іноземній валюті), які знаходяться в касі підприємства (поштових марок, сплачених проїзних документів тощо) здійснюється в Журналі 1 і відомостях до цього Журналу 1.1, 1.3.

Журнал 1 використовується для відображення оборотів за кредитом субрахунків 302 “Готівка в іноземній валюті”, 33 “Інші кошти”. У відомостях до Журналу 1 відображаються обороти за дебетом субрахунків 302, 33. Записи у Журналі 1 та відомостях здійснюються на підставі первинних та зведених облікових документів (звітів касира і доданих до них прибуткових та видаткових касових ордерів) на відповідних кореспондуючих рахунках у хронологічному порядку. Для відображення операцій, здійснених в іноземній валюті, використовується Журнал 1 і відомості до нього, які заповнюються у валюті здійснення операцій. За кожною іноземною валютою, за якою здійснювалися операції, ведеться Журнал 1 і відомості до нього, які позначаються назвою валюти, в якій вони заповнюються.

Аналітичні дані про готівку в іноземній валюті наводяться у гривнях і одночасно в тій валюті, в якій була проведена операція в іноземній валюті. Залишки на відповідних рахунках у відомостях на кінець місяця визначаються як різниця між сумою сальдо на початок місяця і дебетових оборотів по

рахунку за поточний місяць і сумою кредитових оборотів за місяць. Сальдо рахунків перевіряється за відповідними документами – звітами касира.

Для групування однорідних операцій, а також для записів в інших журналах-ордерах, можуть бути складені аркуші-розшифровки окремо по дебету і кредиту рахунку 30 “Готівка”. В кінці місяця підраховують підсумки в цілому по журналу-ордеру і кредитовий оборот переносять в Головну книгу (рис. 2.4.).

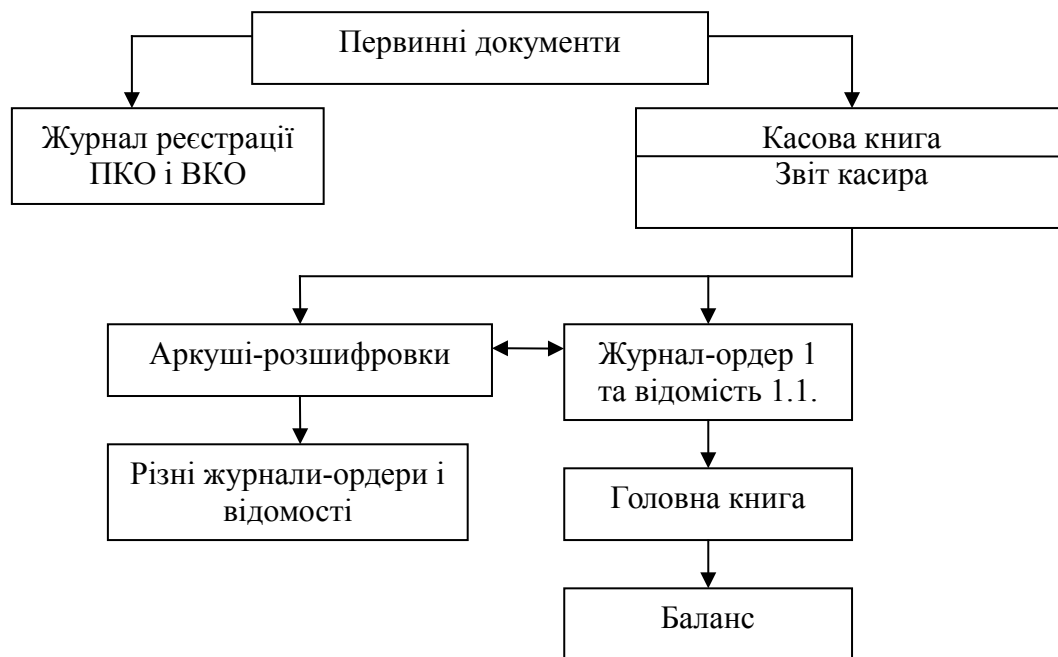

Рис. 2.4. Схема відображення операцій по рахунку 30 “Готівка” [100, с. 29-37]

Отже, правильна організація обліку готівки в національній та іноземній валютах є способом запобігання порушень і розкрадань. Високоякісна документація руху готівкових коштів є умовою їх збереження і контролю. Дотримання всіх правил та норм, встановлених у Положенні № 637 з урахуванням внесених до нього змін, дозволить уникнути негативних ситуацій, пов’язаних із втратою коштів або ж незаконних дій працівників бухгалтерії та каси.

2.2. Облік грошових коштів на рахунках в банках

У процесі господарської діяльності між підприємствами, організаціями, установами та елементами фінансово-кредитної системи виконуються

розрахунки в основному у безготівковій формі, шляхом перерахування коштів зі свого банківського рахунку. Безготівкові виплати законодавчо регулюються Національним банком України [41].

Банки відкривають поточні та вкладні (депозитні) рахунки відповідно до інструкції Національного банку України [42].

Підприємства (підприємці), що мають поточні рахунки в банках, відповідно до порядку встановленого нормативно-правовими актами Національного банку України, зберігають на цих рахунках свої кошти на договірних засадах і здійснюють платежі за своїми зобов'язаннями у безготівковій та готівковій формі. Розрахунки готівкою підприємств один з одним та з юридичними і фізичними особами здійснюються як за рахунок коштів, отриманих з каси банку, так і за рахунок готівкової виручки, що виконується через касу підприємств, з веденням касової книги встановленої форми [50, с. 32-34].

Новоселова Л. А. наголошує, що “неодмінною умовою проведення безготівкових розрахунків є наявність у платника і одержувача коштів, рахунку в банку” [59, с. 45].

Банк, який відкрито рахунки підприємств, організацій та установ усіх форм власності, фізичних осіб – підприємців, банків і їх установ, фізичних осіб, а також який виконує для них на договірній основі будь-яку з операцій, – є обслуговуючим.

При здійсненні безготівкових виплат може бути використана акредитивна, інкасова, вексельна форми розрахунків, а також розрахунки можуть здійснюватися розрахунковими чеками, банківськими платіжними картками, причому клієнти банків самостійно вибирають свої платіжні інструменти (платіжне доручення, платіжна вимога, акредитив). Форма розрахунку зазначається під час укладання договорів.

Види банківських рахунків наведено на рис. 2.5.

Поточні рахунки в національній валюті відкриваються для підприємств, зайнятих у науково-дослідній, виробничій та іншій комерційній діяльності з

метою отримання прибутку, що мають основні та оборотні засоби і самостійний Баланс. [60, с. 496].

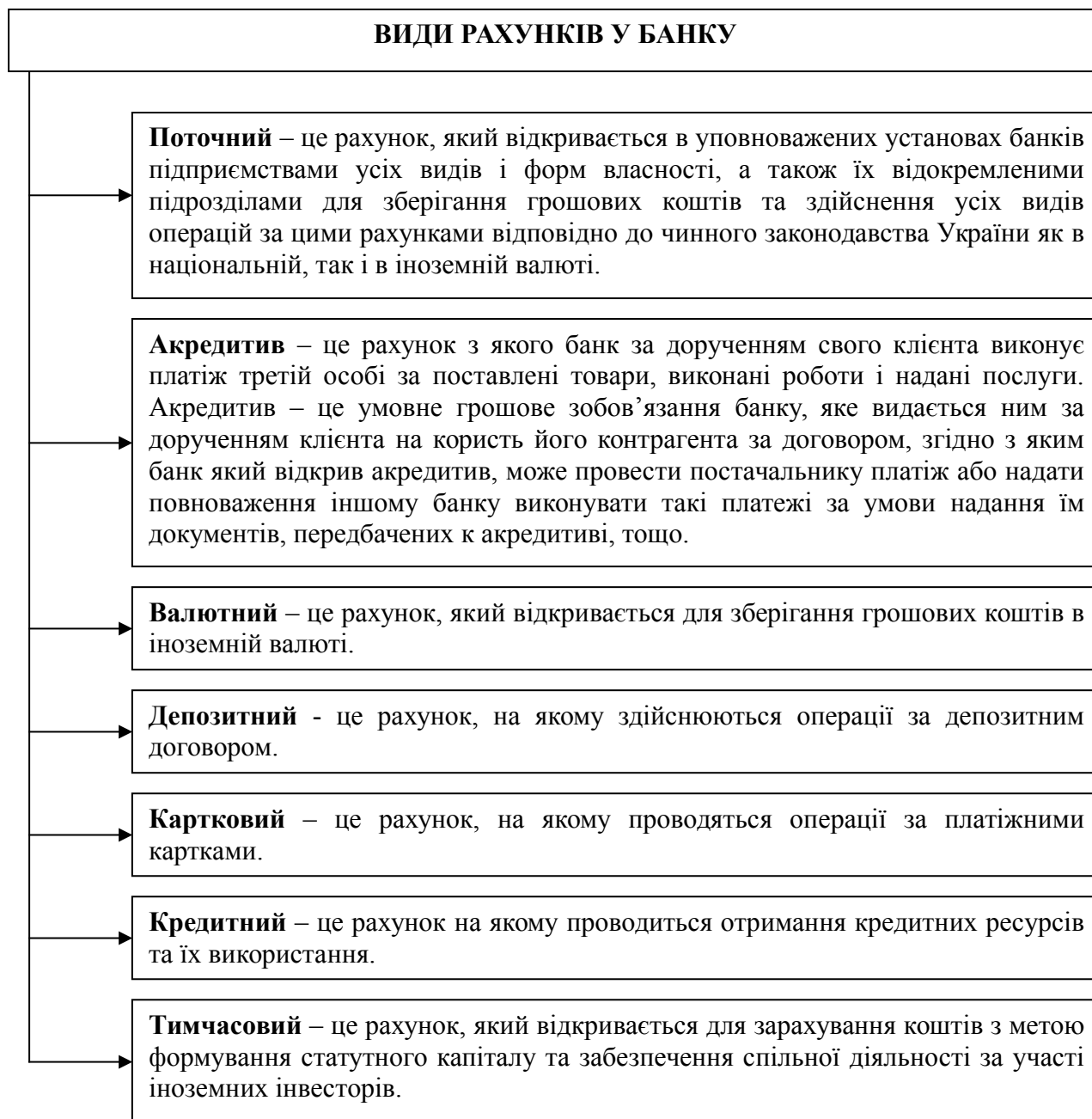

Рис. 2.5. Основні види банківських рахунків [99, с. 34]

Інші рахунки відкриваються підприємствам, що не мають вищевказаних ознак, установам і організаціям, які знаходяться на державному бюджеті; постійним уповноваженням різних громадських фондів; підприємствам, які прибули на гастролі, та ін.

Характерною властивістю безготівкових розрахунків є те, що списання грошових коштів з рахунку виконується банком за розпорядженням клієнта. Без розпорядження клієнта списання коштів дозволяється тільки за рішенням

суду, а також у випадках, встановлених законом та договором між банком і клієнтом.

Списання банком коштів відбувається в порядку надходження розрахункових документів та визначенню послідовності їх здійснення у випадку одночасного надходження і нестачі коштів [99, с. 29].

У регістрах бухгалтерського обліку записи валютних операцій робляться одночасно як в іноземній валюті, так і в гривні (у чисельнику зазначається іноземна валюта, у знаменнику - гривні за курсом НБУ). [67, с. 224].

Найбільш поширеною в господарському обороті є форма розрахунків з використанням таких первинних документів:

1. Платіжні доручення;
2. Платіжні вимоги-доручення;
3. Чеки;
4. Меморіальний ордер;
5. Векселі;
6. Платіжні вимоги;
7. Інкасові доручення;
8. Акредитив.

Платіжне доручення – розрахунковий документ, який містить письмове доручення платника в банку, що його обслуговує, про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок одержувача [91, с. 123].

Розрахунки дорученнями можуть здійснюватися:

- за фактично відвантаженою продукцією (виконані роботи, надані послуги);
- у порядку попередньої оплати;
- для завершення розрахунків за актами звірки взаємної заборгованості підприємств;
- для сплати податків і зборів, обов'язкових платежів тощо.

Складають цей документ у 2-х примірниках: 1-й – банку платника, 2-й – видається платнику про виконання документа.

Платіжна вимога-доручення – комбінований розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхня – вимога постачальника (одержувача коштів) безпосередньо до покупця (платника) сплатити вартість поставленої йому за договором продукції (робіт, послуг); нижня — доручення платника своєму банку перерахувати з його рахунка суму, яка проставлена в рядку “Сума до оплати літерами” [73, с. 14].

Розрахунковий чек – це документ, що містить письмове розпорядження власника чека (чекодавця) банківській установі (банку-емітенту), в якій є його рахунок, заплатити чекодержателю вказану в чекові суму грошових коштів [107, с. 314].

Меморіальний ордер – розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунку платника і внутрішніх банківських операцій згідно із Законом України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” та нормативно-правовими актами Національного банку України [73, с. 14].

Платіжна вимога – розрахунковий документ, який містить вимогу постачальника (одержувача) до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок одержувача [73, с. 14].

Акредитив – це форма оплати, при якій банк-емітент за дорученням свого клієнта зобов'язаний здійснити платіж третій особі за поставлені товари (роботи, послуги) або надати повноваження іншому (виконавчому) банку виконати цей платіж [112, с. 156].

Етапи та порядок загального ведення обліку операцій з грошовими коштами на рахунках у банку наведено на рис. 2.6.

Документ, що підтверджує надходження і витрати, а також залишок коштів на початок і кінець дня, є виписка з банківського рахунку. Періодично (зазвичай кожен день) банк видає власникам рахунків виписки з певного рахунка з копіями розрахункових операцій. Виписка обов'язково подається 1-

го числа кожного місяця. Вона перевіряється підприємством з точки зору відповідності доданими до неї документами; при цьому встановлюється, чи всі записи припадають підприємству, якому належить рахунок. Записи банку і підприємства повинні бути ідентичними, але необхідно враховувати, що рахунок 31 «Рахунки в банках» підприємства є активними, а для банку даний рахунок підприємства є пасивним рахунком. Тому, у виписці банку на дебеті буде показана сума коштів, яка списана з рахунка підприємства, а на кредиті – зарахована на його рахунок сума, відповідно сальдо у виписці буде на кредиті рахунка.

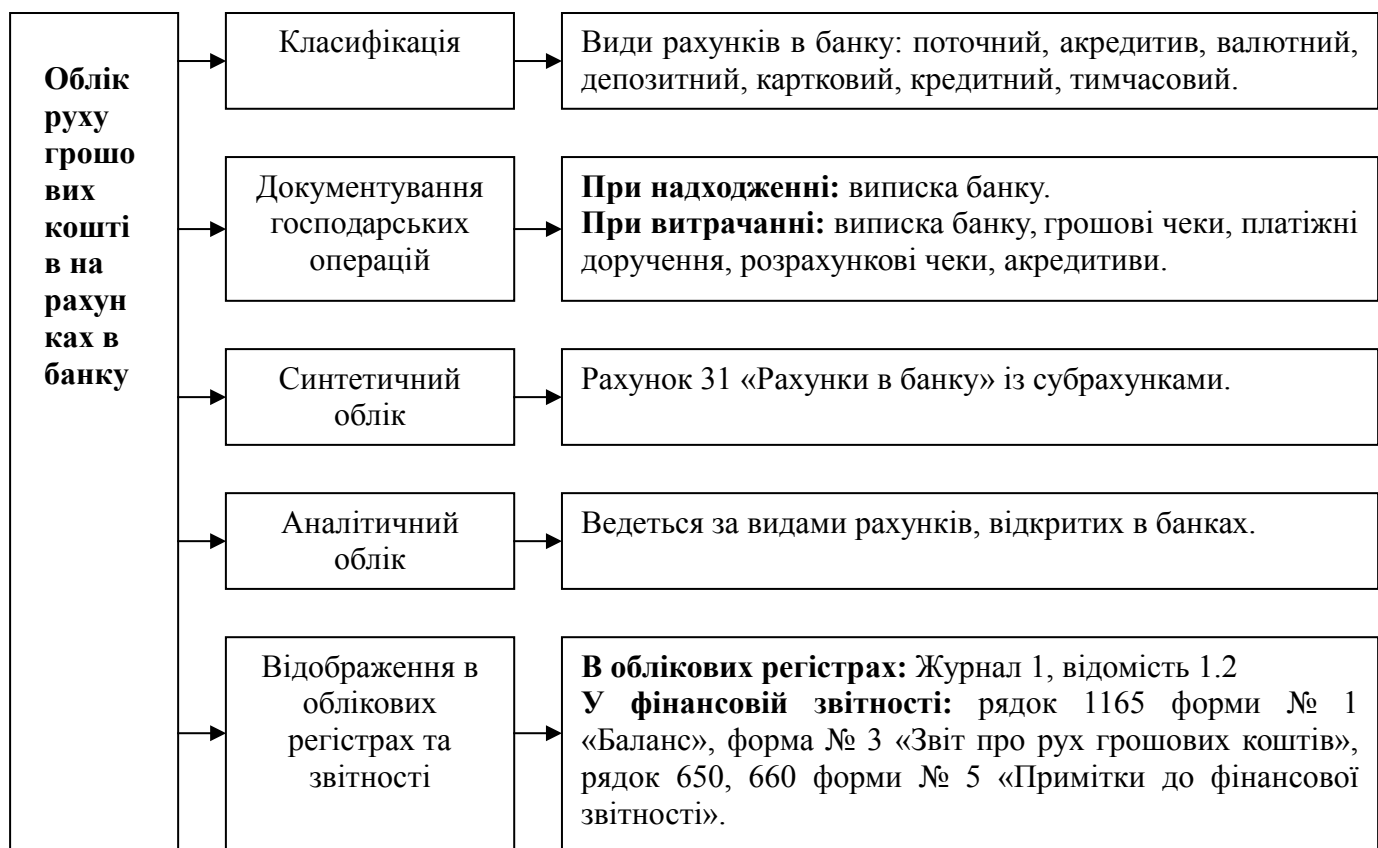

Рис. 2.6. Загальна схема обліку операцій з коштами на рахунках у банку [15, с. 91]

У різних банках форма виписки може бути різною, але кожна обов'язково включає в себе позиції для дати, номера рахунку дебітора та кредитора, суму. У виписці банку по валютному рахунку зазначається рух валюти та курс НБУ на дату реалізації операцій із зарахування чи списання грошових коштів.

Бухгалтер після отримання виписки банку виконує такі операції:

- нумерація виписки;
- перевірка наявності відповідних розрахункових документів, на підставі яких зараховані або списані грошові кошти;
- перевірка відповідності суми у виписці банку сумам виправдовуючих документів на перерахування чи зарахування грошових коштів;
- проставлення кореспонденції рахунків у відповідності з проведеними операціями.

Для того, щоб внести готівку в касу банку для подальшого зарахування на власний поточний рахунок, а також на рахунки інших юридичних або фізичних осіб, які відкриті в цьому самому банку або в іншому банку, та грошових переказів без відкриття рахунку, оформляється заява на переказ готівки, яка складається з двох частин. Особі, яка здає грошові кошти, зобов'язані видати квитанцію (другу частину заяви) з підписами та печаткою банку. Ця квитанція підшивається до касових документів. Заповнює заяву на переказ готівки клієнт від руки ручкою або за допомогою технічних засобів чи працівник банку за згодою клієнта з використанням технічних засобів або системи автоматизації банку.

Для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на банківських рахунках, і які можуть бути використані для поточних операцій призначений рахунок 31 “Рахунки в банках”. Даний рахунок – активний, балансовий, призначений для обліку грошових коштів.

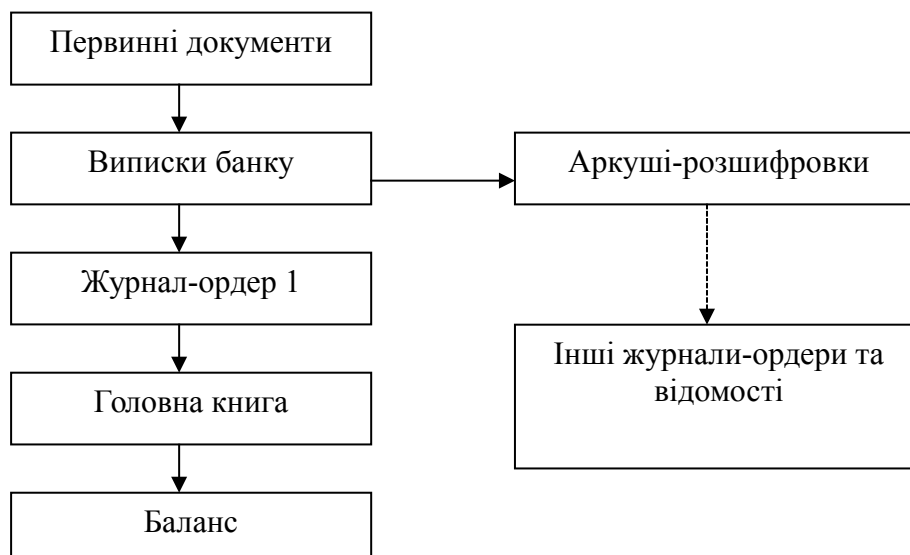

Рис. 2.7. Схема записів по рахунку 31 “Рахунки в банках” [73, с.13-15]

Дані про операції за банківськими рахунками журнально-ордерної форми обліку, систематизуються у двох багатогранних реєстрах: у журналі-ордері 1 на кредиті рахунка 31 “Рахунки в банках” і у відомості 1.2 — на дебеті рахунка.

Облік операцій на рахунку 31“Рахунки в банках” здійснюється у журналі-ордері 1 в хронологічному порядку на основі даних банківських виписок та доданих до них документів за кожен день або інший період часу.

Залишок коштів на початок місяця переноситься з журналу-ордеру за минулий місяць. В кінці місяця у відповідних розділах групують дебетові та кредитові обороти по рахунку 31“Рахунки в банках” і виводяться залишки на кінець місяця. Він повинен відповідати залишку коштів, що надається у виписці банку за останній день місяця.

Кредитовий оборот загальною сумою переноситься в Головну книгу по рахунку 31“Рахунки в банках” разом із записами за дебетом відповідних кореспондуючих рахунків. Записи в журналі-ордері та у відомості роблять після обробки виписок банків (рис. 2.7.).

Організація обліку і контролю грошових коштів на валютних рахунках підприємства, а також операцій в іноземній валюті має свої властивості (рис. 2.8.). Вони відображаються у бухгалтерському обліку в національній валюті України, на основі попереднього перерахування суми в іноземній валюті за курсом НБУ на дату здійснення операцій [100, с. 4].

Аналітичний облік за рахунком 31 "Рахунки в банках" може бути здійснено за видами рахунків, відкритих в банківських установах. Він зобов'язаний забезпечувати можливість визначати щоденні залишки грошових коштів на рахунках банків, їх рух за певний період, визначати накопичення грошових коштів за межі мінімальних вимог для розміщення його у високоліквідних активах.

Згідно з чинним законодавством, всі суб'єкти підприємницької діяльності, які мають рахунки в банку, зобов'язані зберігати свої гроші в установах банків. Підприємство для роздільного зберігання коштів крім

розрахункового рахунку, може мати акредитиви, валютні, спеціальні кредитні та інші рахунки в банку. У касі підприємства готівка зберігається лише в межах встановленого банком ліміту.

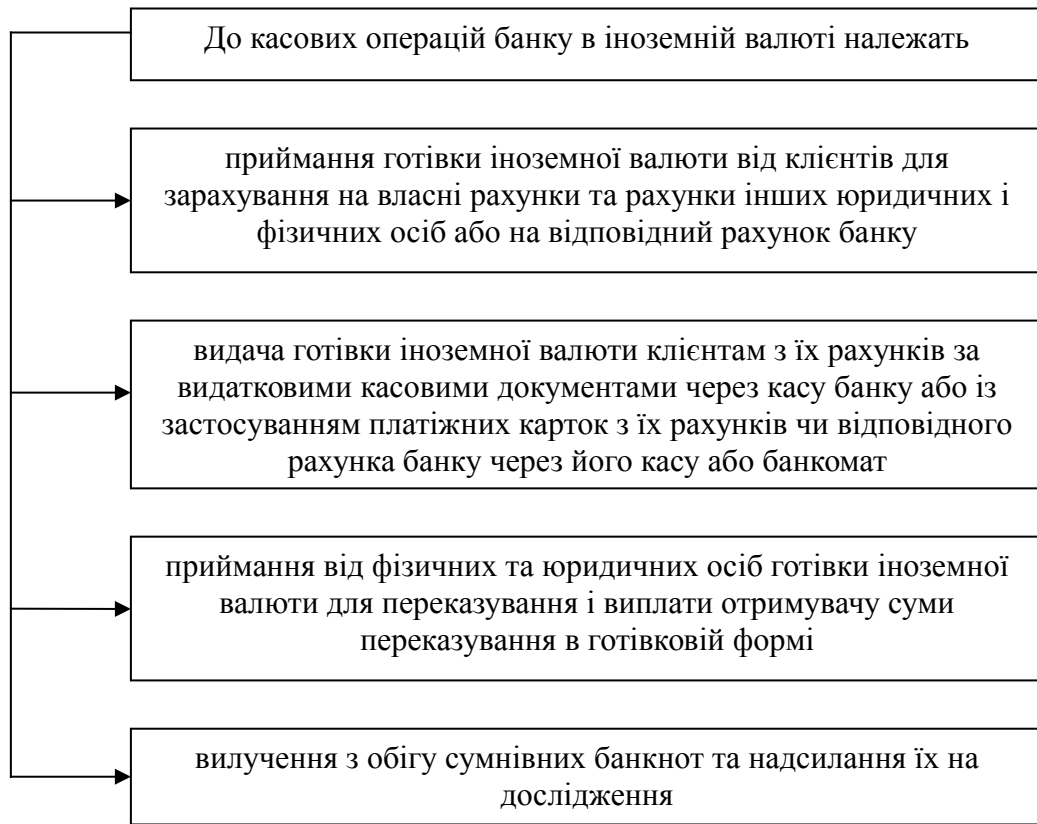

Рис. 2.8. Касові операції банку в іноземній валюті [60, с. 396]

Для того, щоб забезпечити збереження грошових коштів, більшість розрахунків рекомендується здійснювати у безготівковій формі. Незважаючи на платежі з використанням готівки, основну частину платежів більшості підприємств становить безготівкова форма розрахунків. Звідси і необхідність у постійному контролі за рухом грошових коштів на банківських рахунках. Поточний контроль банківських операцій здійснюється працівниками операційного відділу банку, фінансової бухгалтерії, головним бухгалтером та директором підприємства. У ревізійній роботі, яка проведена представниками державного контролю, переважають перевірки Національного банку України, обслуговуючих підприємств комерційних банків, фіскальної служби, Державної фінансової інспекції України та Державного казначейства України. Перевірка операцій, які здійснюються підприємством на банківських

рахунках, виконується суцільним способом і спрямована в першу чергу на з'ясування законності цих операцій.

Суцільним способом перевіряють банківські виписки, платіжні доручення, чекові книжки (корінці) та інші документи, що підтверджують виконання операції. Для цього здійснюють перевірку збереженості виписок банку на підприємстві, вивчають розрахунково-платіжні документи, а також перевіряють правильність визначення дебетових і кредитових оборотів.

Вивчаючи розрахунково-платіжні документи, здійснюють:

- контроль ідентичності сум, зазначених у витягах, з розміром оплати в платіжному документі;
- перевірку обґрунтованості операцій по банківському рахунку;
- перевірку договірних документів про наміри сторін вступити в ділові взаємовідносини на певних умовах;
- перевірку правильності оприбуткування оплачених матеріалів.

Отже, важливість інформації про рух грошових коштів на рахунках в банках обумовлено необхідністю надати користувачам для прийняття рішень повної та об'єктивної інформації про фінансовий стан, результати діяльності.

2.3. Облік еквівалентів грошових коштів

З розвитком і ускладненням операцій на фінансових ринках, поряд із звичними грошовими коштами, з'являються все нові й нові види оборотних активів, у яких рівень ліквідності максимум наближений до ліквідності грошових активів, але на відміну від останніх, вони можуть принести інвестиційний прибуток. У зарубіжній практиці обліку і звітності, а з 1999 року і в Україні, ці активи одержали назву "еквіваленти грошових коштів". Еквіваленти грошових коштів – це свого роду проміжна ланка між грошовими коштами та фінансовими інвестиціями. Володіючи майже абсолютною ліквідністю з мінімальними ризиками (подібно до грошових коштів), еквіваленти грошових коштів можуть приносити хоч і невеликий, але цілком стабільний прибуток, що дозволяє розглядати їх як різновид інвестицій.

Еквіваленти грошових коштів за своїм значенням є чимось середнім між грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями:

1) вони як і грошові кошти характеризуються майже абсолютною ліквідністю;

2) на відміну від грошових коштів, які оцінюються за номінальною вартістю, еквіваленти грошових коштів, як і фінансові інвестиції оцінюються відповідно до вимог П(С)БО 12 “Фінансові інвестиції”, залежно від часу проведення оцінки (при придбанні, при вибутті, на дату балансу) та виду цінного паперу (ті, що утримуються підприємством до їх погашення; інші цінні папери);

3) на відміну від грошових коштів здатні приносити дохід;

4) на відміну від поточних фінансових інвестицій утримуються не для отримання доходу, а для забезпечення платоспроможності суб'єкта господарювання;

5) як правило здійснюються на коротший термін, ніж поточні фінансові інвестиції (згідно М(С)БО 7, еквіваленти грошових коштів мають термін погашення до 3 місяців з дати придбання) [55].

У міжнародній практиці бухгалтерського обліку використовується стандартне визначення еквівалентів грошових коштів – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і яким властивий незначний ризик зміни їх вартості [55].

В деяких країнах є певні своєрідні особливості щодо визначення еквівалентів грошових коштів, але загалом вони розглядаються як частина інвестицій підприємства, а подекуди як складова більш широкого поняття “активи” чи “інструменти” або навпаки – вужчого – “фінансові інвестиції”.

Як видно з визначення, фінансова інвестиція, щоб кваліфікуватися як еквівалент грошових коштів, має бути такою, що легко конвертується у певну суму грошових коштів, і піддаватися незначному ризику зміни вартості. Значить, така інвестиція може розцінюватися еквівалентом грошових коштів, тільки коли вона має короткий термін її погашення. Прикладом еквівалентів грошових коштів можуть бути такі високоліквідні цінні папери, як депозитні сертифікати, облігації, акції та інші.

Недостатнє висвітлення теоретичних і практичних основ такого поняття, як еквіваленти грошових коштів, які є однією із компонентів грошових потоків, приводить до їх відображення в складі поточних фінансових інвестицій при класифікації й у Плані рахунків бухгалтерського обліку. Однією з причин такої невідповідності є відсутність у законодавчих документах чітких критеріїв розподілу інвестицій на довгострокові, поточні та еквіваленти грошових коштів.

Визначення критеріїв зарахування фінансових інвестицій до еквівалентів грошових коштів є одним із головних питань їх обліку. Еквіваленти грошових коштів повинні відповідати наступним вимогам:

- використовуватися для отримання прибутку;
- мати короткий термін погашення (3 місяці або менше);
- відповідати вимогам високоліквідного активу (бути швидко конвертованими в готівку);
- мати незначний (мінімальний) ризик зміни вартості.

Пропонуємо виділяти їх в окрему групу, для того щоб узгодити місце еквівалентів грошових коштів у класифікації фінансових інвестицій, що не перешкоджатиме їх відображенню у Балансі (Звіті про фінансовий стан), Звіті про рух грошових коштів і Примітках до річної фінансової звітності.

До основних завдань організації та ведення обліку еквівалентів грошових коштів на підприємстві слід віднести:

- відображення еквівалентів грошових коштів у Наказі про облікову політику підприємства;
- об'єктивна оцінка еквівалентів грошових коштів при надходженні, на дату балансу, при вибутті;
- правильне віднесення фінансових інвестицій до еквівалентів грошових коштів;
- своєчасне документальне оформлення операцій з еквівалентами грошових коштів;
- правильне відображення еквівалентів грошових коштів у синтетичному та аналітичному обліку;

- правильне відображення еквівалентів грошових коштів у Плані рахунків, фінансовій звітності та Примітках до неї;
- пошук можливостей раціонального вкладення вільних коштів в фінансові інвестиції.

Основою для обліку еквівалентів грошових коштів пропонується вибрати ознаку початкового визнання і подальшої їх оцінки, яка базується на рекомендаціях міжнародних стандартів фінансової звітності та існуючому міжнародному досвіді. За цією ознакою еквіваленти грошових коштів можна класифікувати в такий спосіб:

- еквіваленти грошових коштів, які спочатку визнаються за справедливою вартістю, а після початкового визнання переоцінюються за справедливою вартістю з відображенням її зміни у прибутку (або збитку);

- еквіваленти грошових коштів, які утримувані до погашення, з фіксованими або точно встановленими термінами виплати та фіксованими термінами погашення. Щодо них підприємство має намір і можливість утримувати до настання терміну їхнього погашення;

- еквіваленти грошових коштів у вигляді позик і дебіторської заборгованості – короткострокові кредити видані надійним контрагентам, дебіторська заборгованість, отримана в результаті переуступки права вимоги, а також інші специфічні види еквівалентів грошових коштів, щодо яких існує впевненість про можливість повернення вкладених коштів;

- еквіваленти грошових коштів для можливого продажу – всі еквіваленти грошових коштів, які не увійшли в попередні три категорії.

Наведена класифікація має велике значення для відповіді на питання про оцінку еквівалентів грошових коштів під час їхнього оприбуткування та на дату балансу. Для того, щоб провести інвентаризацію, важливим є поділ еквівалентів грошових коштів на еквіваленти грошових коштів у вигляді цінних паперів та еквіваленти грошових коштів у формі, відмінній від цінних паперів.

Оскільки, облік є окремою функцією управління, правильний і своєчасний облік грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві є одним із першочергових завдань.

Еквівалентами грошових коштів можуть вважатися активи підприємства, які відповідають наступним трьом вимогам:

- 1) відносяться до фінансових інвестицій;
- 2) мають короткий термін погашення;
- 3) є високоліквідними, тобто швидко конвертуються в грошові кошти, відзначаються свободою перетворення і мінімальним ризиком втрати вартості при конвертації у грошові кошти.

Загалом, визначальними і пріоритетними класифікаційними ознаками для оцінки та обліку еквівалентів грошових коштів є ознаки, які наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Класифікація еквівалентів грошових коштів для потреб обліку та аудиту

Ознака класифікації	Вид еквівалентів грошових коштів (ЕГК)	Примітка
1	2	3
Початкове визнання та подальша оцінка	- ЕГК початково визнані за справедливою вартістю; - ЕГК, утримувані до погашення; - ЕГК у вигляді позик і дебіторської заборгованості; - ЕГК для можливого продажу	Має виняткове значення для здійснення оцінки ЕГК при їх оприбуткуванні та на дату балансу
Форма, в якій засвідчено права, що надаються еквівалентом грошових коштів	- ЕГК у формі цінного паперу; - ЕГК у формі, іншій ніж цінні папери	Використовується для потреб інвентаризації ЕГК
Тип оподаткування доходу	- неоподатковувані ЕГК; - оподатковувані ЕГК	Існує певна специфіка відображення доходу від такого роду інвестицій в обліку інвестора
Місцезнаходження емітента	- внутрішні ЕГК; - іноземні ЕГК	Для іноземних ЕГК в податковому та фінансовому обліку слід враховувати зміну курсу валюти, в якій ЕГК емітовано

Однією із проблем еквівалентів грошових коштів є те, що в межах невизначеності теоретичних і практичних основ цієї категорії в обліку її відображають як поточну фінансову інвестицію.

В економічній літературі існують розбіжності віднесення еквівалентів грошових коштів до складу поточних фінансових інвестицій або відображення їх окремо. Однією з причин цієї розбіжності можна визнати відсутність критеріїв чіткого поділу інвестицій на довгострокові, поточні та еквіваленти грошових коштів визначених законодавчими документами, але таке розмежування інвестицій на сьогодні суттєве, тому що вони по-різному відображаються в обліку й звітності. Традиційно використовуваний формальний критерій поділу фінансових інвестицій на довгострокові та поточні, у вигляді періоду в 12 місяців, що викривляє підхід до визначення місця, яке займають еквіваленти грошових коштів у класифікації інвестицій.

Інформація про утримання еквівалентів грошових коштів відображається на субрахунку 351 “Еквіваленти грошових коштів”, Балансі (Звіті про фінансовий стан), Звіті про рух грошових коштів та в Примітках до річної фінансової звітності. У Примітках до річної фінансової звітності відображено склад найліквідніших активів підприємства на кінець року, а саме: грошові кошти в касі, на поточному рахунку в банку, на інших рахунках в банку, грошові кошти в дорозі, еквіваленти грошових коштів.

У результаті відсутності чітких критеріїв поділу інвестицій на поточні і еквіваленти грошових коштів деякі підприємства відображають їх на рахунку 352 “Інші поточні фінансові інвестиції”, що призводить до недостовірного відображення їх в обліку та викривлення фінансової звітності.

Поточні фінансові інвестиції у ф.1 “Баланс (Звіт про фінансовий стан)” відображаються в рядку 1160 на термін, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів), а грошові кошти та їх еквіваленти знаходяться в окремій статті, для якої передбачено рядок 1165 балансу. Рядок 1165 передбачає відображення грошових коштів та їх еквівалентів в національній та іноземній валюті, що вказує на необхідність відкриття в Плані

рахунків додаткового субрахунку “Еквіваленти грошових коштів в іноземній валюті”. Також, в розділі 2 Звіту про рух грошових коштів, прямі фінансові інвестиції при вибутті відображаються в статті “Надходження від реалізації фінансових інвестицій” рядок 3200, а при придбанні — в статті “Витрачання на придбання фінансових інвестицій” рядок 3255, де вказано, що еквіваленти грошових коштів в цих статтях не відображаються. Для грошових коштів і їх еквівалентів передбачена окрема стаття “Залишок коштів на початок року” рядок 3405 та стаття “Залишок коштів на кінець року” рядок 3415. Це свідчить про те, що еквіваленти грошових коштів не повинні відображатися в Плані рахунків на рахунку 35 “Поточні фінансові інвестиції”, тому що вони мають свої особливості та не можуть узагальнюватись у складі поточних фінансових інвестицій, для них потрібно відкрити окремий рахунок 32 “Еквіваленти грошових коштів”. В Примітках до річної фінансової звітності поточні фінансові інвестиції відображаються в IV розділі “Фінансові інвестиції”, а грошові кошти і їх еквіваленти — в VI розділі “Грошові кошти”, що ще раз підтверджує необхідність внесення змін в діючий План рахунків [54].

Потребує уточнень рахунок 35 “Поточні фінансові інвестиції”. Як зазначалось раніше еквіваленти грошових коштів повинні бути відображені окремо від поточних фінансових інвестицій. Тому ми пропонуємо відкрити окремий рахунок 32 “Еквіваленти грошових коштів”. Відповідно еквіваленти грошових коштів можуть бути як в національній так і в іноземній валютах, тому до рахунку 32 слід відкрити субрахунок 321 “Еквіваленти грошових коштів в національній валюті” та субрахунок 322 “Еквіваленти грошових коштів в іноземній валюті”. У зв'язку з цими змінами на рахунку 35 поточні фінансові інвестиції будуть відображені за видами фінансових інвестицій.

Відображення еквівалентів грошових коштів за наведеними критеріями в обліковій політиці підприємства полегшить методику їх визнання. Чітке теоретичне розмежування фінансових інвестицій на поточні і еквіваленти грошових коштів, а також уточнення плану рахунків, щодо їх обліку

дозволить об'єктивно відображати цю економічну категорію на рахунках обліку і в фінансовій звітності.

Підприємствам слід здійснювати інвестиції в еквіваленти грошових коштів для отримання стабільного прибутку і захисту від знецінення грошових коштів під впливом часу та інфляційних процесів.

2.4. Організація обліку грошових коштів в умовах використання комп'ютерних інформаційних технологій

В ринкових умовах значно зростають вимоги до своєчасної, високоякісної і повної облікової інформації для системи управління підприємством, а також для користувачів різних категорій. Важливим фактором, який сприяє своєчасне надання облікової інформації власникам, бухгалтерам, інвесторам та іншим користувачам є впровадження автоматизованих інформаційних систем обліку (АІСО) на основі комп'ютеризації. Для більшості підприємств цей процес починається з автоматизації саме бухгалтерського обліку [82, с. 348].

Початком автоматизованого ведення бухгалтерського обліку можна вважати момент виокремлення п'ятої форми ведення обліку – комп'ютерної, автоматизованої або її ще називають механізованою формою ведення обліку. Дослідження показали, що деякі автори поділяли дану форму обліку ще на два підвиди: таблично-автоматизовану і діалогово-автоматизовану [76, с. 2].

Сучасне програмне забезпечення дозволяє повністю автоматизувати процес обліку, який починається з моменту введення даних з первинних документів, в тому числі автоматизоване формування проводок, заповнення відповідних реєстрів обліку і формування звітних форм документів. Можна сказати, що сучасний бухгалтер тільки вводить інформацію з первинних документів – вихідні дані і отримує результат – інший необхідний документ або звіт, а все інше виконується за допомогою спеціальної комп'ютерної програми, що значно полегшує і прискорює процес обліку [76, с. 3].

Причини, які спонукають підприємства впроваджувати інформаційні системи і технології в області бухгалтерського обліку, з одного боку, пов'язані

з бажанням керівництва збільшити продуктивність щоденної роботи або для усунення їх повторного проведення, запропонувати новітні інструменти для автоматизованого ведення обліку в зручному сучасному інтерфейсі, щоб поліпшити швидкість обробки даних, точність, якість інформації, а з іншого боку, щоб збільшити прибутковість бізнесу, контроль та інвестиційну привабливість підприємства, для підвищення ефективності управління діяльністю підприємства шляхом прийняття оптимальних та раціональних управлінських рішень [16, с. 111].

Одним з напрямів автоматизації облікового процесу є створення комп'ютерних інформаційних систем, орієнтованих на усунення всіх типових завдань обліку і формування відповідної фінансової та бухгалтерської звітності. Тобто, запровадження системи шляхом раціоналізації організаційної структури. У цьому випадку організаційна структура підприємства проходить процес раціоналізації, тобто стара структура модернізується таким чином, щоб отримати найбільший ефект від впровадження даної інформаційної системи.

Однак, оцінюючи ефективність від запровадження програмного забезпечення обліку, який прискорює інформаційні потоки в декілька, а іноді, і в десятки разів, то витрати на його встановлення відходять на другий план. Саме повнота, своєчасність і достовірність одержаної інформації дозволяє приймати правильні й ефективні рішення на різних рівнях управління підприємством. Адже зрозуміло, що при виконанні господарської діяльності ціна помилки буває досить високою [31, с. 9].

Сучасне програмне забезпечення для автоматизації обліку розвивається у двох різних напрямках: програми електронних таблиць або електронні бази даних (Excel, Access корпорації Microsoft, SQL, Quattro Pro фірми Borland, SuperCalc фірми Computer Associates, Lotus корпорації Lotus Development Corp.) і безпосередньо бухгалтерські програми.

На ринку програмного забезпечення представлено широкий спектр програм по автоматизації бухгалтерського обліку, з яких найбільш

поширеними і найбільш адаптованими до української системи ведення обліку є пакети: "1С: Підприємство", "Парус – Підприємство" та "Бест Звіт Плюс".

В Україні більш широкого розповсюдження набула програма "1С: Підприємство 7.7". Однак, сьогодні зростає популярність нової версії цієї програми "1С: Підприємство 8.2" та "1С: Підприємство 8.3", завдяки своїм новим додатковим функціям. Система програм "1С: Підприємство" призначена для вирішення широкого спектру завдань автоматизації обліку, з якими стикаються сучасні підприємства, що динамічно розвиваються. Вона являє собою систему прикладних рішень, побудованих за єдиними принципами і на єдиній технологічній платформі: "1С: Підприємство" [102, с. 98].

В підприємствах персональні комп'ютери можуть використовуватися і активно застосовуються не тільки для автоматизації управлінських робіт самого підприємства, але й для проведення перевірки економічних суб'єктів. При цьому використання комп'ютерів в обліку навіть без використання спеціалізованого програмного забезпечення може включати такі види робіт (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Варіанти застосування комп'ютерів в аудиті

№ з/п	Види виконуваних робіт з використанням комп'ютера
1	2
1.	Виконання нескладних розрахунків, друк типових форм аудиторських документів, анкет, тестів тощо
2.	Використання нормативно-правової довідкової бази в електронному вигляді
3.	Виконання запитів до електронної бази даних, сформованої в комп'ютерній системі бухгалтерського обліку
4.	Перевірка окремих розрахунків, виконуваних на різних ділянках обліку комп'ютерної системи бухгалтерського обліку
5.	Формування реєстрів бухгалтерського обліку й альтернативного балансу з використанням електронної бази даних клієнта
6.	Проведення комплексного аналізу фінансового стану економічного суб'єкта

В умовах автоматизованих інформаційних систем, облік охоплює комплекси задач по всім розділам бухгалтерського обліку і синтетичних

рахунків. У їх перелік входить також облік грошових коштів. Призначенням комплексу задач є облік наявності і руху грошових коштів на поточному рахунку, у касі, облік розрахунків з підзвітними особами, дебіторами та кредиторами. Вихідною інформацією є залишки грошових коштів у касі, на поточному рахунку, оборот по кредиту рахунку протягом періоду. Вхідною інформацією для контролю грошових коштів є залишок коштів у касі, на поточному рахунку, в підзвіті на початок періоду, надходження, витрати, повернення коштів, що об'єднується та використовується за єдиною класифікацією і технологією.

Автоматизована обробка даних повинна забезпечити вирішення наступних завдань:

- проведення безготівкових і готівкових розрахункових операцій;
- збереження грошових коштів і цінних паперів у касі підприємства;
- документування операцій з руху грошових коштів та відображення їх на рахунках обліку;
- контроль за дотриманням касової дисципліни;
- інвентаризація грошових коштів та відображення результатів інвентаризації на розрахунках обліку.

Основна мета функціонування комп'ютерної системи обліку грошових коштів як складової комп'ютерних інформаційних систем підприємства – забезпечити керівництво підприємства фінансовою інформацією для прийняття обґрунтованих рішень при виборі альтернативних варіантів використання обмежених ресурсів [39, с. 172].

Для обліку грошових коштів за видами діяльності пропонується запровадити багаторівневий аналітичний облік, який забезпечує можливість конкретизувати інформацію про рух грошових коштів за їх джерелами, обсягами надходження та витрачання. Дана пропозиція дозволяє керівництву підприємства оперативно отримувати інформацію про рух грошових коштів і своєчасно впроваджувати необхідні заходи у разі виникнення певних негативних явищ.

Останнім часом швидко поширення набувають електронні гроші.

Електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються, як засіб платежу іншими, ніж емітенти, особами та є грошовими зобов'язаннями емітента. Носіями електронних грошей можуть бути картки або файли в пам'яті комп'ютера. Обидва носії є лише формою закріплення інформації про гроші [88, с. 14-15].

Таким чином, електронні гроші – це віртуальний характер використання грошових коштів, а не новий вид грошей.

Ці гроші можуть існувати тільки, якщо є налагоджена організація інформаційного та облікового забезпечення, що супроводжуються певною кількістю проблем (рис. 2.9.).

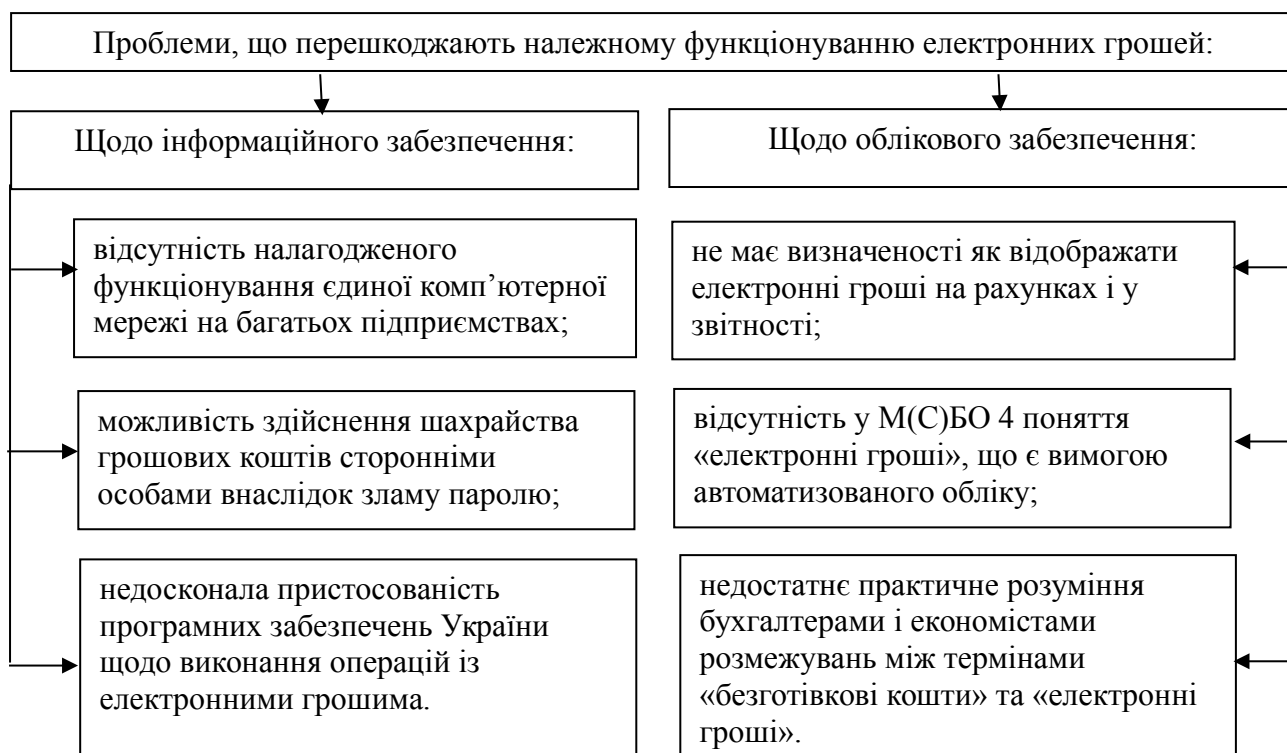

Рис. 2.9. Проблеми електронних грошей з точки зору інформаційного та облікового програмного забезпечення [20, с. 173-175].

За формою грошових коштів, облік пропонується здійснювати за їх видами – готівкові, безготівкові та електронні гроші. Вперше встановлено поняття електронних грошей, як об'єкта обліку, запропоновано методичні рекомендації щодо їх обліку, зважаючи на специфіку їхнього функціонування. Визначено, що рух електронних грошей доцільно оформлювати електронними первинними документами із застосуванням спеціалізованого формату XML та скріпленням електронним цифровим підписом.

Створення електронних первинних даних по підприємствах, здійснюється в місцях їх виникнення. Щодо обліку грошових потоків, то він організовується таким чином:

- облік коштів у касі підприємства;
- облік коштів на рахунках в банку;
- облік електронних коштів.

Процес обробки інформації з електронних документів здійснюється згідно з алгоритмами програмного забезпечення системи електронного обліку, з відповідним контролем із сторони бухгалтера, який контролює правильність відображення в обліку господарських операцій.

У автоматизованій формі ведення обліку, журнали-ордери, аналітичні відомості, меморіальні ордери, звіт касира і вкладні аркуші касової книги, головна книга, оборотна відомість, баланс та інші форми звітності, заповнюються автоматично на підставі проведених документів, що відносяться до даного звітного періоду. Зазначимо, що багато програм надають користувачам можливість налаштувати алгоритм формування проводок, порядок виконання якого залежить від наказу про облікову політику і особливостей здійснюваних господарських операцій. При цьому процес моделювання бухгалтерських проводок, як правило, не доступний для рядового бухгалтера-користувача, однак їх використання не означає, що комп'ютер повністю заміняє працівника на етапах обробки облікової та економічної інформації, хоча це, мабуть, найбільш раціональний варіант інформаційного забезпечення автоматизованої системи управління. Виходячи з цього, ми не погоджуємось із деякими вітчизняними вченими-економістами, які вважають, що для ефективнішої автоматизації облікового процесу необхідно відмовитися від участі працівника у процесі формування облікової інформації, тому від визначених рішень користувача, що встановлює значення реквізитів документів, залежить порядок їх подальшої автоматичної обробки і, отже, ймовірність підсумкової інформації. Так, наприклад, при створенні електронних форм прибуткових касових ордерів у типовій конфігурації "1С: Бухгалтерія", користувач повинен вибрати кореспондуючий рахунок у

відповідності з характером операції, об'єкти аналітичного обліку (види субконто), вказати суму операції, вид руху грошових коштів і визначити значення деяких інших реквізитів в цьому документі. Після цього, заповнені прибуткові ордери можуть бути виведені на друк, записані і проведені на підставі встановлених раніше налаштувань ведення обліку. При цьому, результат обробки залежить від значення окремих показників, які відповідають наказу про облікову політику на підприємстві [9, с. 29-33].

Ефективність роботи бухгалтера на підприємстві значно збільшується за допомогою засобів інформатизації та автоматизації документообігу, які дозволяють швидко накопичувати відповідні бази даних про результати господарської діяльності та використовувати їх для формування редагування і друку вихідних документів, квартальних, піврічних і річних звітів, а також для надання інформаційних послуг відповідним організаціям, ланкам управління щодо ефективності роботи [81, с. 44-45].

В умовах автоматизованої обробки інформації змінюється цільове призначення обліку, він стає складовою частиною системи управління підприємством. Впровадження автоматизованої, інтегрованої системи обліку та контролю, розподілених систем обробки даних, дає можливість комплексно вирішувати завдання не лише з обліку, але і контролю, аналізу та аудиту. За допомогою таких систем можна виконувати оцінку фактичного стану підприємства, а також прогнозувати і моделювати управлінські рішення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що формування облікової інформації щодо обліку грошових коштів має важливе значення, для встановлення контролю готівкових та безготівкових коштів. Правильна організація обліку готівки в національній та іноземній валютах є способом запобігання невідповідностей та розкрадань. Якісне документування руху коштів є умовою їх збереження та контролю. Облік готівкових коштів має бути організований таким чином, щоб забезпечити мінімальний шлях збирання і обробки інформації.

На основі проведеного дослідження визначено, що формування грошових коштів та їх наявність на рахунках у банках є актуальним питанням облікової системи підприємства.

Отже, значущість інформації про рух грошових коштів на рахунках у банках обумовлено необхідністю надання користувачам для прийняття рішень повної та об'єктивної інформації про фінансовий стан і результати діяльності.

Грошові кошти та їх еквіваленти створюють найбільш ліквідну частину активів підприємства, що впливає як на облік грошових коштів (зокрема, розміщення рахунків грошових активів в загальній номенклатурі діючого Плану рахунків), так і на контроль за ними.

Еквіваленти грошових коштів по своїй суті є чимось середнім між грошовими коштами і поточними фінансовими інвестиціями. Практика показує, що короткий строк погашення фінансових інвестицій не варто брати за головний критерій при включенні її до складу еквівалентів грошових коштів. Таким основним критерієм має стати висока ліквідність

Інформаційне програмне забезпечення стало невід'ємною частиною системи обліку, без якої неможливо уявити сучасний бухгалтерський облік. Воно так само важливе для процесу ведення обліку підприємства як система документообігу, наявність кваліфікованого персоналу, облікова політика, процес організації обліку. Вдало підібране та ефективно налагоджене облікове програмне забезпечення, забезпечує максимальну ефективність управління підприємством в цілому та системи бухгалтерського обліку зокрема. Застосування комп'ютерних інформаційних технологій в обліку, забезпечує його оперативність, так як в такому випадку, стан розрахунків, активів і зобов'язань можна проконтролювати в будь-який час. Використовуючи довідкові реєстри та систему оперативного спостереження, без втручання людини в розрахунки, можна отримати обороти та залишки по кожному з рахунків. Сучасний керівник підприємства не може дозволити собі сьогодні прийняття управлінських рішень, не маючи достовірної, повної інформації, яка надається автоматизованою системою обліку.

Таким чином, можна узагальнити, що застосування комп'ютерних інформаційних технологій в обліку, дасть змогу зменшити затрати на обробку даних, розраховувати точні дані, надавати оперативну і неупереджену інформацію для керівників та здійснювати контроль за виробничими процесами підприємства.

РОЗДІЛ 3.
МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ ЗА НАЯВНІСТЮ ТА РУХОМ
ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Застосування методів фактичного контролю при дослідженні операцій з грошовими коштами

У поточних економічних умовах більшості підприємств не вистачає фінансових ресурсів. Грошові кошти, їх склад, характер руху та ефективність використання служать основою платоспроможності підприємства, відображають можливості для виконання своїх зобов'язань, що впливають на кінцеві показники прибутку та рентабельності.

В Україні, в умовах політичної нестабільності, постійних змін у законодавстві і кризи неплатежів, особливе значення має вдосконалення методики контролю операцій з грошовими коштами в якості інструмента управління фінансами підприємства. Підвищення ефективності контролю операцій з грошовими коштами є головним фактором добробуту підприємства.

Контроль встановлює закономірність операцій з грошовими коштами та економічну доцільність підприємства. В сучасних умовах контроль стає все більш важливим. І питання це не тільки теоретичне, так як він виступає за практичну роботу по розробці законодавства у галузі контролю. Контроль фіксує та відслідковує додержання суб'єктами контролю чинного законодавства та нормативних актів, що стосуються ефективності та цільового використання власних коштів, збереження майна; обґрунтованості та ефективності використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, достовірності обліку і звітності; виявлення фактів розкрадання активів господарюючого суб'єкта.

Саме з цих завдань контролю випливає його значення і необхідність у дослідженні цього явища на підприємстві, в результаті чого є розробка методів контролю.

Виконуючи контролювання діяльності підприємства, постає проблема вибору методів контролю. Методи контролю є невіддільним елементом системи контролювання діяльності підприємства. Науковці та “практики” відрізняють багато методів, як стандартних, так і специфічних. Вибір методу залежить від цілей контролю, суб'єктів-контролерів і, що найголовніше,

об'єкту системи контролювання діяльності підприємства. Крім того, метод контролю повинен відповідати властивостям сфери діяльності підприємства. Зрештою, не всі методи можуть бути однаково ефективні у всіх сферах діяльності підприємства [69, с. 143-147].

Як зазначає Б. Ф. Усач: “метод — це спосіб дослідження, який з'ясовує підхід до об'єктів, що вивчаються, шлях наукового пізнання і встановлення істини” [1, с. 27]. У навчальній літературі описується безліч методів контролю. Зокрема, Б. Ф. Усач виділяє загальнонаукові методичні прийоми, такі як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання тощо та специфічні методичні прийоми, наприклад: інвентаризація, економічний аналіз, експертиза та інші [104, с. 28].

Методи контролю мають важливе значення для отримання надійної інформації та підвищення ефективності роботи підприємства.

В. В. Павлюк методи контролю поділяє на методи документального контролю (зустрічна та взаємна перевірка, техніко-економічні розрахунки, аналітична оцінка, нормативна, хронологічна та арифметична перевірка) та фактичного (експертизи різних рівнів, експеримент, спостереження та дослідження операцій) [63, с. 27-45].

Основними джерелами інформації для проведення контролю грошових коштів є первинні документи:

- прибуткові й видаткові касові ордери з прикладеними до них документами;
- журнал реєстрації прибуткових та видаткових касових ордерів;
- квитанції на внесення готівки до банку або на оплату послуг інших організацій;
- повідомлення банку про встановлений ліміт готівки в касі;
- розрахунково-платіжні (платіжні) відомості на виплату заробітної плати, відпускних, матеріальної допомоги, стипендій та інших виплат;
- трудові угоди на виконання й оплату певних робіт;
- акти інвентаризації готівки в касі;
- договір про матеріальну відповідальність;

- касова книга;
- звіти касира;
- облікові регістри (відомості, журнали, машинограми) за рахунками “Готівка”, “Рахунки в банках”, “Інші грошові кошти”;
- Головна книга;
- касові чеки й контрольні касові стрічки;
- чекові книжки; корінці використаних чеків, анульовані чеки тощо.

До джерел також слід віднести такі звітні документи:

- баланс підприємства (звіт про фінансовий стан) (форма № 1);
- звіт про рух грошових коштів (форма № 3).

Методами контролю, які використовуються при дослідженні операцій з грошовими коштами є порівняння, спостереження та аналіз. Для їхнього виконання використовуються прийоми фактичного і документального контролю.

Правильність здійснення операцій з грошовими коштами не завжди можна перевірити прийомами документального контролю. Часто виникає необхідність провести перевірку наявності грошових коштів у дійсності. З цією метою в ході контролю застосовуються методи фактичного контролю (рис. 3.1.).

На відміну від методів документального контролю, методи фактичного контролю залишаються багато в чому звичайними, традиційними. Однак, в деяких випадках комп’ютерна обробка обліково-аналітичної інформації дає можливість краще підготуватися до їх реалізації (наприклад, у вигляді попередньо роздрукованих описів для проведення інвентаризації грошових коштів), що дозволяє швидше і ефективніше обробляти результати такого контролю, як: огляд; обстеження; контрольний запуск сировини у виробництво; лабораторний аналіз; експертна оцінка; перевірка обсягів виконаних робіт; перевірка дотримання трудової дисципліни і фактичного використання робочого часу; отримання усних та письмових пояснень, довідок і відповідей на заздалегідь розроблені анкети; контроль за придбанням товарів тощо.

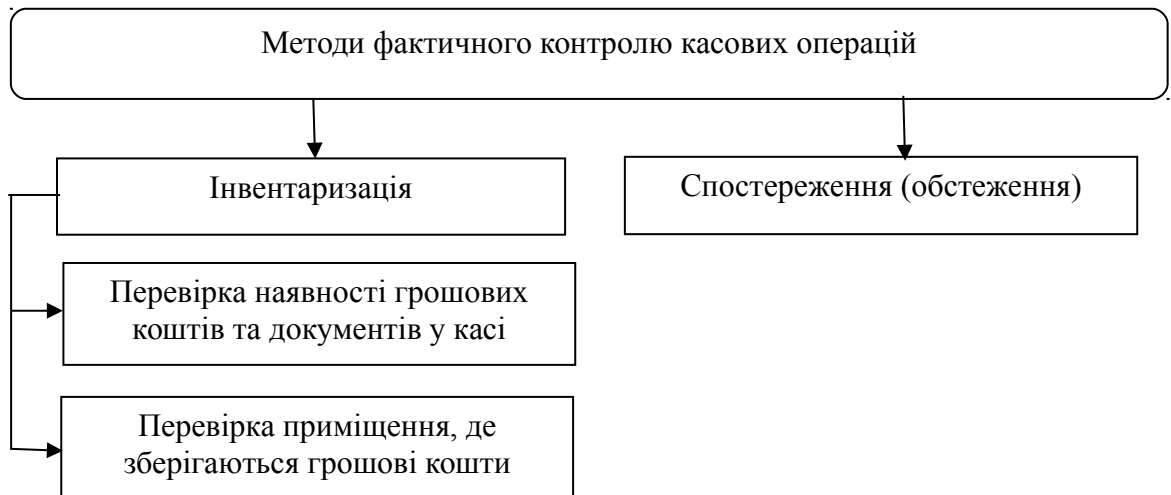

Рис. 3.1. Методи фактичного контролю касових операцій [34, с. 127]

Під час перевірок з'ясовують структуру підприємства, кількість відкритих поточних рахунків підприємства (підприємця) у банках, наявність в підприємства (підприємця) податкового боргу, результати раніше проведених перевірок, дотримання ними порядку ведення операцій з готівкою.

Інвентаризація є одним із найефективних способів фактичного контролю за збереженням готівки в касі підприємства. Це дуже важливий органолептичний методичний прийом під час контролю, оскільки вона виконується з метою забезпечення збереження цінностей та раціонального використання їх у фінансово-господарській діяльності (рис 3.2.).

Під час інвентаризації припиняються прийом та видача грошових коштів, вона проводиться раптово. Сторонні особи у приміщення каси не допускаються. Перед початком інвентаризації, в особи, яка здійснює контроль має бути акт контролю наявних грошових коштів (готівки, поштових марок і ін.), що фактично знаходяться у касі підприємства. У преамбулі акту знаходиться розписка касира про те, що на початок інвентаризації всі прибуткові та видаткові документи на грошові кошти здані в бухгалтерію, всі грошові кошти, що одержані під його відповідальність оприбутковані, а ті що вибули – списані у витрати.

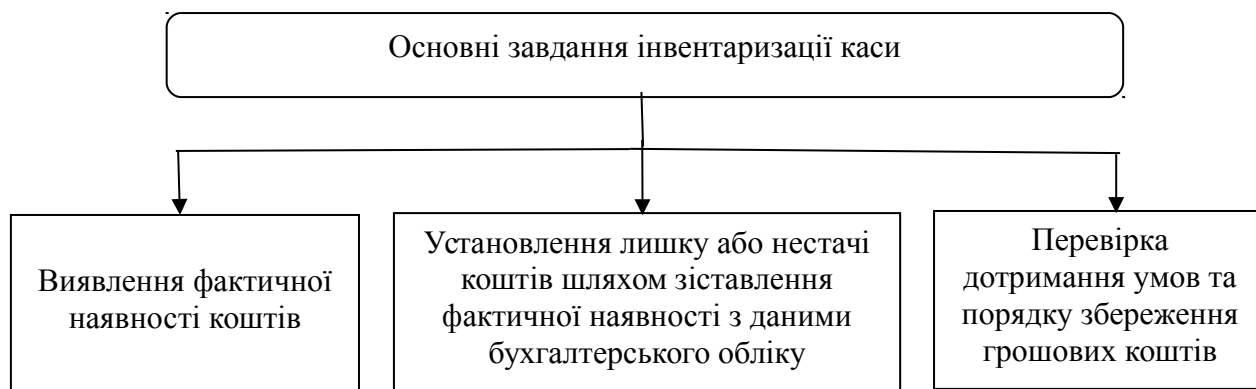

Рис. 3.2. Основні завдання інвентаризації каси [40]

Ми вважаємо за доцільне, для запобігання незаконного привласнення грошових коштів, що поступили з банку від юридичних і фізичних осіб, проводити інвентаризацію грошових коштів на банківських рахунках методом звірки залишків, відображених в бухгалтерії, із залишками, вказаними в банківських виписках. Розбіжності, які виявлені при інвентаризації, повинні бути оформлені актом. При необхідності, достовірність виписок установлюють зустрічною перевіркою з банківськими установами. Під час інвентаризації не повинні залишатися за межами уваги банківські операції, які не підтвержені належними документами. За погодженням з підприємством потрібно визначити причину відсутності документів і, при необхідності звернутись до банку за поясненнями по даній операції.

За результатами проведеної інвентаризації можна зробити висновки про стан дотримання касової та розрахункової дисципліни, а також про стан ведення обліку на підприємстві, що контролюється, щоб виявити всі існуючі недоліки, установити винних у їх виникненні осіб та відшкодувати шкоду, заподіяну підприємству. Сума нестачі грошових коштів стягується з винної особи, а надлишок оприбутковується в касі і зараховується у дохід підприємства. Керуючись даним висновком, управлінський персонал вирішує, які заходи краще прийняти для поліпшення ситуації, яка склалася. Таким чином досягається вдосконалення системи контролю операцій з грошовими коштами.

Одночасно контролер перевіряє умови зберігання грошей у касі. При цьому з'ясовуються:

- наявність сигналізації та охорони приміщення каси;
- забезпечення збереження грошових коштів при отриманні та здачі їх в банк;
- касове приміщення має бути ізольованим, забезпечене захисними та протипожежними засобами від можливих спроб проникнення в нього з метою крадіжки грошових коштів;
- у приміщенні каси усі наявні гроші та цінні папери зберігаються в сейфах, а в деяких випадках – в залізних шафах;
- доступ осіб у касу, які не мають відношення до її роботи, строго заборонений;
- ключі від сейфів і печатки зберігаються у касирів;
- збереження ключів-дублікатів;
- правила ведення касової книги, своєчасність записів у ній;
- наявність зобов'язання про матеріальну відповідальність касира в особовій справі;
- зберігання чекових книжок.

Ознаками відсутності або недостатнього контролю за рухом грошових коштів в касі підприємства є: відсутність на підприємстві налагодженої системи проведення раптової інвентаризації каси з повним перерахуванням готівки і перевіркою інших цінностей, які знаходяться в касі; відсутність на підприємстві наказу керівника, який встановлює періодичність контролю; наявність ознак формального проведення контролю каси; надання права підпису прибуткових і видаткових ордерів іншим особам, крім головного бухгалтера і керівника підприємства; відсутність договорів про повну матеріальну відповідальність з касиром [52, с. 57].

Основні порушення з якими найчастіше зустрічається контролер:

- зловживання службовим становищем (не оприбуткування і привласнення грошей; надмірне списання грошей по касі, тощо);
- невиконання або неякісне виконання службових обов'язків (формально підписують документи, не зрозумівши їх зміст, інвентаризація

проводиться лише на папері, придбання проводяться там, де відповідальна за це посадова особа отримує особисту вигоду та ін.);

– неправильна оцінка операцій з підготовки, виробництва або реалізації з точки зору доцільності та економічності.

Типові порушення та шляхи їх здійснення наведено на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Види недостач і розкрадань, які найчастіше виникають в діяльності підприємств [117, с. 29]

Слід завжди контролювати дотримання порядку видачі підприємствами грошових коштів під звіт (дотримання вимог, установлених термінів подання в бухгалтерії авансових сум, цільового їх витрачання) і дотримання ліміту залишку готівки, термінів та порядку здавання виручки, своєчасності повернення в банк невикористаних у термін грошових коштів, виданих на оплату праці, та інші виплати.

Відповідальність за дотримання порядку ведення касових операцій покладається на керівників підприємств, головних бухгалтерів і касирів.

Проблеми організації контролю грошових коштів певною мірою зумовлені недоліками організаційного характеру, і полягають в такому:

- недостатня участь у розробці нових та вдосконаленні чинних законодавчих і нормативних актів для даного виду контролю;

- недостатнє пояснення завдань контролю грошових коштів для забезпечення усунення допущених порушень;

- недостатнє застосування в контрольній роботі методів, що використовуються для визначення ефективності використання коштів;

- недотримання чинного законодавства в забезпеченні належного рівня взаємодії між контролерами та іншими контролю, що посилює дублювання та аналогічність у роботі;

- послаблена робота із засобами масової інформації, спрямована на профілактику і застереження порушень у використанні грошових коштів.

Вирішення проблеми підвищення ефективності контролю за грошовими коштами необхідно здійснювати на основі системного підходу, а саме:

По-перше, даний вид контролю слід розглядати в якості важливого елемента фінансового контролю, який, у свою чергу, є частиною системи загальнодержавного контролю.

По-друге, у процесі вдосконалення контролю повинні враховуватися принципи структурування такого контролю, що означає необхідність розширення взаємодії контролю з іншими контролюючими органами.

По-третє, поліпшення контролю за процесами інвентаризації та експертної оцінки ведення касових операцій.

3.2. Методика документального контролю за рухом грошових коштів

Однією з управлінських функцій окремим підприємством є контроль, працівники котрого здійснюють зіставлення планових і фактичних значень параметрів, виявляють відхилення в параметрах, визначають оцінку небезпечності розміру відхилень для суб'єкта господарювання, виявляють чинники, що спричинили відхилення, а також визначають ступінь їх впливу, здійснюють підготовку інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Суттєвий недолік практики контролю полягає в тому, що він в значній мірі ґрунтується на здійснених операціях. Спрямованості контролю на майбутнє на практиці не приділяється уваги тому, що керівники та працівники обліку, як правило, працюють зі статистичними і обліковими даними попередніх періодів. Контроль варто розглядати як невід'ємну складову загальної системи управління у кризових умовах господарювання.

Методи контролю є важливим і невід'ємним елементом системи контролювання діяльності підприємства [69, с. 143-147].

Контролю притаманні такі методичні прийоми, як документальні та фактичні. Вони є важливими частиною виконання контролю.

Методичні прийоми документального контролю можна розділити на дві великі групи:

- 1) методичні прийоми формально-правової перевірки документів;
- 2) методичні прийоми перевірки реальності відображених у документах обставин і процесів.

Методичні прийоми формально-правової перевірки документів в умовах комп'ютерної обробки обліково-аналітичної інформації можуть бути практично повністю автоматизовані і контрольовані за допомогою програмного забезпечення, це: перевірка дотримання правил складання, повноти та достовірності оформлення документації; зіставлення звітних і облікових даних із встановленими нормативами; перевірка дотримання правил обліку окремих господарських операцій, тобто перевірка відповідності відображених у документах операцій з установленими правилами; перевірка арифметичних розрахунків тощо.

Методичні прийоми перевірки реальності відображених у документах обставин і процесів (їх відповідність із виконаними господарськими операціями, а також в деяких випадках може бути автоматизована в умовах комп'ютерної обробки обліково-аналітичної інформації) це: зіставлення даних документів, які відображають операції, з даними документів, які були підставою для цих операцій; отримання письмового аргументу від третіх осіб про реальний факт залишків на рахунках грошових коштів; перевірка записів

у регістрах обліку і звітності, правильність кореспонденції рахунків; аналітичні процедури (розрахунки, які самостійно виконуються контролером); простеження, під яким розуміється процедура, у результаті контролер вивчає деякі первинні документи, перевіряє відображення їх даних в регістрах аналітичного і синтетичного обліку, віднаходить заключну кореспонденцію і переконується в правильності (неправильності) відображення в обліку відповідної операції; спеціальні методи (зустрічна перевірка; взаємна перевірка; контрольне порівняння; відновлення натурально-вартісного обліку; логічне дослідження господарських операцій тощо).

Типові методи документального контролю, які застосовуються при вивченні операцій з грошовими коштами зображені на рис. 3.4.

Насамперед проводиться раптова інвентаризація каси, а потім здійснюється суцільна документальна перевірка щодо оприбуткування і видачі грошей з каси, правильність заповнення первинних касових документів, дотримання встановленого ліміту каси, перевірка видачі та використання грошових коштів підзвіт. Якщо порушення було виявлене, то виходячи з результатів перевірки, складається акт про дотримання порядку ведення операцій з готівкою, у якому зазначається зміст порушення з відповідним поясненням. Акт повинен містити висновки за результатами перевірки та рекомендації для керівництва підприємства. Якщо порушень не виявлено, то службові особи, які здійснювали перевірку, складають довідку довільної форми, в якій зазначається назва підприємства, яке підлягало перевірці, термін перевірки, посилання на законодавство України, згідно з яким проводилася перевірка, питання, що перевірялися.

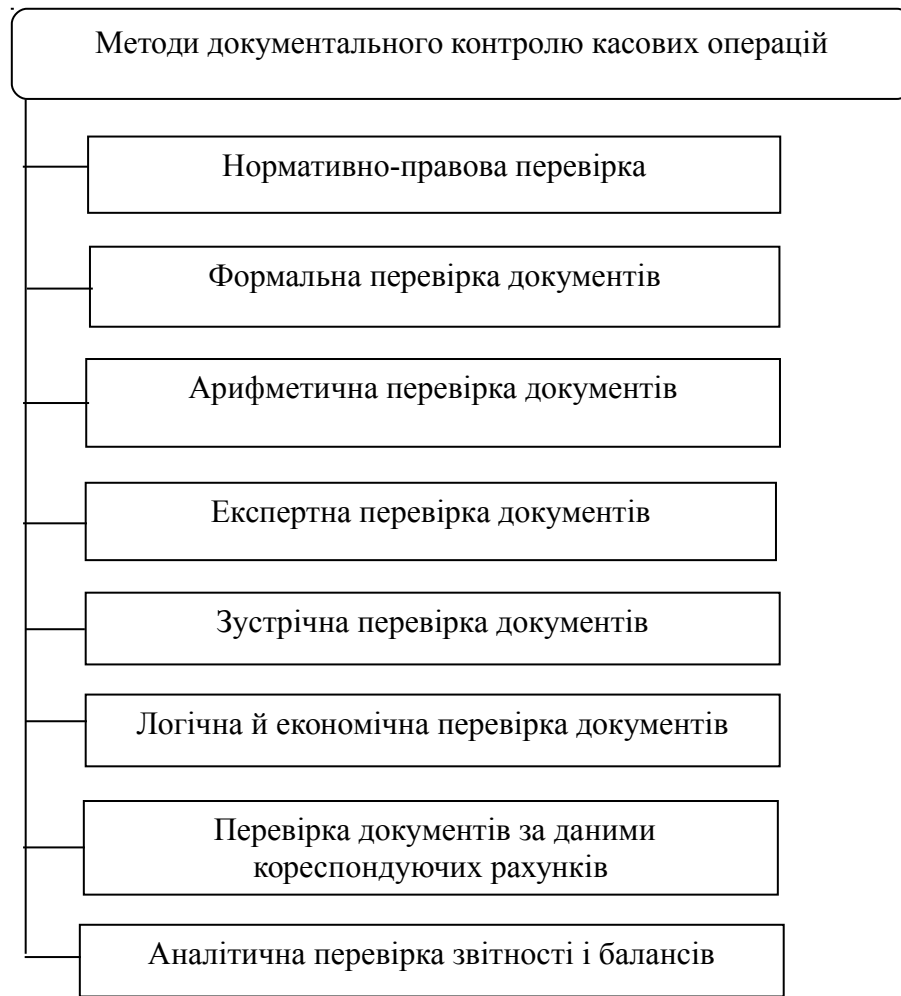

Рис. 3.4. Методи документального контролю касових операцій [34, с. 127]

Також, особа, яка здійснює контроль повинна перевірити, чи робить касир записи у касову книгу відразу після отримання або видачі грошей по кожному ордеру, чи підраховує кожного дня, наприкінці дня підсумки операцій за день, чи виводить залишок грошей у касі на наступне число і чи передає у бухгалтерію звіт з прибутковими і видатковими документами. Контроль за правильністю веденням касової книги зобов'язаний виконувати головний бухгалтер.

Основний методичний прийом документального контролю, який застосовується при дослідженні операцій з грошовими коштами є нормативна перевірка на відповідність здійснених касових операцій чинним нормативно-правовим актам Національного банку України щодо порядку оприбуткування готівки в касу, видачі з каси, розрахунків готівкою з поточної виручки, здачі

готівки в банк, документації відображення в обліку. Тому, особа, яка здійснює контроль має уважно вивчити нормативні акти, які регулюють такі операції.

Також, при здійсненні документального контролю грошових коштів, залежно від змісту господарських операцій та напрямків контролю, у комплексі застосовуються і інші способи та методичні прийоми. Так, при перевірці дотримання встановленого ліміту готівки в касі використовується такий методичний прийом документального контролю, як порівняння та арифметичні підрахунки даних про фактичні залишки грошових коштів у касі на кінець дня, враховуючи неправомірну дебіторську заборгованість підзвітних осіб щодо одержаних авансів на відрядження та господарські потреби, з одного боку, та встановленого ліміту грошей у касі, з іншого боку. Позитивна різниця такого розрахунку вказує на перевищення ліміту грошей у касі та належить до перерахування в дохід у вигляді штрафних санкцій.

Перевірку цільового використання грошових коштів, отриманих у банку, слід здійснювати за датами і сумами, порівнюючи дані про їх цільове призначення, визначене в чеках при отриманні грошей з банку, з даними про фактичне їх використання на підставі видаткових касових ордерів.

Також, методом порівняння даних за датами і сумами, проводиться перевірка повноти та своєчасності оприбуткування виручки від реалізації. Вона проводиться з документів структурних підрозділів підприємства, що виконують реалізацію продукції, інших матеріальних цінностей з даними в прибуткових касових ордерах.

Правомірність списання у видаток грошових коштів на виплату заробітної плати, перевіряється за допомогою використання прийому обстеження, візуального огляду оформлення платіжних відомостей, арифметичного підрахунку загальних підсумків виплачених і депонованих сум. У разі, якщо виникли підозри про недостовірність підписів щодо отримання заробітної плати чи депонованої заробітної плати застосовуються прийоми зустрічної перевірки, експертного висновку спеціалістів правоохоронних органів.

Виходячи зі змісту конкретних господарських операції, відображених у касових документах, контролюється правильність визначення кореспонденції рахунків у касовому звіті і журналі-ордері № 1 (або іншому відповідному реєстрі поточного обліку).

Одним з методів документального контролю грошових коштів є експертна оцінка.

Експертна оцінка використовується при вивченні документів, господарських операцій, якості виконаних робіт. Вона проводиться спеціалістами різних галузей знань за дорученнями контролера. Експерт повинен дати законну, правдиву та об'єктивну оцінку, яка залежить від наданих йому матеріалів, правильного формулювання поставлених перед ним питань.

Методичні прийоми експертного дослідження операцій з грошовими коштами у касі, включають в себе також і розрахунково-аналітичні методи, документальні, прийоми узагальнення і реалізації результатів експертизи, аналітичного групування доказів правопорушень та ін.

У ході здійснення експертизи грошових операцій, відповідно до завдань експертної установи та постанови правоохоронних органів, експерт-бухгалтер визначає перелік об'єктів експертного дослідження (рис. 3.5.).

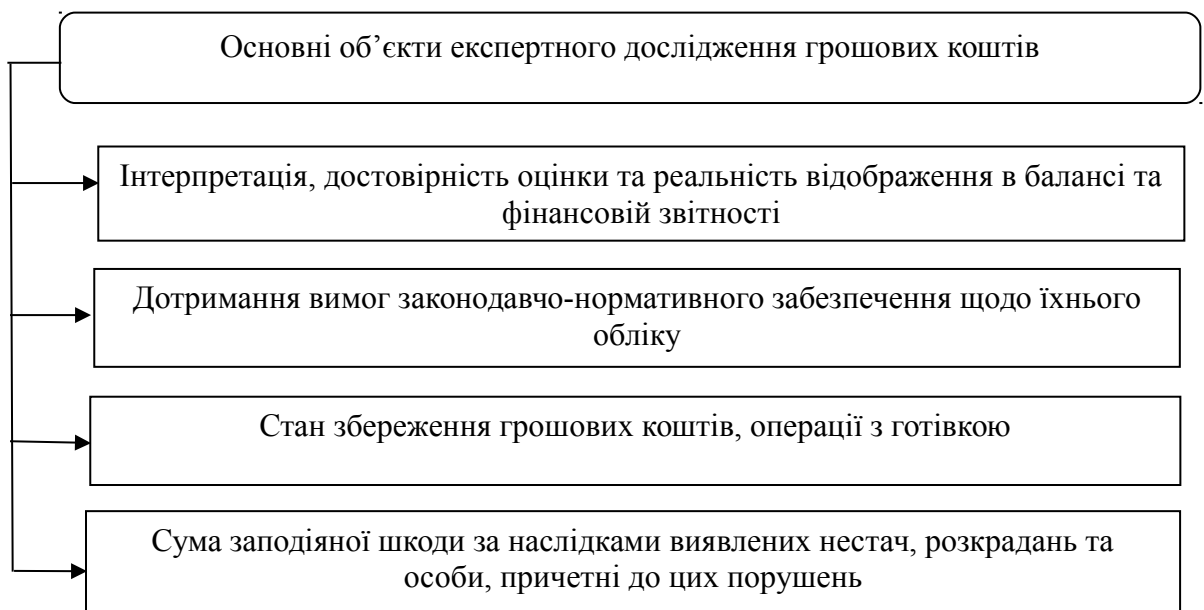

Рис. 3.5. Об'єкти експертного дослідження грошових коштів [23, с. 39]

У разі виявлення в касі нестач або надлишків грошових коштів, експертне дослідження касових операцій виконується, як правило, в такій послідовності:

- порівнюють записи у касовій книзі з прибутковими і видатковими касовими документами;

- визначають повноту і правильність оформлення документації. При цьому треба звірити дані, вказані у прибуткових касових ордерах, з даними записів на контрольній стрічці регістрів розрахункових операцій (якщо вони є на підприємстві) або з даними розрахункових книжок;

- перевіряють арифметичну точність підрахунків у касовій книзі сум операцій за кожний день і правильність переносу сум залишків на наступну сторінку книги;

- встановлюють тотожність записів в касовій книзі із записами в звітах касира за кожний операційний день;

- аналізують, по суті, операції в документах, які додаються до прибуткових та видаткових касових ордерів [23, с. 42].

За результатами експертної оцінки складається висновок, в якому вказуються повні та конкретні відповіді на питання, що поставлені контролером.

Для виявлення можливих порушень чи зловживань розроблені певні методичні прийоми документального та фактичного контролю, які застосовуються при дослідженні операцій з грошовими коштами, подано у табл. 3.1.

Отже, підприємство одночасно може використовувати декілька методів контролю, для отримання повної інформації про об'єкт, що контролювався, наприклад: використання лише методів документального контролю є недостатнім, потрібно проводити також і фактичний контроль. При виборі методів контролю, варто велику увагу приділяти кваліфікації суб'єктив-контролерів, а також складності самого об'єкту контролювання.

Таблиця 3.1.

Опис методичних прийомів для виявлення можливих порушень під час контролю за рухом грошових коштів

Методи контролю	Контрольні процедури	Мета проведення контрольної процедури	Джерела інформації	Опис техніки виконання
1	2	3	4	5
інвентаризація	шляхом огляду, перерахунку та підрахунку	готівки в касі	Касовий звіт, прибуткові і видаткові касові документи, які знаходяться в касі	Інвентаризація каси
Формальна перевірка	Перевірка наявності підписів і печаток на прибуткових та видаткових касових ордерах, авансових звітах, грошових та товарних чеках	Встановлення повноти і правильності оформлення	Прибуткові та видаткові касові ордери, авансові звіти, грошові чеки та ін.	Перегляд оригіналів документів
Опитування	Перевірка правильності дотримання посадових обов'язків касиром та бухгалтером (чи не існує між ними домовленостей у підробці документів)	Встановлення чи відповідально виконують свої обов'язки касир та бухгалтер при веденні операцій з коштами	Посадові інструкції	Опитування працівників
Нормативно-правова перевірка	Перевірка законності та обгрунтованості витрачання коштів	Встановлення доцільності використання коштів	Первинні касові документи, Журнал реєстрації касових ордерів, Журнал реєстрації виданих доручень, реєстрація платіжних відомостей, авансові звіти, Звіт касира, Касова книга	Перегляд оригіналів документів
Підтвердження	Перевірка правильності одержаної інформації, яка міститься в бухгалтерських реєстрах	Підтвердження сум поступлених грошових коштів від покупців	Первинні касові документи, розрахункові реєстри	Перегляд оригіналів документів

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
Зустрічна перевірка	Перевірка записів у різних документах	Виявлення порушень здійснених шляхом виправлення даних в окремих документах, складання підроблених документів, і заміни ними дійсних.	Виписка банку, корінця чеків прибутковий касовий ордер, накладні, рахунки-фактури, авансові звіти	Звіряння ідентичних сум, у двох і більше документах
Арифметична перевірка	Перевірка арифметичної точності первинних касових документів та реєстрів обліку	Відображення правильності сум на рахунках бухгалтерського обліку і в журналі 1 та у відомостях до нього	Звіт касира, Касова книга, Головна книга, Журнал 1, первинні касові документи, авансові звіти	Вибірковий перерахунок сум коштів
Проведення аналізу	Перевірка платоспроможності підприємства та аналіз звіту про рух грошових коштів	Встановлення перекручувань та відхилень при проведенні аналізу коштів	Баланс, Звіт про рух грошових коштів	Розрахунок абсолютних та відносних відхилень та оцінка платоспроможності

Особливо важливе значення має контроль на об'єктах, де зосереджується і використовується велика кількість матеріальних цінностей та грошових коштів, а також у функціональних відділах бухгалтерій, де здійснюється перевірка та обробка облікової документації. Такий контроль виконується безпосередньо на підприємстві, в процесі реалізації операцій надходження, зберігання і використання цінностей, що забезпечує ефективність контролю, а це в свою чергу створює можливість своєчасно вникати в сутність цих операцій, якісно та своєчасно виявляти недоліки в процесі надходження, використання і зберігання матеріальних цінностей та грошових коштів.

Своєчасний і комплексний контроль сприяє збереженню та оперативному використанню майна. Це дозволяє не тільки вчасно виявити недоліки у системі обліку та використанні цінностей, але також сприяє

виявленню невикористаних резервів у системі здійснення нормування та їхнього використання. Контроль є найбільш системним, ефективним та дієвим, забезпечує постійну функцію перевірки збереження грошових коштів та їх оперативного використання.

Поряд з цим, спираючись на основу первинного документального забезпечення та даних аналітичного обліку, оперативний контроль забезпечує систематичну перевірку всіх операцій і процесів, пов'язаних із надходженням і витрачанням грошових коштів.

3.3. Економічний аналіз ефективності грошових коштів підприємства

Об'єктивна і своєчасна оцінка оборотності грошових коштів підприємств має особливе значення в умовах різних форм власності. Кожен власник повинен застосовувати всі існуючі та приховані резерви для збільшення прибутку. Закони ринку вимагають від усіх своїх учасників, відповідний спосіб мислення і поведінки. Економіка ринку залучає усі ресурси, щоб отримати найбільший дохід на кожную вкладену в підприємство гривню. Для досягнення цієї мети потрібно завжди аналізувати рух фінансових ресурсів, проводити обгрунтоване наукове дослідження фінансових відносин.

Господарські операції на підприємстві повторюються чимало разів, починаючи з перетворення грошей на засоби виробництва, із засобів виробництва – на товар, за реалізацію товару – знову в гроші. Дані операції супроводжуються грошовими надходженнями і грошовими виплатами.

Тому, сьогодні існує необхідність проведення досліджень, вивчення і вдосконалення організації аналізу, пристосування його до сучасних умов діяльності підприємств з урахуванням факторів ризику, які можуть вплинути в кінцевому підсумку на прийняття управлінських рішень [114, с. 161-166].

Щоб не допустити ситуації, коли прибуткове підприємство стає нездатним розплатитися за своїми зобов'язаннями, виконують аналіз руху

грошових коштів і з'ясовують, наскільки ефективним є управління грошовими коштами.

Завдання економічного аналізу грошових коштів:

- 1) оцінка спроможності підприємства генерувати грошові кошти в обсягах та за термінами здійснення платежів;
- 2) синхронізація позитивних і негативних грошових потоків за часовими інтервалами;
- 3) оперативне управління грошовими коштами;
- 4) оптимізація грошових коштів;
- 5) забезпечення ефективного контролю грошових коштів.

Основним завданням аналізу грошових коштів є з'ясування причин нестачі (надлишку) грошових коштів, визначення джерел їх надходжень та напрямків використання.

Для аналізу грошових коштів підприємства використовують: “Баланс” (“Звіт про фінансовий стан”) ф. № 1; “Звіт про фінансові результати” (“Звіт про сукупний дохід”) ф. № 2; “Звіт про рух грошових коштів” ф. № 3; дані бухгалтерського обліку.

Ефективність організації та управління грошовими коштами підприємства залежить від рівня організаційних та послідовних процесів аналізу грошових коштів підприємства в попередньому періоді, планування оборотних коштів, контролю за виконанням планів і прийняттям управлінських рішень по підвищенню ефективності застосування грошових коштів [24, с. 57-62].

Складові організації економічного аналізу визначаються сутністю цього поняття. Організація економічного аналізу не існує сама по собі, а відповідно до встановлених керівництвом підприємства цілей і завдань.

Фактично, організація розглядається у двох аспектах. З одного боку, як організація аналітичної служби та забезпечення проведення аналізу [28, с. 118], з іншого – як організація аналітичних робіт, які виконуються під час проведення аналізу.

Організація аналізу в системі управління підприємством ускладнюється наявністю різних варіантів узгодження можливостей методик, виконавців, обчислювальної техніки і багатьох інших компонентів.

Основним джерелом інформації для аналізу грошових коштів і фінансового стану підприємства в цілому є фінансова звітність.

Економічний аналіз грошових коштів ґрунтується, по-перше, повним розумінням обліку, його значення, важливості та обмеженості фінансової інформації, яка міститься у звітності, по-друге, спеціальними методичними прийомами (інструментарії) аналізу, за допомогою яких розглядаються найбільш важливі питання для отримання обґрунтованих висновків.

Методичні прийоми аналізу інформації, яка міститься у фінансовій звітності, наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Методичні прийоми економічного аналізу грошових коштів

Назва	Зіставлення	Значення
1	2	3
Аналіз абсолютних показників	Оцінка найважливіших результативних статей звітності (доходів, чистого прибутку, суми активів, величини власного капіталу, зобов'язань тощо).	Дозволяє оцінити статті звітності в статичі та динаміці, визначити питому вагу статей балансу.
Горизонтальний аналіз	Порівняння кожного значення звітності з попереднім роком, розрахунок темпів їх зростання (індексний аналіз).	Надає можливість виявити тенденції зміни окремих статей (груп статей) звітності в динаміці.

Вертикальний аналіз	Розрахунок структури узагальнюючих підсумкових статей звітності та складання динамічних рядів (відсотковий аналіз)	Дозволяє визначати та прогнозувати структурні зрушення у складі майна та капіталу і напрямках його використання. Перевагою цього виду аналізу є можливість зіставлення вираженої у відсотках структури показників одного звітного періоду з іншими незалежно від зміни їх розмірів. Структурні зрушення дають змогу вивчити внутрішні негативні та позитивні зміни, які відбуваються на підприємстві з його активами та зобов'язаннями. Порівнюючи структуру змін в активах та зобов'язаннях, можливо зробити висновок про те, через які джерела поповнювалося майно і в які активи це майно було вкладене.
---------------------	--	---

Продовження табл. 3.2

1	2	3
Аналіз коефіцієнтів (відносних показників)	Розрахунок співвідношень між окремими статтями звітності підприємства, визначення взаємозв'язку між показниками.	Надає можливість провести порівняння з аналогічними даними за попередні періоди для вивчення тенденцій зміни фінансового стану підприємства з аналогічними даними інших підприємств для виявлення можливостей підприємства і негативних моментів діяльності теоретично обґрунтованими або одержаними в результаті експертного опитування величинами, які характеризують оптимальні або критичні значення відносних показників.

Методика аналізу грошових коштів і деталізація її процедурної сторони залежить від поставлених цілей та різних факторів інформаційного, часового, методичного, кадрового і технічного забезпечення. Насамперед, аналітик дослідним шляхом визначає пріоритетні напрями дослідження, а після цього їх послідовність. Аналітична робота може проводитися у два етапи:

- попередня оцінка або експрес-аналіз грошових коштів;
- деталізований аналіз грошових коштів.

Аналіз грошових коштів на основі фінансових показників може бути використаний як для оперативного, так і стратегічного планування. Якщо в межах короткотермінового періоду порівняно легко прогнозувати і планувати

надходження та виплати грошових коштів, то при плануванні у середньостроковому та довгостроковому періодах виходять з певних співвідношень між майном і зобов'язаннями.

Основна мета аналізу руху грошових коштів полягає у визначенні рівня достатності формування грошових потоків за видами діяльності, їх ефективності, а також збалансованості позитивних і негативних грошових потоків за обсягом і в часі. Надходження грошових коштів називається позитивним грошовим потоком, вибуття – негативним. Різниця між позитивними та негативними грошовими потоками для кожного виду діяльності в цілому називається чистим грошовим потоком.

В. Г. Савицька пропонує спочатку провести горизонтальний аналіз грошових коштів, паралельно проводити вертикальний (структурний) аналіз додатних, від'ємних і чистих грошових потоків. Результати горизонтального і вертикального аналізу забезпечують основу для проведення фундаментального (факторного) аналізу формування чистого грошового потоку. Для вивчення факторного аналізу формування додатних, від'ємних і чистих грошових потоків, автор рекомендує застосовувати прямий і непрямий методи [85, с. 511- 514].

Важливим етапом аналізу руху грошових коштів є вивчення показників для встановлення позитивних і негативних тенденцій, які відображають якість управління грошовими коштами, а також розроблення необхідних заходів щодо оптимізації управлінських рішень.

Аналіз руху грошових коштів за прямим методом показує, що на рух грошових коштів підприємства та їх залишок впливають прямі та непрямі фактори. Під прямими розуміють фактори, які безпосередньо впливають на грошові потоки підприємства та спричиняють пропорційну зміну обсягу надходження грошових коштів і обсягу їх виплат.

Непрямі фактори виражаються за допомогою показників, які сформовані за принципом нарахування. Показники, що відображають непрямі чинники, визначають прибуток (збиток) до оподаткування. Таким чином, вони впливають на грошові кошти підприємства через податок на прибуток,

збільшуючи або зменшуючи платежі до бюджету. Дія непрямих факторів зумовлює непропорційну зміну грошових потоків підприємства.

Інформація про рух грошових коштів має вагоме значення як для економічного аналізу, так і для планування господарсько-економічної діяльності, а також для розроблення програми розвитку підприємства. При виконанні аналізу потрібно пам'ятати, що тільки здійснення усіх аналітичних процедур і проведення усіх необхідних розрахунків забезпечить ефективність аналітичної роботи.

Представимо основні показники оцінки грошових коштів підприємства (їх коротку характеристику та нормативні значення), які будуть використані в подальшому для аналізу грошових коштів досліджуваного підприємства ТОВ “Білий берег” (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Показники оцінки ліквідності підприємства

Назва показника	Нормативне значення	Характеристика
1	2	3
Коефіцієнт покриття	>2	Визначається як співвідношення усіх оборотних активів до поточних зобов'язань, характеризує достатність оборотних засобів для покриття боргів
Коефіцієнт швидкої ліквідності	>1	Показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена не тільки за рахунок грошових коштів, але й за рахунок очікуваних фінансових надходжень
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	Характеризує негайну готовність підприємства погасити поточні зобов'язання і визначається як відношення суми грошових коштів підприємства та поточних фінансових інвестицій до суми поточних зобов'язань

Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства проводиться шляхом розрахунку наступних відносних показників (табл. 3.4.).

Таблиця 3.4.

Показники оцінки фінансової стійкості підприємства

Назва показника	Нормативне значення	Характеристика
1	2	3
Коефіцієнт автономії	>0,5	Визначається як відношення загальної суми власних коштів до підсумку балансу. Чим більше значення коефіцієнта, тим менша залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування
Коефіцієнт фінансової залежності	<2,0	Показник обернений до коефіцієнта автономії, показує, яка сума вартості майна підприємства припадає на 1 грн. власних коштів.
Коефіцієнт фінансової стійкості	>1	Визначається як відношення власного та залученого капіталу

Продовження табл. 3.4

1	2	3
Коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань	Залежить від характеру господарської діяльності	Розраховується як відношення всієї суми залучених засобів та суми власних коштів
Коефіцієнт ділової активності	>1	Показує скільки 1 грн. майна підприємства приносить виручки
Коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів	<0,4	Показує скільки прибутку дає 1 грн. власних коштів.

Джерелом інформації для економічного аналізу, структури та динаміки грошових коштів підприємства ТОВ “Білий берег” є “Баланс” (“Звіт про фінансовий стан”) та “Звіт про фінансові результати” (“Звіт про сукупний дохід”) за I (Додаток В), II (Додаток Д) і III квартал 2016 року (Додаток Ж). Для проведення економічного аналізу розраховують абсолютні відхилення та темпи росту. Результати проведеного аналізу представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Структурно-динамічний аналіз Балансу ТОВ “Білий берег” за I-III кв. 2016 р.

Стаття балансу 1	Квартал			Відхилення			
	I	II	III	+,-	%	+,-	%
	2	3	4	5	6	7	8
Актив							
I. Необоротні активи							
Незавершені капітальні інвестиції	-	-	-	-	-	-	-
Основні засоби:							
залишкова вартість	2958,9	2914,8	3080,6	-44,1	98,5	165,8	105,7
первісна вартість	4843,0	4890,4	5153,5	47,4	101,0	263,1	105,4
знос	1884,1	1975,6	2072,9	91,5	104,9	97,3	104,9
Довгострокові біологічні активи	-	-	-	-	-	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	2958	2914,8	3080,6	-43,2	98,5	165,8	105,7

Продовження табл. 3.5

1	2	3	4	5	6	7	8
II. Оборотні активи							
Запаси	3103,8	1229,3	3578,6	-1874,5	39,6	2349,3	291,1
у тому числі готова продукція	2389,4	1084,0	3178,6	-1305,4	45,4	2094,6	293,2
Поточні біологічні активи	-	-	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	598,8	1668,9	1640,2	1070,1	278,7	-28,7	98,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	336,5	307,8	592,3	-28,7	91,5	284,5	192,4
у тому числі з податку на прибуток	99,6	99,6	228,7	0	100,0	129,1	229,6
Інша поточна дебіторська заборгованість	705,9	622,3	796,5	-83,6	88,2	174,2	128,0
Поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти	-	255,6	-	-	-	-	-
Витрати майбутніх періодів	1,9	8,0	11,6	6,1	421,1	3,6	145,0
Інші оборотні активи	14,1	27,0	299,6	12,9	191,5	272,6	1109,6
Усього за розділом II	4761,0	4118,9	6918,8	-642,1	86,5	2799,9	168,0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи	-	-	-	-	-	-	-

вибуття							
Баланс	7719,9	7033,7	9999,4	-686,2	91,1	2965,7	142,2
Пасив							
I. Власний капітал							
Зареєстрований (пайовий) капітал	1276,0	1276,0	1276,0	0	100,0	0	100,0
Додатковий капітал	-	-	-	-	-	-	-
Резервний капітал	-	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	935,7	1591,6	1867,7	655,9	170,1	276,1	117,3
Неоплачений капітал	21,0	21,0	21,0	0	100,0	0	100,0
Усього за розділом I	2190,7	2846,6	3122,7	655,9	129,9	276,1	109,7
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	43,7	42,0	22,1	-1,7	96,1	-19,9	52,6
III. Поточні зобов'язання							

Продовження табл. 3.5

1	2	3	4	5	6	7	8
Зареєстрований (пайовий) капітал	1276,0	1276,0	1276,0	0	100,0	0	100,0
Додатковий капітал	-	-	-	-	-	-	-
Резервний капітал	-	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	935,7	1591,6	1867,7	655,9	170,1	276,1	117,3
Неоплачений капітал	21,0	21,0	21,0	0	100,0	0	100,0
Усього за розділом I	2190,7	2846,6	3122,7	655,9	129,9	276,1	109,7
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	43,7	42,0	22,1	-1,7	96,1	-19,9	52,6
III. Поточні зобов'язання							
Короткострокові кредити банків	983,4	-	1683,1	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:							
довгостроковими зобов'язаннями	-	-	-	-	-	-	-
товари, роботи, послуги	2784,3	2513,8	3459,3	-270,5	90,3	945,5	137,6
розрахунки з бюджетом	9,7	5,5	-	-4,2	56,7	-	-
у тому числі з податку на прибуток	-	-	-	-	-	-	-
розрахунки зі страхування	18,2	18,5	13,7	0,3	101,6	-4,8	74,1
розрахунки з оплати	49,7	47,7	39,4	-2	96,0	-8,3	82,6

праці							
Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	1640,2	1559,6	1659,1	-80,6	95,1	99,5	106,4
Усього за розділом III	5485,5	4145,1	6854,6	-1340,4	75,6	2709,5	165,4
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групи вибуття	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	7719,9	7033,7	9999,4	-686,2	91,1	2965,7	142,2

Проаналізувавши сформовані на основі балансу дані таблиці 3.5 можна зробити наступні висновки про структуру і динаміку активу підприємства. У підприємства ТОВ “Білий берег” найбільшу питому вагу вартості усього майна підприємства займають оборотні активи підприємства, а саме за рахунок дебіторської заборгованості перед підприємством та витрат майбутніх періодів. Найменшу питому вагу у вартості активу балансу займають запаси.

У ТОВ “Білий берег” спостерігається тенденція до зростання первісної вартості основних засобів на 1% у II кварталі в порівнянні з I кварталом та на 5,7% у III кварталі в порівнянні з II кварталом.

Негативною тенденцією на підприємстві є зростання дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги у II кварталі в порівнянні з I кварталом на 178,7% та зростання дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом III кварталі в порівнянні з II кварталом на 92,4%.

Тенденція до зростання дебіторської заборгованості спричинює загальне зниження грошових коштів та їх еквівалентів на розрахунковому рахунку у банку, що оцінюється негативно.

Відсутність грошових коштів на рахунку підприємства свідчить про послаблення фінансової стійкості підприємства, оскільки є доказом значного дефіциту грошових коштів. Як правило, подібна ситуація викликана значною (як за обсягом, так і за часом існування) негативною різницею чистого грошового потоку, коли обсяг надходження коштів дорівнює або менше

обсягу повернених позикових коштів. У такому випадку нові суми позикового капіталу не повністю використовуються для розвитку підприємства, а плата за них знижує ефективність його діяльності

Проаналізувавши сформовані на основі пасиву балансу дані таблиці, можна зробити наступні висновки про структуру і динаміку джерел формування активів підприємства. Отже, найбільша частка належить власному капіталу, а саме за рахунок нерозподіленого прибутку, проте у III кварталі в порівнянні з II, вона знизилась на 20,2%.

Зобов'язання зменшують величину власного капіталу, що підтверджує основне рівняння балансу. Величина довгострокових зобов'язань у II кварталі в порівнянні з I, зменшилася на 1,7 тис. грн., а в III кварталі в порівнянні з II, зменшилися на 19,9 тис. грн., що свідчить про нешироке використання підприємством довгострокових джерел фінансування.

Поточні зобов'язання представлені кредиторською заборгованістю у II кварталі в порівнянні з попереднім зменшилися на 1340,4 тис. грн., проте у III кварталі в порівнянні з II, вони зросли на 2709,5 тис. грн.. Основна причина зміни загальної величини заборгованості і її структури є взаємні неплатежі дебіторів і кредиторів.

Наступним етапом економічного аналізу грошових коштів підприємства є оцінка ліквідності та платоспроможності.

Потрібно зазначити, що платоспроможність – можливість підприємства своєчасно задовольнити платіжні зобов'язання. Ліквідність – здатність підприємства перетворити свої активи в грошові кошти для покриття боргових зобов'язань.

Для розрахунку вищевказаних коефіцієнтів необхідна інформація наведена у ф. №1 “Баланс” (“Звіт про фінансовий стан”) та ф. №2 “Звіт про фінансові результати” (“Звіт про сукупний дохід”) за I (Додаток В), II (Додаток Д) і III квартал 2016 року (Додаток Ж).

Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття, коефіцієнт загальної ліквідності):

$$K_{\text{пл.}} = \text{ОА} / \text{ПЗ}$$

$$K_{\text{ПЛ. I}} = 4761 / 5485,5 = 0,87;$$

$$K_{\text{ПЛ. II}} = 4118,9 / 4145,1 = 0,99;$$

$$K_{\text{ПЛ. III}} = 6918,8 / 6854,6 = 1,01.$$

де: ОА – оборотні активи

ПЗ – поточні зобов'язання.

Прослідковується динаміка даного коефіцієнта до збільшення. Коефіцієнт поточної ліквідності, який рівний 2 або наближається до цього числа, свідчить про сприятливий стан ліквідності підприємства.

Отже за даними обрахунків у I кварталі на підприємстві лише 0,87 грн. поточних активів припадало на 1 грн. поточних зобов'язань, у II кварталі - 0,99 грн., а у III кварталі – 1,01 грн. відповідно.

За даними розрахунками показник $K_{\text{ПЛ}} < 1$ у I та II кварталі, а це означає, що підприємство перебуває у кризовому стані стосовно своєї поточної ліквідності (воно має неліквідний баланс). Тобто підприємство стало нездатне покрити поточні зобов'язання за рахунок лише оборотних активів (в тому числі за рахунок грошових коштів) підприємства. Проте, збільшення підприємством своєї автономії протягом аналізованого періоду, оцінюється позитивно.

Коефіцієнт швидкої ліквідності – враховує якість оборотних активів. У своєму розрахунку враховує найбільш ліквідні поточні активи (крім запасів), а саме грошові кошти.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується за формулою:

$$K_{\text{ШЛ}} = (\text{ОА} - \text{ВЗ}) / \text{ПЗ}$$

$$K_{\text{ШЛ. I}} = (4761 - 3103,8) / 5485,5 = 0,30;$$

$$K_{\text{ШЛ. II}} = (4118,9 - 1229,3) / 4145,1 = 0,70;$$

$$K_{\text{ШЛ. III}} = (6918,8 - 3578,6) / 6854,6 = 0,49.$$

де: ВЗ – виробничі запаси.

Взагалі орієнтовне значення цього коефіцієнта дорівнює 1. Проте, за нашими даними даний коефіцієнт коливається у межах 0,30-0,70 і це означає, що на кожен гривню поточної заборгованості підприємство має лише 30-70 коп. ліквідних активів, що звичайно є негативним явищем.

Більш точним коефіцієнтом платоспроможності є коефіцієнт абсолютної ліквідності, який показує, яка частина поточних (короткотермінових) зобов'язань може бути погашена негайно грошовими коштами, що знаходяться на розрахункових рахунках, в касі та ін.

$$K_{\text{АЛ.}} = \text{ГК} / \text{ПЗ},$$

$$K_{\text{АЛ. I}} -$$

$$K_{\text{АЛ. II}} = 255,6 / 4145,1 = 0,06;$$

$$K_{\text{АЛ. III}} -$$

де: ГК – грошові кошти..

Взагалі теоретичне значення даного коефіцієнта не повинне бути меншим 0,2 – 0,25

Але в нашому випадку значення коефіцієнта абсолютної ліквідності у II кварталі становить 0,06. Це означає, що 6% поточних зобов'язань протягом короткого періоду часу підприємство зможе покрити за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів, що є негативним явищем.

Під фінансовою стійкістю підприємства розуміють його платоспроможність протягом довгого часу в умовах фінансової рівноваги між власними та залученими засобами.

Коефіцієнт фінансової незалежності (коефіцієнт автономії) - визначає частку власників у загальній сумі коштів, вкладених в майно підприємства. Коефіцієнт характеризує здатність підприємства здійснити свої зовнішні зобов'язання за рахунок використання власних коштів, незалежність його функціонування від залучення позикових коштів.

$$K_{\text{Ф.Н.}} = \text{ВК} / \text{ВМ}$$

$$K_{\text{Ф.Н. I}} = 2190,7 / 7719,9 = 0,28;$$

$$K_{\text{Ф.Н. II}} = 2846,4 / 7033,7 = 0,40;$$

$$K_{\text{Ф.Н. III}} = 3122,7 / 9999,4 = 0,31.$$

де: ВК – власний капітал;

ВМ – вартість майна підприємства.

Отже за даними отриманих результатів коефіцієнта фінансової незалежності у I кварталі всього 0,28 грн. власного капіталу припадає на 1

гривню вартості майна, а у II кварталі – 0,40 грн., а у III – 0,31. Підприємство вважається фінансово не стійким. Негативним також вважається зменшення частки власного капіталу у структурі майна підприємства протягом аналізованого періоду.

Коефіцієнт фінансової залежності розраховується за формулою:

$$K_{\text{фз}} = \text{ВМ} / \text{ВК}$$

$$K_{\text{фз.І}} = 7719,9 / 2190,7 = 3,52;$$

$$K_{\text{фз.ІІ}} = 7033,7 / 2846,4 = 2,47;$$

$$K_{\text{фз.ІІІ}} = 9999,4 / 2122,7 = 4,71.$$

У нашому випадку значення коефіцієнта у I кварталі становить 3,52, у II кварталі – 2,47, а у III – 3,2 при нормативному значенню 2. І спостерігається незначне підвищення даного показника, що оцінюється негативно. Отже у підприємства в III кварталі припадає 4,71 одиниць сукупних джерел на одиницю власного капіталу, що вказує на низьку фінансову незалежність у ТОВ “Білий берег”.

Коефіцієнт фінансової стабільності (стійкості) – характеризує забезпеченість заборгованості власними коштами.

Коефіцієнт фінансової стабільності розраховується за формулою:

$$K_{\text{фс}} = \text{ВлК} / \text{ПК}$$

$$K_{\text{ф.с.І}} = 2190,7 / 5529,2 = 0,39;$$

$$K_{\text{ф.с.ІІ}} = 2846,4 / 4187,3 = 0,68;$$

$$K_{\text{ф.с.ІІІ}} = 3122,7 / 6876,7 = 0,45.$$

де: ВлК – власні кошти,

ПК – позикові кошти.

У нашому випадку цей коефіцієнт у I кварталі становить 0,39, у II кварталі – 0,68, а у III – 0,45, при нормативному значенні 1. Це означає перевищення позикових коштів над власними, що свідчить про фінансову не стабільність підприємства. Негативно також оцінюється його тенденція до зниження. Отже, ТОВ “Білий берег” на сьогоднішній день не в змозі забезпечити свою заборгованість власними коштами.

Коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань – показує співвідношення між джерелами довгострокових зобов'язань і джерелами власних коштів. Чим вище значення даного показника, тим більша залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Даний коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K_{з\text{дз}} = \text{ДвЗ} / \text{ВК}$$

$$K_{з\text{дз I}} = 43,7 / 2190,7 = 0,03;$$

$$K_{з\text{дз II}} = 42 / 2846,4 = 0,02;$$

$$K_{з\text{дз III}} = 22,1 / 3122,7 = 0,007.$$

де: $K_{з\text{дз}}$ – коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань,

ДвЗ – довгострокові зобов'язання,

ВК – власний капітал.

У даному випадку спостерігається зменшення значення даного коефіцієнта, що свідчить про скорочення фінансового ризику, тобто про можливість не втрати підприємством платоспроможності. Що можна оцінити позитивно.

Коефіцієнт ділової активності обчислюється за формулою:

$$K_{\text{ДА}} = V_p / \text{ВМ}_{\text{СЕР}}$$

$$\text{ВМ}_{\text{СЕР}} = (7719,9 + 7033,7 + 9999,4) / 3 = 24753 \text{ тис. грн.};$$

$$K_{\text{ДА I}} = 7278,5 / 24753 = 0,29;$$

$$K_{\text{ДА II}} = 17927,6 / 24753 = 0,72;$$

$$K_{\text{ДА III}} = 24504,6 / 24753 = 0,99.$$

де: $K_{\text{ДА}}$ – коефіцієнт ділової активності,

V_p – виручка (дохід) від реалізації,

$\text{ВМ}_{\text{СЕР}}$ – середня вартість майна підприємства.

Даний коефіцієнт є низьким, що оцінюється негативно. Так кожна гривня майна підприємства приносить у III кварталі 0,99 грн. виручки. Даний коефіцієнт за результатами обчислення постійно збільшується, що можна оцінити позитивно. Це збільшення відбулося внаслідок збільшення величини виручки від реалізації товарів, робіт, послуг.

Коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів визначає, скільки чистого прибутку приносить кожна гривня майна підприємства. Коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K_{\text{ЕФ}} = \text{ЧП} / \text{ВМ}_{\text{СЕР}}$$

$$K_{\text{ЕФ. III}} = 139,8 / 24753 = 0,006;$$

$$K_{\text{ЕФ. II}} = 795,8 / 24753 = 0,032;$$

$$K_{\text{ЕФ. I}} = 1012,6 / 24753 = 0,04.$$

де, $K_{\text{ЕФ}}$ – коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів,

ЧП – чистий прибуток,

$\text{МП}_{\text{СЕР}}$ – середньорічна вартість майна підприємства.

Отже, за даними обчислення характеризується тенденція до незначного збільшення даного коефіцієнта, що можна вважати позитивною.

Узагальнення результатів розрахунків, обчислення динаміки зміни коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства проводиться в таблиці 11

Таблиця 3.6.

Аналіз динаміки коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства ТОВ “Білий берег” за I-III кв. 2016 р.

Коефіцієнти	I	II	III	Значення			
				+, -	%	+, -	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,28	0,40	0,31	0,12	142,86	-0,09	77,5
Коефіцієнт фінансової залежності	3,52	2,47	4,71	-1,05	70,17	2,24	190,69
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,39	0,68	0,45	0,29	174,36	-0,23	66,18
Коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань	0,03	0,02	0,007	-0,01	66,66	-0,013	35
Коефіцієнт ділової активності	0,29	0,72	0,99	0,43	248,27	0,27	137,5
Коефіцієнт ефективності використання фін.ресурсів	0,006	0,032	0,04	0,026	533,33	0,008	125

Провівши аналіз динаміки показників фінансової стійкості ми спостерігаємо постійне зниження усіх показників. Негативним також є не

відповідність усіх показників нормативним значенням.

Застосовуючи прийом абсолютних різниць розрахуємо вплив зміни коефіцієнта фінансової незалежності (x_2) та вартості майна (x_1) на величину власного капіталу підприємства (y).

Прийом абсолютних різниць:

Вплив фактора x_1 на результуючий показник розраховується за формулою:

$$y_{x_1} = (x_1^1 - x_1^0) \cdot x_2^0 = (9999,4 - 7033,7) \cdot 0,4 = 1186,28 \text{ тис. грн.};$$

Вплив фактора x_2 на результуючий показник розраховується за формулою:

$$y_{x_2} = (x_2^1 - x_2^0) \cdot x_1^1 = (0,31 - 0,4) \cdot 9999,4 = -899,95 \text{ тис. грн.};$$

Узагальнюючий вплив обох факторів на результуючий показник визначається за формулою:

$$\Delta y_{x_1, x_2} = y_{x_1} + y_{x_2} = 1186,28 - 899,95 = 286,33 \text{ тис. грн.}$$

Таким, чином, за результатами розрахунків, вплив зміни коефіцієнта фінансової незалежності (x_2) та вартості майна (x_1) на величину власного капіталу підприємства (y) становить 286,33 тис. грн. Можна зробити висновок, що за рахунок збільшення вартості майна на 2965,7 тис. грн. сума власного капіталу збільшилась на 1186,28 тис. грн. А зниження коефіцієнта фінансової незалежності – на -0,09 призвело до зниження величини власного капіталу на 899,95 тис. грн. Загальний вплив двох факторів призвів до збільшення величини власного капіталу на 286,33 тис. грн.

Отже, організація та управління грошовими коштами підприємства повинна залежати від рівня організаційних та послідовних процесів економічного аналізу грошових коштів та фінансового стану підприємства в цілому, урахувати всі можливі зміни, які можуть відбутися, й сприяти у виборі найоптимальнішого рішення, яке відповідало б меті розвитку підприємства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Сучасні умови існування підприємств, а також процеси, що відбуваються в економіці України, в черговий раз підтверджують важливість і необхідність

грошових коштів для забезпечення фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Тому, кожне підприємство повинне створювати всі умови для детального контролю за оприбуткуванням, видачею та рухом грошових коштів.

Для досягнення цілей і завдань контролю, застосовують різні методи контролю. Залежно від джерел інформації контроль поділяється на документальний (формальний) і фактичний.

У вітчизняній теорії контроль перевірки документів відноситься до документальних методів контролю. Однак, правильність виконання господарських операцій не завжди можна перевірити методами документального контролю. Часто виникає необхідність перевірити наявність грошових коштів в натуральній формі. Для цього використовують методи фактичного контролю.

Фактичний контроль також не може бути всеосяжним через систематичний характер господарських процесів і змінних господарських ситуацій. Тому, документальний та фактичний контроль не існують ізольовано, а доповнюють один одного. Методи фактичного контролю вживають для встановлення конкретного стану контрольованих об'єктів, обсягу і якості виконаних робіт, правдивого здійснення господарських операцій, відображених у документах.

Контроль касових операцій передбачає перевірку операцій підприємства, пов'язаних з обігом готівки при здійсненні фінансово-господарської діяльності, правильності їх проведення відповідно з чинним законодавством. З метою усунення порушень в обліку грошових коштів, необхідно проводити регулярні позапланові інвентаризації. Інвентаризація є одним з найбільш ефективних, а тому й актуальних методів контролю за збереженням грошових коштів у касі підприємства, що дозволяє виявити всі існуючі невідповідності, встановити осіб, відповідальних за їх виникнення та відшкодувати їхнім коштом завдані збитки підприємству. Особлива увага має бути зосереджена на правильності оформлення касових документів: справжність підпису одержувача, можливі виправлення, правильне віднесення операцій на кореспондуючі рахунки, наявність підпису керівника. Також в ході виконання контролю грошових

коштів, потрібно застосовувати експертне дослідження щодо повноти оприбуткування грошових коштів і цільового їх використання.

Отже, організація аналізу грошових коштів повинна забезпечувати ефективність всіх етапів аналітичної роботи, розглянути всі можливі зміни, які можуть виникнути, й сприяти у виборі найбільш ефективного і найбільш компетентного рішення, яке відповідало б цілям і стратегії підприємства [115, с. 38-45]. Раціональна організація гарантує реальність та обґрунтованість економічного аналізу, зводяться до мінімуму втрати або спотворення вхідної інформації, забезпечує вихід аналітичної інформації за різною ієрархією управління або за різним ступенем досягнення проміжних та кінцевих результатів аналізу.

Організація аналізу в системі управління підприємством – процес, який передбачає використання комплексу заходів, що дозволить підвищити рівень аналізу продуктивності на підприємстві для підвищення ефективності виробництва та управління. Економічний аналіз грошових коштів передбачає організацію: постановки аналітичних завдань, інформаційного забезпечення аналізу, послідовності вирішення аналітичних завдань, роботи виконавців аналітичного процесу, запровадження досягнутих результатів аналізу.

Таким чином, підводячи підсумок, можна зробити висновок, що ефективність використання грошових коштів – предмет дослідження і відкрите питання для багатьох науковців. Незважаючи на велику кількість фінансових коефіцієнтів економічного аналізу та різних підходів до визначення ефективності використання грошових коштів, потрібно ввести таку систему критеріїв і їх нормативних значень, яка б допомагала найбільш точно оцінити ефективність використання наявних грошових коштів на підприємстві і яка була б зрозумілою, аргументованою та враховувала вид економічної діяльності суб'єкта господарювання.

ВИСНОВКИ

Проведені у роботі дослідження організації і методики контролю за наявністю та рухом грошових коштів підприємства, дають змогу сформулювати подальші висновки та пропозиції.

1. Грошові кошти як економічна категорія можна розглядати з різних точок зору щодо їх ролі в економічній діяльності: у сукупності представляють собою грошові потоки підприємства; застосовуються як інструмент оцінки; виступають в якості засобу платежу і нагромадження; є ресурсами суб'єктів господарювання і результатом діяльності; визначають поточний та майбутній фінансовий стан підприємства. Як економічна категорія гроші виконують такі функції: міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, засіб нагромадження, світові гроші. Основною характеристикою, що відрізняє грошові кошти від інших оборотних активів та є основою для точного їх визначення як окремої економічної категорії, є їх ліквідність. Саме тому ми розглядали грошові кошти як готівку в касі, електронні гроші, залишки коштів на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані суб'єктом господарювання у будь-який моменту часу для проведення розрахунків в процесі виконання господарської діяльності. Проміжне місце між грошовими коштами і фінансовими інвестиціями займають еквіваленти грошових коштів.

2. Основні особливості класифікації грошових коштів (форма існування, тип валюти та ін.) були доповнені допоміжними, які відіграють важливу роль у вирішенні окремих завдань аналізу та контролю: обмеженість за

напрямками; місце для зберігання тощо. Класифікація грошових коштів за наведеною вище характеристикою має особливо важливе значення при аналізі фінансового стану підприємства, проведенні інвентаризації та найбільш раціонального відображення грошових коштів на рахунках обліку.

3. Таким чином, грошові кошти є матеріальною формою фінансових ресурсів підприємства. Їх присутність в момент оцінки характеризує обсяг наявних фінансових ресурсів, які можуть бути інвестовані в новий цикл операційної чи інвестиційної діяльності, з'ясовує стан поточної платоспроможності підприємства і ліквідності його активів.

У той же час, гроші – це результат операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

В операційній діяльності важливо оцінити можливість підприємства генерувати грошові потоки для підтримки операційного процесу та виявити тенденції підвищення оборотів, необхідної для збільшення виробничих потужностей. Грошові потоки, що направлені на інвестиції, показують наскільки майбутні виробничі потужності зможуть підтримувати заданий рівень операційної діяльності та забезпечити встановлені рівні рентабельності і ліквідності. Інформація про рух грошових коштів фінансового характеру представляє інтерес з точки зору майбутніх претензій власників та кредиторів підприємства на грошові кошти, що генеруються їм.

Фінансовий стан підприємства безпосередньо залежить від того, наскільки швидко грошові кошти підприємства, вкладені в активи, обернуться у реальні гроші. Оборотні активи можуть не раз міняти свою форму протягом одного операційного циклу підприємств.

4. Більшість операцій, що виконуються на підприємствах, пов'язані з рухом грошових коштів, в тому числі із проведенням розрахунків між підприємствами. Для контролю операцій з грошовими коштами метою є встановлення достовірності даних щодо наявності та руху грошових коштів, а також повноти та своєчасності відображення інформації у зведених документах та облікових регістрах, точності ведення обліку грошових коштів і розрахунків відповідно до прийнятої облікової політики.

Фінансово-господарська діяльність суб'єкта господарювання залежить від формування правильної облікової інформації щодо грошових коштів, оскільки основою діяльності підприємства є операції, що пов'язані з рухом грошових коштів.

Підприємство у своїй касі на кінець дня повинно зберігати готівку в межах затвердженого ліміту каси, який встановлюється обслуговуючим банком протягом першого кварталу. Досліджуване підприємство ТОВ "Білий берег" встановлює ліміт каси в розмірі 2600 грн.

5. Залишки грошових коштів у касі та на поточному рахунку в банку відображаються у відповідній фінансовій звітності, а саме у балансі, який складається раз на квартал, та у звіті про рух грошових коштів, який складається раз на рік. Доцільно запропонувати підприємству на початку кожного місяця готувати звіт за минулий місяць про надходження і використання грошових коштів та порівнювати його з нормативними (плановими) показниками. Ця процедура забезпечить оперативний контроль за рухом грошових коштів на підприємстві.

6. Розподіл руху грошових коштів за видами діяльності підприємства дає можливість об'єктивно оцінювати роботу підприємства, а саме з'ясувати терміни, коли потрібно акумулювати значні фінансові ресурси для здійснення інвестиційної діяльності, коли наявних грошових коштів недостатньо для розрахунку операційної діяльності підприємства і виникає необхідність у залученні додаткових фінансових ресурсів.

Тому, побудова правдивої інформаційної бази контролю за операціями з грошовими коштами забезпечує правильне виконання їхнього обліку та відображення усіх етапів їх руху, починаючи з нормативно-правових вимог, заповнення первинних документів, узагальнення та систематизації інформації у регістрах і завершуючи складанням звітності.

7. Контроль над грошовими коштами являє собою систему, яка забезпечує концентрацію контрольних заходів на пріоритетні напрямки розвитку, своєчасне виявлення відхилень фактично досягнутих результатів та

їх формування з моменту прийняття оперативних управлінських рішень, що дозволить забезпечити їх безперервний рух.

Основними функціями контролю грошових коштів, можна визначити такі:

- моніторинг за ходом реалізації фінансових завдань по їх формуванню встановлених системою планових показників і нормативів;

- вимірювання ступеня відхилення фактичного результату розвитку грошових коштів від планового;

- діагностика розмірів відхилень серйозних порушень в плановому розвитку грошових коштів та пов'язаного з цим скорочення темпів його економічного розвитку;

- розробка оперативних управлінських рішень по нормалізації грошових коштів підприємства відповідно до передбачених цілей та показників;

- коригування при необхідності окремих цілей і показників розвитку грошових коштів у зв'язку із змінами у зовнішньому економічному середовищі, кон'юнктури фінансового і товарного ринку та внутрішніх умов здійснення господарської діяльності підприємства.

Отже, як бачимо з даних функцій, контроль над грошовими коштами є ефективною системою координації забезпечення взаємозв'язку між формуванням інформаційної бази, аналізу, планування і контролю грошових коштів на підприємстві. З метою забезпечення реалізації перелічених функцій контролю грошових коштів на підприємстві, доцільно розділити наступні основні етапи:

- Визначення об'єкта контролю;
- визначення видів і галузі контролю;
- формування пріоритетної системи контролюючих показників;
- розробка системи кількісних стандартів контролю;
- побудова системи моніторингу показників, що включаються до контролю грошових коштів із застосуванням передових інформаційних технологій;

- формування системи алгоритму дій, спрямованих на усунення відхилень.

8. Побудова ефективної системи контролю за рухом грошових коштів на підприємстві повинна здійснюватися із використанням комп'ютерних інформаційних технологій в обліку грошових коштів та новітніх економічних розробок, що дасть можливість зменшити витрати на обробку даних, розрахувати точні дані, надати продуктивну і об'єктивну інформацію для керівника підприємства. Ефективно побудована система контролю та обліку грошових коштів, на наш погляд, повинна формуватися також шляхом поєднання етапів і процесів обліку, а також контролю за їх здійсненням.

Мета комп'ютеризації контролю операцій з грошовими коштами полягає у вдосконаленні процесу управління ними, отриманні достовірних даних про рух коштів, а також визначення залишків їх у касі і на поточних рахунках. Інформаційне забезпечення операцій з грошовими коштами включає введення первинної інформації, класифікаторів і довідників, а також файлової вхідної інформаційної бази.

9. Контроль за рухом грошових коштів потребує чіткої та обґрунтованої технології, яка базується на знанні та застосуванні методів контролю. В результаті дослідження були проаналізовані методи фактичного та документального контролю при дослідженні операцій з грошовими коштами. Розглянута методика контролю, дає змогу оптимізувати та підвищити обґрунтованість, достовірність його результатів.

Значить, контроль грошових коштів на підприємстві буде забезпечувати інформаційні потреби оперативного управління і дасть можливість зробити корегувальні дії, щоб запобігти застою грошових коштів. Облік грошових коштів повинен забезпечити безперервний процес цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників стану та руху грошових коштів, необхідних для здійснення контролю, аналізу, планування і підготовки ефективних оперативних управлінських рішень.

10. Важливою складовою часткою механізму управління грошовими коштами підприємства є системи і методи їх аналізу.

Аналіз грошових коштів являє собою процес дослідження результативних показників їхнього формування на підприємстві з метою виявлення резервів для подальшого підвищення ефективності їх діяльності.

За результатами проведеного економічного аналізу ефективності грошових коштів встановлено, що підприємству ТОВ “Білий берег” треба підвищити рівень ліквідності балансу, а також коефіцієнта абсолютної ліквідності для вчасного погашення термінових зобов’язань. Аналіз динаміки показників фінансової стійкості показав постійне зниження усіх показників, а також їх не відповідність нормативним значенням, що вважається негативним явищем. Також відсутність грошових коштів на рахунку підприємства вказує на послаблення фінансової стійкості підприємства ТОВ “Білий берег”. Отже, керівництву підприємства повинно розробити заходи щодо ефективного використання грошових коштів. Широкий спектр розрахованих показників дозволив нам виявити слабкі місця формування грошових потоків підприємства та охарактеризувати їх, а саме: необхідність підвищення коефіцієнта ліквідності грошових коштів та рівня ефективності їх використання, а також регулювання показників фінансової стійкості підприємства для фінансової рівноваги між власними та залученими засобами, підвищення рівня використання власних коштів для покриття своїх потреб.

Для розвитку контролю та аналізу грошових коштів потрібно:

по-перше, на підприємстві вони повинні бути структуровані таким чином, щоб відображувати вплив на показники їх роботи мікроекономічних процесів (інфляція, ріст вартості активів, інтернаціоналізація економіки, розширення власних коштів, видів підприємств);

по-друге, організація обліку грошових коштів має бути спрямована на отримання інформації, необхідної для управління підприємством, прогнозування результатів як окремих господарських операцій, так і всієї його діяльності в цілому.

Таким чином, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що контроль грошових коштів в умовах ринкової економіки набуває все більшого значення і, отже, вимагає більш ретельного дослідження і вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко В. С. Поняття та склад фінансової звітності в умовах гармонізації бухгалтерського обліку / В. С. Андрієнко // Наука молода. – 2012. – № 9. 1. – 139 с.

2. Ареф'єв С. О. Місце грошових коштів у системі управління економічною безпекою підприємства / С. О. Ареф'єв // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – С. 86-90.

3. Балабанов И. Т. Деньги и финансовые институты / И. Т. Балабанов, О. В. Гончарук, Н. А. Савинская. – СПб.: Питер, 2002. – 224 с.

4. Балабанов И. Т. Финансовый анализ и планирование / И. Т. Балабанов. – 2 изд, доп. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 208 с.

5. Баланюк І. Ф. Теоретичні аспекти контролю господарської діяльності підприємств / І. Ф. Баланюк, Д. І. Шеленко, В. М. Якубів // Вісник Прикарпатського ун-ту. Економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2009. – Вип. 7. – С. 86–90.

6. Басанцов І. В. Модернізація системи державного фінансового контролю України / І. В. Басанцов // Економічний часопис – XXI. – 2014. – 1-2(1). – С. 78-81.

7. Бардаш С. В. Економічний контроль в Україні : системний підхід: [Монографія] / С. В. Бардаш. – К.: КНТЕУ, 2010. – 656 с.

8. Бенько М. М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку : монографія / М. М. Бенько. – К.:Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 336 с.

9. Бенько М.М. Новітні інформаційні технології в бухгалтерському обліку / М. М. Бенько // Вісн. Львівської комерційної акад.: зб. наук. пр. Сер. “Економіка”. – 2011. – Вип. 35. – С. 29–33.

10. Белік В. Д. Підходи до організаційної системи внутрішнього контролю / В. Д. Белік // Міжнародний збірник наукових праць, 2012. – Випуск 3 (15). – С. 84-100.

11. Білова Н. В. Корпоративна платіжна картка: отримуємо, використовуємо, обліковуємо / Н. В. Білова // Податки та бухгалтерський облік. – 2010. – № 74. – С. 9-17.

12. Бублик Є. О. Обмеження готівкових розрахунків в Україні: проблеми та перспективи / Є. О. Бублик // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 2. – С. 32-42.

13. Булкот Г. В. Місце внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством / Г. В. Булкот // Збірник наукових праць Черкаського технологічного університету, 2012. – Випуск 24. – С. 68–73.

14. Бутинець Т. А. Внутрішній контроль: елементи організації системи / Т. А. Бутинець // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Житомир: ЖДТУ, 2012 – № 1 (43). – С. 28-30.

15. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручн. [для студ. спец. “Облік і аудит” ВНЗ] / Ф. Ф. Бутинець // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 756 с.

16. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації : збірник наукових праць. – К. : Типографія “Інтердрук”, 2014. – 462 с.

17. Бухгалтерський облік : навчальний посібник для студентів ВНЗ / Т. А. Бутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза.; за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 672 с.

18. Вареник В. М. Визначення дефініції “грошові потоки” / В. М. Вареник // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. – № 1 (10). – С. 30-36.

19. Васильченко З. М. Теоретичні основи управління грошовими потоками банку [Текст] / З. М. Васильченко, Д. В. Пірог // Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2010. – № 1. – С. 44-48.

20. Вигівська І. М. Електронні гроші в системі управління фінансовими ресурсами підприємства: облікові аспекти / І. М. Вигівська, В. С. Семйон // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – № 3(44). – С. 173-175.

21. Вовкач О. Д. Гроші та кредит: навч. посіб. / О. Д. Вовкач. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.

22. Волкова І. А. Розрахунки іноземною валютою та їх облік в зовнішньоекономічній діяльності підприємств України / І. А. Волкова, Б. І. Іванюк // Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 7. – С. 184-187.

23. Волкова І. А. Судово-бухгалтерська експертиза : навчальний посібник / І. А. Волкова. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 84 с.

24. Воронін О. О. Методика визначення узагальнюючого показника економічної ефективності виробництва / О. О. Воронін // Економіст. – 2007. – № 4. – С. 57-62.

25. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: практичний посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К.: Лібра, 2013. – 2, с. 55.

26. Голубничая Г. П. Развитие учетно-аналитических информационных систем в условиях финансового кризиса / Г. П. Голубничая // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2011. – № 130. – С. 27-30.

27. Гуцаленко Л. В. Внутрішньогосподарський контроль. [Електронний ресурс] : навчальний посібник / Л. В. Гуцаленко, М. М. Коцупатрий, У. О. Марчук – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 496 с.

28. Демко І. І. Організаційні підходи до методики аналізу фінансових ресурсів [Електронний ресурс] / І. І. Демко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 116-123. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prgrbsu_2014_38_14.

29. Дерій М. В. Дефініції “грошові кошти” і “грошові потоки”: відмінності та взаємозв’язок [Електронний ресурс] / М. В. Дерій // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 6. – С. 60-64. – Режим доступу: http://econa.at.ua/Vypusk_6/deriy.pdf.

30. Дорош Н. І. Внутрішній контроль та аудит в управлінні ризиками на підприємстві / Н. І. Дорош // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна. – 2014. – Вип. 44. – С. 148-152.

31. Євдокимов В. В. Особливості впровадження комп’ютерних систем бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / В. В. Євдокимов // Міжнародний збірник наукових праць. – 2009. – № 1. – Режим доступу до журналу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.

32. Єпіфанова І. Ю. Вхідні та вихідні грошові потоки підприємства як економічна категорія / І. Ю. Єпіфанова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні”. – Вінниця, 2013. – С. 247-249.

33. Єрешко Ю. О. Сутність грошових потоків підприємства як економічної категорії / Ю. О. Єрешко // Формування ринкових відносин в Україні. – К., 2011. – № 4 (119). – С. 39-43.

34. Живко З. Б. Контрольно-ревізійна діяльність: навч. посіб. / З. Б. Живко, І. О. Ревак. – К. : Алерта, 2012. – 496 с.

35. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами [Електронний ресурс] : навчальний посібник / І. В. Жолнер. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6655/1/1.pdf>.

36. Загородній А. Г. Облік і аудит: [термінологічний словник] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Г. О. Партин. – Львів : “Центр Європи”, 2011. – №3. – 164 с.

37. Занько Б. Курсові різниці: бухгалтерський та податковий облік [Текст] / Б. Занько // Вісник Міністерства доходів і зборів України. – К. : Укрполіграфмедіа, 2014. – № 24. – С. 13-24.
38. Заремба Є. М. Грошові потоки підприємства: сутність і класифікація [Електронний ресурс] / Є. М. Заремба // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – № 2 (23). – С. 87-92. – Режим доступу: http://library.ztu.edu.ua/e-copies/Zbirnyk/Problems_%20accounting_2_23/87.pdf.
39. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посібник / С. В. Івахненко. – 4-те вид., випр. – К. : Знання-Прес, 2008. – 348 с.
40. Інвентаризація каси [Електронний ресурс] / Дебет-Кредит: журнал онлайн, 2012. – № 47. – Режим доступу: <http://online.dtkk.ua/Book/%C2%AB%D0%94%D0%9A%C2%BB%20%E2%84%9647-2012.epub/navPoint-5>.
41. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [Електронний ресурс] : затверджена постановою Правління Національного банку України від 21.01.04 р. № 22. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.
42. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах [Електронний ресурс] : затверджена постановою Правління Національного банку України від 12.11.03 р. № 492. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.
43. Кім Ю. Г. Бухгалтерський та податковий облік: первинні документи та порядок їх заповнення : навч. посібник для ВНЗ / Ю. Г. Кім. – К. : Центр учб. літ., 2014. – 600 с. Бібліогр.: с. 584-591.
44. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 768 с.
45. Коваленко Н. О. Управління грошовими потоками українських підприємств у сучасних умовах господарювання / Н. О. Ковалев // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 8, Частина 2. – С. 200-203.

46. Коваль М. І. Удосконалення обліку, аналіз та аудит готівкових розрахунків підприємства / М. І. Коваль, Ю. О. Нетреба // Наукові праці МАУП. Сер.: Економічні науки. Психологічні науки. – 2013. – Вип. 2. – С. 18-23.

47. Коцупатрий М. Внутрішньогосподарський контроль: організаційні аспекти та класифікаційні ознаки / М. Коцупатрий, У. Гуцаленко // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 6. – С. 433-436.

48. Кропивницький В. Ліміт каси : розраховуємо та встановлюємо / В. Кропивницький // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 23. – С. 28-29.

49. Кужельний М. В., Лінник В. Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2011. – С. 199-334.

50. Кулаковська Л. П. Основи аудиту: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча – К.: “Каравела”; Львів: “Новий Світ”, 2012. – 504 с.

51. Кундря-Висоцька О. П. Бухгалтерський облік : [Текст] : навчальний посібник / О. П. Кундря-Висоцька. – К. : Алерта, 2004. – 303 с.

52. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками : навч. посіб. / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К. : Київ. Нац. Торг.-екон. ун-т., 2010. – 255 с.

53. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств від 28.07.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com/big/text892/pg1.htm>.

54. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [Електронний ресурс] : затверджені наказом Міністерства фінансів України від 28.03.13 р. № 433. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

55. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) “Звіт про рух грошових коштів” [Електронний ресурс] : затверджений наказом Міністерства фінансів України. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_019.

56. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування” від 30.

11.99 р. № 291. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>.

57. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [Електронний ресурс] : затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.13 р. № 73. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

58. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 “Подання фінансової звітності” [Електронний ресурс] : затверджене Міністерством фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11>.

59. Новоселова Л. А. Денежные расчеты в предпринимательской деятельности. / Новоселова Л. А. – М.: Юринформ, 2006. – С. 35.

60. Облік у банку: підручник / [Коренєва О. Г., Маслак Н. Г., Слав`янська Н. Г. та ін.]. – Суми: Університетська книга, 2012. – 668 с.

61. Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами : [підручник] / [М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова та ін.]. ; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. – [6-те вид., перероб. і допов.]. – К. : Алерта, 2011. – 1042 с.

62. Остафійчук С. М. Грошові кошти та їх еквіваленти – найліквідніші активи підприємства / С. Остафійчук // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Серія Економіка. Спецвипуск 33. Частина 2. – С. 215-220.

63. Павлюк В. В. Контроль і ревізія: навчальний посібник / В. В. Павлюк, В. М. Сердюк, Ш. М. Акаєв. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 196 с.

64. Папковская П. Я. Курс теории бухгалтерского учета: [учебное пособие] / П. Я. Папковская. – Мн. : ООО “Информпресс”, 2011. – № 4. – с. 76.

65. Парді С. Р. Шляхи вдосконалення обліку грошових коштів // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2013. Т. 18. Вип. 2/1. – С. 82-86.

66. Переверзева О. Як установлюють ліміт каси сільськогосподарські установи / О. Переверзева // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 23. – С. 62-63.

67. Петрашко Л. П. Валютні операції: навч. посібник / Л.П. Петрашко. – К. : КНЕУ, 2011. – 210 с.

68. Пецкович М. Д. Класифікація систем поточного контролювання / М. Д. Пецкович // Економічний простір: збірник наукових праць. – № 40. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2010. – 316 с.

69. Пецкович М. Д. Сутність та структурна декомпозиція системи поточного контролювання підприємства / М. Д. Пецкович // Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. – 2010. – № 3, Т. 1 (151). – С. 143-147.

70. Пікуліна Н. Ю. Тенденції розвитку інформаційних технологій, що застосовуються в бухгалтерському обліку, аудиті та внутрішньому контролі / Н. Ю. Пікуліна, Л. А. Шило // Вісн. Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна: зб. наук. пр. Сер. “Проблеми економіки транспорту”. – 2013. – Вип. 6. – С. 68-75.

71. Пісочний С. Касові документи : як довго зберігати / С. Пісочний // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 23. – С. 25-26.

72. Плісак Т. О. Фінансовий обіг в банках: О.К.Л. / Т. О. Плісак. – К.: КНТЕУ, 2013. – 184 с.

73. Піхняк Т. А. Економічна сутність безготівкових розрахунків [Текст] / Т. А. Піхняк, М. А. Кобилецька // Журнал “Молодий вчений”. – 2014. – №6 (09). – С. 13-15.

74. Подолянчук О. А. Внутрішньогосподарський контроль у діяльності сільськогосподарських підприємств / О. А. Подолянчук // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 109-112.

75. Подріз О. Г. Вимоги щодо здійснення касових операцій / О. Г. Подріз // Управління розвитком. – 2011. – № 18 (115). – С. 64-65.

76. Подуражня Ю. Місце інформаційного програмного забезпечення в системі бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Ю. Подуражня. –

Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2010_14/Podurajnya.pdf.

77. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 “Вплив змін валютних курсів” [Електронний ресурс] : затверджене наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. – Режим доступу: <http://proaudit.com.ua/buh/standart/p-s-bo-21-vpliv-zm-n-valyutnix-kurs-v.html>.

78. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [Електронний ресурс] : затверджене постановою Правління Національного банку України від 15.12.04 р. № 637. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0040-05>.

79. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [Електронний ресурс] : затверджене наказом Міністерства фінансів України № 1327 від 08.11.10 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>.

80. Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України [Електронний ресурс] : затверджене постановою Правління Національного банку України від 29.12. 2000 № 520. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0152-01>.

81. Попадюк С. В. Інформаційні технології та системи в обліку / С. В. Попадюк // Економіка. – 2010. – С. 44-45.

82. Писарчук О. В. Вдосконалення методичних підходів до автоматизації обліку з урахуванням специфіки підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Писарчук, В. С. Уварова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 348-350. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2010_29/10povaps.pdf.

83. Рорат В. Каса підприємства: як організувати / В. Рорат // Все про бухгалтерський облік. –2011. – № 23. – С. 3-4.

84. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2002. – 598 с.

85. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник.- 3-тє вид., випр. і доп. / Г. В. Савицька. – К.: Знання, 2007. – 668 с.

86. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік: навч. посібник / І. Б. Садовська, Т. В. Божидарнік, К. Є. Нагірська. – К.: “Центр учбової літератури”. – 2013. – 688 с.

87. Сахарцева І. І. Бухгалтерський облік : [навч. посіб.] / І. І. Сахарцева, Г. А. Семенов. – К. : Кондор, 2010. – 554 с.

88. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналітичні матеріали. – Вип. 10 / П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І. Міщенко, О. О. Махаєва, В. В. Крилова, Н. В. Грищук. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 145 с.

89. Семенова С. М. Класифікація грошових потоків підприємства з метою стратегічного управління [Електронний ресурс] / С. М. Семенова // Водний транспорт. – 2012. – Вип. 3. – С. 146-152. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vodt_2012_3_30.pdf.

90. Семенюк Л. В. Актуальність проведення аудиту грошових коштів у сучасних умовах / Л. В. Семенюк, Л. Ю. Гатич, І. І. Воронцова // Збірник наукових праць Буковинського державного фінансово-економічного університету. – 2013. – № 2. – С. 51-54.

91. Сердюк В. Н. Бухгалтерський облік: навчально-практичний посібник / Сердюк В. Н. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – С. 401.

92. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності : [навч. посіб.]. ; за заг. ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 384 с.

93. Скопень М. М. Ефективність використання комп'ютерних систем бухгалтерського обліку на підприємствах / М. М. Скопень, І. А. Говоруха // Економіка та управління підприємствами. – 2011. – № 5. – С. 41-45.

94. Словник обліково-фінансових термінів : [уклад. Аранчій В. І. та ін.]. – Полтава : РВВ ПДАА, 2009. – 240 с.

95. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник / В. В. Сопко, В. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004. – 411 с.
96. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / В. В. Сопко. – К.: КНЕУ, 2011. – 578 с.
97. Старченко Н. М. Удосконалення методики обліку виплат працівникам в бюджетних установах / Н. М. Старченко // Економічні науки. – 2012. – № 5. – С. 132.
98. Степова Т. Г. Облік грошових коштів: навчальний посібник / Т. Г. Степова, Г. О. Татарінова, Р. І. Гріщук. – Одеса: ОНЕУ, 2013. – 120 с.
99. Столярук Д. Б. Правове регулювання готівкового обігу в Україні / Столярук Д. Б. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – К.: 2008. – С. 29.
100. Сук Л. К. Облік касових операцій [Електронний ресурс] / Л. К. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – Режим доступу : http://elibrary.nubip.edu.ua/7621/1/Suk_L.KStat6.pdf.pdf.
101. Сук Л. К. Фінансовий облік : [навч. посіб.] / Л. К. Сук, П. Л. Сук. ; 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2012. – 647 с.
102. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник. – 5-те вид. допов. і перероб. / Н. М. Ткаченко. – К.: Алеута, 2011. – 976 с.
103. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / Ю. М. Тютюнник. – К. : Знання, 2012. – 815 с.
104. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія: підручник / Б. Ф. Усач. – К.: Знання, 2007. – 263 с.
105. Федішин М. П. Тактичне планування грошових потоків на підприємствах харчової промисловості : автореф. дис. канд. екон. наук : спец 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами” / М. П. Федішин ; НУХТ. – К., 2014. – 23 с.

106. Фокша Л. В. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового контролю в сучасних умовах / Л. В. Фокша // Право і суспільство. – 2014. – № 6-2. – С. 104-108.

107. Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік та оподаткування / Хом'як Р. Л., Лемішовський В. І. – Львів: Бухгалтерський центр “Ажур”, 2010. – С. 1220.

108. Циган Р. М. Удосконалення класифікації грошових потоків з урахуванням сучасних умов господарювання / Р. М. Циган // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4(106). – С. 150–155.

109. Черниш С. С. Економічний аналіз : навч. посібник / С. С. Черниш. – К. : ЦУЛ, 2010. – 312 с.

110. Чорна С. І. Еквіваленти грошових коштів як об'єкт бухгалтерського обліку / С. І. Чорна // Бухгалтерський облік і аудит, 2001. – 54 с.

111. Чумак О. Аналіз ліквідності, платоспроможності та рентабельності / О. Чумак // Главбух (Головбух). – 2013. – № 3. – С. 49-55.

112. Шамова І. В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: навч. посібник. / Шамова І. В. – К.: КНЕУ, 2011. – С. 195.

113. Ширко О. М. Електронні гроші як об'єкт бухгалтерського обліку підприємства / О. М. Ширко // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – № 1(42). – С. 197-200.

114. Шурпенкова Р. К. Основи організації економічного аналізу в системі управління підприємством / Р. К. Шурпенкова, І. І. Демко // Регіональна економіка. – 2008. – № 3. – С. 161-166.

115. Шурпенкова Р. К. Організація економічного аналізу на підприємстві / Р. К. Шурпенкова // Вісник НБУ. – 2009. – № 6. – С. 38-45.

116. Ясишена В. В. Методика проведення аналізу грошових потоків підприємств / В. В. Ясишена, І. М. Сисоєва // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 2 (28). – С. 131-139.

117. Яценко В. М. Внутрішній контроль на підприємствах України: проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / В. М. Яценко // Фінанси бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – Випуск 22. – С. 29.